



TÜRKİYE'YE YÖNELİK DEĞİŞEN VE DERİNLEŞEN

TEHDİTLER:

SURİYE VE IRAK'TA KÖKLEŞEN DAEŞ TERÖRÜ

Zikriye Sevda SEKMEN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2018

**TÜRKİYE'YE YÖNELİK DEĞİŞEN VE
DERİNLEŞEN TEHDİTLER:
SURİYE VE IRAK'TA KÖKLEŞEN DAEŞ TERÖRÜ**

Zikriye Sevdâ SEKMEN

**T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2018

T.C

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zikriye Sevda SEKMEN tarafından hazırlanan “Türkiye’ye Yönelik Değişen ve Derinleşen Tehditler: Suriye ve Irak’ta DAESH Terörünün Kökleşmesi” başlıklı bu çalışma 29.05.2018 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından anabilim dalında Uluslararası İlişkiler tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

.../.../200..

(İmza)

(Akademik Ünvanı, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

06/06/2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

ADI SOYADI

İMZA

ÖZET

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DEĞİŞEN VE DERİNLEŞEN

TEHDİTLER:

SURİYE VE IRAK'TA KÖKLEŞEN DAEŞ TERÖRÜ

SEKMEN, Zikriye Sevda

Yüksek Lisans-2018

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Yetim

Dini motifli terörün geldiği son boyutu temsil eden ed- Devlet'ül İslamiye fi'l Irak ve's Şam (DAEŞ) terör örgütü 1999'da Afganistan merkezli kurulmuş ve 2001'de ABD'nin Afganistan işgali sebebiyle Irak'a taşınmıştır. DAEŞ kurulduğundan beri altı kez isim değiştirmiştir. Terör örgütü 2011'de başlayan Suriye iç savaşına el-Nusra Cephesini kurarak müdahil olmuştur. Diğer taraftan DAEŞ, Suriye'de el-Kaide ile güç mücadelesine girmesi sonucunda el-Kaide'yle bağlarını koparmıştır. 2014'te "Hilafet" ve "İslam Devleti" ilan eden DAEŞ Irak ve Suriye topraklarını fiili olarak parçalamıştır. Ayrıca DAEŞ Irak ve Suriye'de Şiileri hedef alarak bilinçli şekilde mezhep savaşı çıkarma stratejisi izlemiştir. DAEŞ hem yabancı terörist savaşçıların bölgeye akını hem de Suriyeli sığınmacı krizi nedeniyle uluslararası nitelikte güvenlik tehdidi yaratmıştır.

Türkiye'nin Irak ve Suriye'ye uzun kara sınırı olması bu ülkelerde yaşanan siyasi krizler ve terör örgütlerinden etkileme yoğunluğunu diğer devletlere kıyasla arttırmıştır. DAEŞ Türkiye'de çok sayıda terör eylemi düzenlemiştir. Ayrıca DAEŞ'le mücadele söylemi ile bölgede güçlenen Kürdistan İşçi Partisi terör örgütü (PKK) ve Suriye uzantısı Demokratik Birlik Partisi de (PYD) Türkiye'yi hedef almıştır. DAEŞ'le mücadele çerçevesinde (Azez-Cerablus hattı hariç) Suriye-Türkiye sınırına yerleşen PYD terör örgütü DAEŞ'ten temizlenen bölgelerde siyasi-askeri yapılanma kurmaya çalışmıştır. DAEŞ'ten kaynaklı ulusal güvenlik tehditleri PYD terör koridoru ile devletin beka sorununa dönüşmüştür. Bu kapsamda Türkiye, Suriye'de Fırat Kalkanı Harekâtını (FKH) ve Zeytin Dalı Harekâtını (ZDH) düzenlemiştir. FKH, DAEŞ'in yok edilmesi ve PYD terör koridorunun engellenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. ZDH ile Türkiye doğrudan PYD terör örgütünü hedef almıştır.

Anahtar Kelimeler: DAEŞ, PYD, Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı

ABSTRACT

CHANGING AND DEEPENING THREATS AGAINST TURKEY:

DAESH-ROOTED TERRORISM IN SYRIA AND IRAQ

SEKMEN, Zikriye Sevdâ

Yüksek Lisans-2018

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Yetim

Al-Dawla al-Islamiya fil-Iraq wa al-Sham (DAESH) terror organization, which represents the peak of terrorism that has religious motives, was established in 1999 in Afghanistan and moved to Iraq as a result of the USA's invasion of Afghanistan in 2001. DAESH changed its name six times since it was established. It participated Syrian civil war by forming al-Nusrah Front. On the other hand it broke its ties with al-Qaeda by getting included to the conflict of power. In 2014 DAESH declared "Caliphate" and "Islamic State" by physically invading Syria and Iraq. Furthermore DAESH focusing deliberately on Shias in Iraq and Syria pursued the strategy of breaking a sect war. DAESH has created an international threat to security through both foreign terrorist warriors and refugee crisis that pour over the region.

Iraq and Syria have a long land border with Turkey and this situation has aggravated the intensity of the influence of political crisis and terrorist organizations in Turkey compared to other states. DAESH has perpetrated many terrorist attack in Turkey. Furthermore the Kurdish Workers Party terror organization (PKK) and its Proxy the Democratic Union Party (PYD), which make use of the discourse of fighting against DAESH, attacked Turkey. The terrorist organization PYD aimed at establishing a political and military structure in Syria-Turkey border, excluding Azez-Jarablus line. National security threats stemmed from DAESH has evolved into its place to the survival of state via PYD's aims to create a terror border. In this context Turkey has arranged Euphrates Shield Operation (ESO) and Olive Branch Operation (OBO) in Syria. Through OBO, Turkey directly targetted PYD.

Key Words: DAESH, PYD, Euphrates Shield Operation, Olive Branch Operation

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
EKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

DAEŞ'İN ÖRGÜTLENME GEÇMİŞİ

1.1.TEVHİD VE CİHAD ÖRGÜTÜ.....	4
1.2.IRAK EL KAİDESİ DÖNEMİ.....	7
1.3.MÜCAHİT ŞURA KONSEYİ.....	10
1.4.IRAK İSLAM DEVLETİ GELİŞİMİ.....	12
1.5.SURİYE EKSENİNDE DAEŞ-EL KAİDE AYRILIĞI: IRAK ŞAM/LEVANT İSLAM DEVLETİ DÖNEMİ.....	14

2. BÖLÜM

PROPAGANDA, ÖRGÜT YAPISI, MUHARİP VE MALİ

KAYNAKLARI

2.1.‘İSLAM DEVLETİ’ DÖNEMİ DAEŞ: PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ.....	20
2.1.1.DAEŞ İle Savaşan Aktörler ve Mücadele Süreci.....	23
2.1.2.DAEŞ’in Örgütsel Yapısı ve Askeri Stratejileri.....	33
2.1.3.DAEŞ’in Küresel İş birliği Ağları ve Uzantıları.....	38
2.2. DAEŞ’İN TERÖRİST PROFİLİ ve MUHARİP KAYNAKLARI.....	40
2.3. DAEŞ’İN EKONOMİK DÜZENİ VE MALİ KAYNAKLARI.....	44

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN IRAK VE SURİYE KAYNAKLI TERÖR

TEHDİTLERİNE KARŞI ÖNLEMLERİ

3.1. IRAK’TAN YÖNELEN TEHDİTLER: DAEŞ VE PKK.....	50
3.2. FIRAT KALKANI HAREKATININ NEDENLERİ.....	54
3.2.1. DAEŞ Tehdidi.....	55
3.2.2. PKK’nın Suriye Uzantısı PYD Tehdidi.....	59
3.2.2.1. ABD, Rusya ve AB’nin PYD İle İlişkisi.....	61
3.2.3. Fiili “Güvenli Bölge” Kurulması ve Suriye Muhalefetini Güçlendirme	65
3.2.4. Fırat Kalkanı Harekatı’nın Hukuki Kapsamı.....	68
3.2.5. Fırat Kalkanı Harekatı’nın Askeri İcrası, Kazanımları Ve Sonuçları...	71
3.3. ZEYTİN DALI HAREKATI.....	76
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	103

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Fırat Kalkanı Harekâtı Öncesi Kuzey Suriye Haritası.....103

Ek 2: Fırat Kalkanı Harekâtı Haritası.....103

Ek 3: Zeytin Dalı Harekâtı Haritası.....104



KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AP: Avrupa Parlamentosu

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi/ Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi

CIA: ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı

DAEŞ/İŞİD: ed-Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam/Irak Şam İslam Devleti

EYP: El Yapımı Patlayıcı

FKH: Fırat Kalkanı Harekâtı

FETÖ: Fettullahçı Terör Örgütü

HDP: Halkların Demokratik Partisi

HİK: Havadan İhbar Erken Kontrol

İİD: Irak İslam Devleti

ISW: Savaş Çalışmaları Enstitüsü/Institute for Study of War

INTERPOL: Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı

İHA: İnsansız Hava Aracı

İD: İslam Devleti/ ed-Devlet'ül İslamiyye

JÖH: Jandarma Özel Harekât

KCK: Kürdistan Topluluklar Birliği

KIBY: Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi

KDP: Kürdistan Demokratik Partisi

KYB: Kürdistan Yurtseverler Birliği

MŞK: Mücahit Şura Konseyi

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MİT: Millî İstihbarat Teşkilâtı

MEBS: Muharebe Elektronik Bilgi Sistemleri

NATO: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PKK: Kürdistan İşçi Partisi/Partiya Karkeren Kürdistan

PYD: Demokratik Birlik Partisi/ Partiya Yekitiya Demokrat

PÖH: Polis Özel Harekât

SDG: Suriye Demokratik Güçleri

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

t.y.: Tarih Yok

U.A.D: Uluslararası Adalet Divanı

YPG: Halk Koruma Birlikleri/ Yekineyen Parastina Gel

YPJ: Kadın Koruma Birlikleri/ Yekineyen Parastina Jin

YTS: Yabancı Terörist Savaşçılar

y.y.y.: Yayın Yeri Yok

TCÖ: Tevhid ve Cihad Örgütü

ZDH: Zeytin Dalı Harekâtı



ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde DAESH terör örgütünün kuruluşu ve gelişimi kronolojik sırayla verilmiş, mali kaynakları, terörist profili, muharip kaynakları, örgüt yapısı ve örgütün askeri stratejileri analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde DAESH terör örgütünün Türkiye'ye etkileri ve Türkiye'nin DAESH'e karşı başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı analiz edilmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı'nın gerekçeleri, hukuki zemini, askeri icra yöntemi ve başarı düzeyi ele alınmıştır. Ayrıca PKK/PYD terör örgütüne yönelik başlatılan Zeytin Dalı Harekâtı da analize dahil edilmiştir.

Tez çalışmamın planlanması, araştırılması, yürütülmesi ve düzenlenmesi aşamalarında yol gösteren, bilgisini ve zamanını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Yetim'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zikriye Sevdâ SEKMEN

ESKİŞEHİR, 2018

GİRİŞ

Türkiye 1973'ten günümüze kadar çok sayıda terör örgütü tarafından hedef alınmış, çok sayıda sivil vatandaşını ve kamu görevlisini teröre kurban vermiştir. 1973'te 'Ermenistan'ın Özgürlüğü İçin Gizli Ermeni Ordusu' (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia/ASALA)¹ ve 'Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları-Ermeni Devrimci Ordusu' (Justice Commandos of the Armenian Genocide-Armenian Revolutionary Army/JCAG-ARA) ile başlayan Ermeni terörü dalgası² 70'li yıllarda Marksist-Leninist ideolojideki sol motifli terör örgütlerinin saldırılarıyla devam etmiştir.³ 1980'li yıllardan beri bölücü terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile mücadele eden Türkiye, 2011'de Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte dini motifli 'ed-Devlet'ül İslamiye fi'l Irak ve's Şam' (DAEŞ) terör örgütünün saldırılarına yoğun şekilde maruz kalmıştır.

Dini motifli terör dalgasının gelmiş olduğu son boyutu temsil eden DAEŞ kurulduğundan beri altı kez isim değiştirmiş ve dönüşüm geçirmiştir. Örgüt 1999'da kurulduğunda ismi 'Tevhid ve Cihad Örgütü' iken 2004'te ismini 'İki Nehir Topraklarında Cihad Organizasyonunun Tanzim ve Kaidesi' olarak değiştirmiştir. Bu dönemde literatürde el-Kaide'ye biat etmesinden dolayı 'Irak el-Kaidesi' olarak da adlandırılmıştır. Ocak-Ekim 2006'da şemsiye örgütlenme olan 'Mücahit Şura Konseyi' adıyla eylemlerini gerçekleştirirken Nisan 2007'de 'Irak İslam Devleti' olarak ismini değiştirmiş ve bölgesel yönetim kurduğunu ilan etmiştir. Nisan 2013'te ismine Şam/Levant kelimesini ekleyerek 'Irak Şam/Levant İslam Devleti' (ILID/IŞİD) olarak dönüşüm geçirmiştir. IŞİD/ILİD'in Arapça orijinali ise 'ed-Devlet'ül İslamiye fi'l Irak ve's Şam' olup kısaltılmışının Latin harflerine dönüştürülmüş hali DAEŞ ya da DEAŞ şeklinde kullanılmaktadır. Son olarak 29 Haziran 2014'te örgüt sözde 'Hilafet' ve 'devlet' kurduğunu ilan ederek ismini

¹ Ferda Buldu, "Türkiye'de Terörle Mücadelede Ordunun Yeri ve Önemi", ed., Ali Çağlar, *Terör ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ağustos 2009, s.191.

² Mustafa Sarı, "Ermeni Terör Örgütü JCAG-ARA ve Faaliyetleri (1975-1986)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 14, Cilt: 7 2015, s.379.

³ Ali Çağlar, "Türkiye'de Terör: Genel Bir Değerlendirme", ed. Ali Çağlar, *Terör ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ağustos 2009, s.47-48.

‘İslam Devleti’ olarak değiştirmiştir.⁴ Türkçe literatürde daha çok DAESH kısaltması tercih edilmesi sebebiyle bu çalışmada da DAESH kullanılmıştır.

DAESH konusunda literatürde bulunan çalışmalar genellikle örgütün tek bir boyutuna odaklanılarak yapılmıştır. Bu durum bir yandan tek bir boyut üzerine odaklanma sonucunda detaylı ve çok derin bir bilgi yelpazesi sunarken diğer yandan örgütün tek bir özelliği üzerinde inceleme yapılması nedeniyle indirgemeci bir yaklaşıma neden olmuştur. DAESH’in tüm boyutlarıyla bütüncül şekilde ele alınmaması yapılan bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Bu kapsamda DAESH’in farklı boyutlarıyla anlaşılması amacını taşıyan bu çalışma örgütün Türkiye’ye etkisini ve Türkiye’nin DAESH’le mücadele yöntemlerinin tespit etmesi bakımından da önem taşımaktadır. Ayrıca DAESH’in örgütlenme kimliğinin kapsamlı ve bütüncül olarak tanımlanması ve topraklarını ele geçirdiği Irak ile Suriye’de ona karşı mücadele eden yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin politikalarının ve çıkara dayalı geçici iş birliği ağlarının bütüncül olarak belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmada nitel tümevarımcı araştırma modeli ve vaka analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çerçevede çalışmada DAESH ile ilgili bazı soruların cevabı aranmıştır. DAESH terör örgütünün kuruluş ve gelişim aşamaları nasıl bir seyir izlemiştir? DAESH terör örgütünün ana amacı ve stratejisi nedir? Bu amaçlar ve stratejiler dönüşüm geçirdi mi? DAESH’in ilan etmiş olduğu sözde ‘Hilafet’ ve ‘devlet’ örgüt açısından nasıl bir değişime sebep olmuştur? DAESH ile el-Kaide çıkar çatışmasının gerekçeleri nelerdir? Irak ve Suriye’de fiili bölünme yaratan DAESH’in toprak kontrolüne varan gücünde bu ülkelerdeki siyasi ve sosyal koşulların etkisi var mıdır? DAESH’in bölgede desteğini aldığı ciddi bir halk tabanı mevcut mudur? DAESH’e karşı Irak ve Suriye’de hangi yerel aktörler ve terör örgütleri savaşmaktadır? Suriye iç savaşında yaşanan vekalet savaşları DAESH’in bölgeye girmesine nasıl bir etki yapmıştır? Türkiye, DAESH’le mücadelede hangi araçları ve yöntemleri kullanmaktadır? Suriye iç savaşının başlaması ile bölgeye akın eden yabancı terörist savaşçılar DAESH’in terörist profilini nasıl değiştirmiştir? Irak’ta merkezi yönetimin ve Suriye’de Esad rejiminin DAESH’le mücadelede desteğini aldığı devletler, yerel aktörler ve örgütler hangileridir?

⁴ Şemsettin Erdoğan ve Ergün Deligöz, “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Mayıs 2015, s.6.

Bu sorular kapsamında çalışmanın ilk bölümünde Türkiye’de çok sayıda terör eylemi ve sınır illerine saldırılar düzenleyen DAES’in örgütlenme geçmişi, örgüt yapısı, yönetim sistemi, kullandığı askeri stratejiler, küresel iş birliği ağları, terörist profili, muharip kaynakları ve gelir kaynakları incelenmiştir. Ayrıca DAES’le mücadele eden yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin birbiriyle ilişkisi, DAES’le mücadele süreci analiz edilmiş bu analizde DAES’le mücadele sürecinin başarılı olup olmadığı, mücadeleyi zayıflatan ve engelleyen unsurlar belirlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Irak ve Suriye topraklarından Türkiye’ye yönelen terör tehditlerine karşı Türkiye’nin mücadele stratejileri incelenmiştir. Irak’ta PKK terör örgütüyle mücadelede yaygın şekilde askeri üsler kurma stratejisi izleyen Türkiye, DAES’le mücadelede de benzer stratejiyi izlemiş ve bu kapsamda kurduğu kamplarda yerel unsurları eğitmiştir. Türkiye, Suriye’de ise doğrudan askeri müdahale seçeneğini kullanmıştır. Bu kapsamda Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) ele alınmış hareketin nedenleri, hedefleri, hukuki zemini incelenmiştir. Bununla birlikte hareketin askeri icra yöntemi, kazanımları ve yaratmış olduğu sonuçlarda analize dahil edilmiştir. Ayrıca FKH’nın devamı niteliğinde olan ve doğrudan PKK/PYD’yi hedef alan Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH) değerlendirilmiştir.

1.BÖLÜM

DAEŞ'İN ÖRGÜTLENME GEÇMİŞİ

1.1.TEVHİD VE CİHAD ÖRGÜTÜ

DAEŞ terör örgütü temelleri atıldığı ilk dönemden beri pek çok kez isim değiştirmiş ve bünyesine farklı terör örgütlerini ve gruplarını katarak daha fazla büyüme yoluna gitmiştir. Bu sayede DAEŞ amaçlarını daha fazla gerçekleştirme olanağı bulurken kuruluş aşamasındaki hedefleri dönüşüm geçirmiştir. Bu bağlamda örgütün altı kez ismini değiştirmesiyle ilişkili olarak altı dönüşüm evresi geçirdiği tespiti yapılabilir.

Bu evrelerden ilki olan Tevhid ve Cihad Örgütü'nün (Cemmat el-Tevhid vel-Cihad) temelini teşkil eden Herat Kampı 1999 yılında Ürdün asıllı Ebu Musab el-Zerkavi tarafından kurulmuştur. Gerçek adı Ahmet Fadıl Nezzal el-Haleylah olan Zerkavi, 1989'da Sovyetlere karşı savaşmak için Afganistan'a gitmiştir. Zerkavi, 1994'te Ürdün'e döndüğünde terör faaliyetleri nedeniyle hapsedilmiş ve 1999'da Kraliyet affıyla cezaevinden çıkmıştır.⁵ Zerkavi'nin katı selefi inancı el-Cefir hapisanesinde hücre arkadaşı ve eğitmeni olan Ebu Muhammed el-Makdisi'nin teolojik görüşlerinden beslenmiştir.⁶ DAEŞ terör örgütü 1999-2004 arası dönemde Tevhid ve Cihad Örgütü (TCÖ) ismiyle faaliyet göstermiştir.⁷

TCÖ sanılanın aksine kurulduğundan 2004 yılına kadar el-Kaide'den ayrı, bağımsız ve tek başına hareket eden bir örgüt olarak faaliyet göstermiştir. Zerkavi el-Kaide'ye katılmak istemiş ancak bizzat Usame bin Ladin tarafından aşırı Şii nefreti, el-Kaide'nin Taliban'a desteğini eleştirmesi ve kendisine geçmişinden dolayı güvenilmemesi sebebiyle teklifi reddedilmiştir. Ancak Zerkavi, Afganistan'ın Herat bölgesinde kendi yönetiminde bir eğitim kampı kurulması teklifini kabul etmiştir.⁸ Bu pazarlık Zerkavi için kolay olmamıştır. Bin Ladin her koşulda Zerkavi'nin el-Kaide'ye katılmasına karşı çıkmıştır. Bin Ladin'in yardımcılarında ve el-Kaide'nin

⁵ Nimrod Raphaeli, "The Sheikh of the Slaughterers: Abu Musab Al Zerkawi and the Al-Qaeda Connection", *MEMRI Inquiry&Analysis Series Report*, No: 231, 30 Haziran 2005.

⁶ Joby Warrick, *Siyah Bayraklar: IŞİD'in Doğuşu ve Yükselişi*, çev. Işık Tansal, 2. Baskı, A7 Kitap Yayınevi, İstanbul, Temmuz 2016, s.9.

⁷ Recep Tayyip Gürler ve Ömer Behram Özdemir, "Tevhid ve Cihad Örgütü"nden "İslam Devleti"ne", *Seta Perspektif*, Sayı:60, Ağustos 2014, s.2.

⁸ Muhammed J. Kirdar, "AlQaeda in Iraq", *Central for Strategic and International Studies (CSIS)*, No: 1, 2011, s.3.

güvenlik sorumlusu Saif el-Adil ise Ürdün ve Filistin’de el-Kaide etkinliğini arttırmak ve doğrudan İsrail’in yok edilmesi hedefini sağlamak amacıyla Zerkavi’nin kendi kampını kurması konusunda bin Ladin’i ikna etmiştir. Bu açıdan TCÖ’nün kurulmasında el-Kaide’nin sadece para yardımı yaparak uzaktan takip etme stratejisini kullanmıştır.⁹ El-Kaide’nin o dönemde fazla etkinliği bulunmayan Ürdün ve Filistin’de Zerkavi’nin bir sıçrama tahtası olarak kullanma niyeti olduğu yorumu büyük ölçüde yapılabilir.

ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) eski analistlerinden Nada Bakos’a göre bin Ladin, Zerkavi’ye geri ödenmek şartıyla iki yüz bin Amerikan doları vermiştir. Zerkavi bu parayla tabelasında ‘Tevhid ve Cihad’ sloganı bulunan Herat kampını kurmuştu.¹⁰ Ayrıca Herat kampında ağırlıklı olarak Ürdün ve Filistinlilerden oluşan militanlara Cund el-Şam (Levant Askerleri) ismini vermiştir. Herat kampı TCÖ’nün temelini teşkil etmekte olup ABD’nin Afganistan’ı işgali sebebiyle Kuzey Irak’ta Süleymaniye’ye taşınıp TCÖ ismiyle faaliyet göstermeye başlamıştır. Zerkavi’nin TCÖ ismiyle ilk eylemleri şu şekilde sıralanabilir. Ağustos 2003’te Bağdat’ta Ürdün Büyükelçiliği bombalamış ve 19 Ağustos 2003’te Irak’ta Birleşmiş Milletler (BM) binasına patlayıcı yüklü araçla saldırmıştır. Bu saldırıda batının imaj çalışması olarak gördüğü BM Özel Temsilcisi Sergio Vieira de Mello hedef alınarak öldürülmüştür. 29 Ağustos 2003’te Necef’te Şiilere ait İmam Ali Camisine aynı yöntemle saldırmış ve Irak Şiilerinin dini lideri Ayetullah Muhammed Bekir el-Hâkim öldürülmüştür.¹¹ Özellikle Şiilere yönelik terör eylemleriyle mezhep çatışmasını devreye sokan Zerkavi işgal güçlerine ve BM gibi Batı kurumlarını hedef alarak yaptığı eylemlerle Sünni kesimleri kendisine çekmeye çalışmıştır.

TCÖ Irak’ta çoğunluğu Kürtlerden oluşan ve el-Kaide ile iş birliği bulunan Ensar el-İslam (İslam’ın Destekçileri) örgütü ile yoğun ilişkiler kurmuştur. TCÖ 2004’te bünyesine radikal selefi bir terör grubu olan Selefi el-Mücahidin (Selefi

⁹ Warrick, a.g.e, s.93.

¹⁰ Michael Weiss ve Hassan Hassan, *İŞİD: Terör Ordusunun İç Yüzü*, çev., Emine Arzu Kayhan, 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, Ekim 2016, s.15.

¹¹ Melek Ulugay Taylan, “El Zerkavi ve Irak’ta El Kaide’nin Kuruluşu”, 29 Haziran 2015, *Bianet*, (çevrimiçi), <http://bianet.org/bianet/siyaset/165641-el-zerkavi-ve-irak-ta-el-kaide-nin-kurulusu>, 10 Ekim 2017.

Mücahitler) katmıştır.¹² Bu çerçevede TCÖ'nün Selefi terör gruplarını kendi bünyesine katarak büyüme stratejisi izlemiştir.

TCÖ sayesinde Zerkavi Irak'ta güç kazanmış ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Bunun pek çok sebebi bulunmaktadır Bunlardan ilki ve en önemlisi Irak'ın işgalidir. ABD'nin Irak'ı işgali sonrası uyguladığı politikalar, Şii ağırlıklı Nuri el-Maliki hükümetinin Sünni kesimleri dışlayıcı politikalarıyla birleşince TCÖ kendini kuvvetlendirebilecek bir ortamda bulmuştur. ABD Başkanı George W. Bush tarafından Irak'ın sivil yöneticisi olarak atanan L. Paul Bremer'in iki önemli uygulamayı devreye sokması bu durumu perçinlemiştir. Bunlardan ilki Baas Partisi üyelerinin tamamının kamu görevlerinden atılması ve ikincisi güvenlik ve ordu dahil bütün önemli kurumların dağıtılmasıdır. Bunun sonucunda ülke yönetiminde diğer gruplara göre daha fazla ağırlığı bulunan Sünni Arapların büyük çoğunluğunun hoşnutsuzluğu artmış yönetim dengesi Şiiler ve Kürtler lehine değişmiştir.¹³

L. Paul Bremer'in Baassızlaştırma (de-Baathification) politikası Haziran 2003'ten itibaren özellikle Sünni Üçgeni olarak adlandırılan Bağdat-Ramadi-Tikrit arasında kalan bölgede çoğunluğunu Sünni Arapların oluşturduğu Iraklıların silahlı direniş hareketini başlatmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁴ Siyasi ve kamusal alandan dışlanan, Baas rejimi ile eşdeğer tutulan Sünni Arapların çoğunluğu ötekileştirilmiştir. Bunun sonucunda aşiret güçleri, Baas Partisinin askeri üyeleri özellikle Nuri el-Maliki hükümetine karşı iş birliği yapmış ve Irak ordusuna karşı silahlı mücadele başlatmıştır. 'Sünni İsyan' olarak nitelenen bu mücadele içinde Irak Aşiret Devrimciler Askeri Konseyi, Ensar el-İslam, Irak İslam Ordusu, 1920 Devrim Tugayları, Nakşibendi Ordusu adlı gruplar ve TCÖ'de yer almıştır.¹⁵ Sonuç olarak Irak'ın işgal sonrası mezhepsel ve etnik açıdan yaşadığı keskin ayrışmanın Sünni halk tabanında yarattığı dışlanma ve ötekileştirmeden TCÖ'nün büyük fayda sağlamıştır.

Zerkavi ve TCÖ'yü Irak'ta güç kazandıran diğer bir durum ABD işgaline karşı savaşta başarı kazanmış olması ve sahadaki varlığının kazandığı zaferlerle

¹² Eylem Okumuş, *Orta Doğu ve I.Ş.İ.D Gerçeği*, Siyah Beyaz Kitabevi, Ankara, 2014, s.116.

¹³ Necati Alkan, *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm*, Karınca Yayınevi, Ankara, 2016, s.164-165.

¹⁴ "ABD'nin Çekilmesinin Ardından Irak Politikasının Bölgesel, Küresel Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları", *Orsam Rapor*, No: 77, Ekim 2011, s.16-17.

¹⁵ Can Acun, "Irak'ta İsyanın Haritası: Silahlı Gruplar", *Seta Perspektif*, Sayı: 55, Haziran 2014, s.3-4.

Iraklılar arasında örgütün popülerliğinin artmasıydı. Özellikle işgal güçleriyle direnişçiler arasında Nisan 2004'te yaşanan 1. Felluce savaşı Zerkavi'nin liderliğini ön plana çıkararak TCÖ'ye katılımları arttırmıştır. Mayıs 2004'te ABD'nin tek taraflı ateşkes ile çekilmesi TCÖ'nün içinde olduğu direnişçi gruplar için kesin bir zafer olarak algılanmıştır.¹⁶

TCÖ'nün amaçları ve hedefleri incelendiğinde kuruluşunun öncelikli amacının “gerçek manada Müslüman olarak görülmeyen Ürdün Krallığını yıkmak” olduğu ifade edilebilir. Ancak bu amacın ABD'nin 2003'te Irak'ı işgaliyle dönüşüm geçirmiştir. Dönüşüm geçiren, genişleyen bu amaçlar ve hedeflerden ilki Irak'taki koalisyon güçlerinin ve ABD'nin geri çekilmesini sağlamaktır. İkincisi ABD destekli Şii ağırlıklı Bağdat hükümetini düşürmek ve işgal kuvvetlerine yardım eden yerel unsurların buna siviller de dahil yok edilmesi olmuştur. Diğer hedefleri ise ülkede bulunan Şii nüfusun askeri gücünü zayıflatmak ve ‘şeriat kanunlarına’ dayalı ‘devlet’ kurmak olmuştur.¹⁷

1.2. IRAK EL KAİDESİ DÖNEMİ

El-Kaide ile TCÖ arasında doğrudan bağlantı sağlanması 17 Ekim 2004'te Zerkavi'nin internet üzerinden Usame bin Ladin'e bağlılık yemini etmesiyle gerçekleşmiştir. Bin Ladin'e biat ettiğini açıklayan Zerkavi TCÖ'nün ismini ‘İki Nehir Topraklarında Cihad Organizasyonunun Tanzim ve Kaidesi’ ya da daha çok kullanılan ismiyle İki Nehir Topraklarında el-Kaide (Tanzim Kaidat el-Cihad fı Bilad el-Rafideyn) olarak değiştirmiştir. Bundan sonra örgüt daha çok Irak el-Kaidesi olarak anılmıştır. Bin Ladin 27 Aralık 2004'te el-Cezire televizyonunda yayınlanan ses kaydında Zerkavi'nin el-Kaide'ye katılmasından duyduğu memnuniyeti belirterek onun ABD'ye karşı “kahramanca eylemlerini” övmüş ve Zerkavi'yi el-Kaide'nin Irak emiri olarak atadığını ilan etmiştir. Ayrıca Irak'ta direnişe katılan tüm militanların Irak el-Kaidesine katılmalarını emretmiştir.¹⁸

Zerkavi'nin el-Kaide'ye katılması örgütünü el-Kaide'nin Irak'taki uzantısı haline dönüştürmüştür. Daha önceden bin Ladin'in tüm karşı çıkışlarına rağmen

¹⁶ Recep Tayyip Gürler ve Ömer Behram Özdemir, “El Kaide'den Post Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Mayıs 2014, s.117.

¹⁷ Okumuş, a.g.e., s.117.

¹⁸ Fawaz A. Gerges, *The Far Enemy Why Jihad Went Global*, 1. Edition, Cambridge University Press, New York, 2005, s.257-258.

Zerkavi'nin el-Kaide'ye kabul edilmesinin pragmatik nedenleri bulunmaktadır. Zerkavi'nin Irak'ta Felluce'de ABD'ye karşı vermiş olduğu savaşta başarı kazanması sonucu örgütünün popülerliği artmış ve Zerkavi'nin Sünni direniş grupları içinde liderliği ön plana çıkmıştır. Bu özellikle ABD'nin Irak'ta zayıfladığı bir döneme denk gelmiş el-Kaide bu durumu fırsata çevirerek bizzat sahada varlık gösteren bir örgütü kontrol etmeyi büyük ölçüde arzulamıştır. Zerkavi'nin biat gerekçesi ise Irak'ta verdiği savaşı daha geniş alanlara yayabilmek için el-Kaide'nin maddi kaynaklarından, militan gücünden ve el-Kaide isminin yarattığı prestijden faydalanmak istemesiyle ilişkilidir. Dolayısıyla iki taraf arasında iş birliği veya birleşme karşılıklı çıkarların aynı çizgide kesişmesi ile yakından alakalıdır.

Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra el-Kaide ile bağlarını koparmayan örgüt yeni lider Eymen el-Zevahiri'ye bağlılığını sürdürmüştür. Zerkavi Temmuz 2005'te el-Kaide lideri el-Zevahiri'ye yazdığı mektupta dört aşamalı bir plan sunmuş ve bunu uygulamaya koymuştur. Bu plana göre ABD'nin Irak'tan çıkarılmasını, koalisyon güçlerinin geri çekilmesini ve Irak hükümetini düşürerek Irak merkezli 'İslam Halifeliğinin' kurulmasını hedeflenmiştir. Üçüncü olarak çatışmaların Irak'ın mezhepsel olarak bölünmemiş bölgelerine yayılması için Iraklı Şiiilerin Sünnilerden ayrıştırılması ve Bağdat yönetiminin askeri gücünün kırılması hedeflenmiştir. Arap-İsrail çatışmalarında bizzat rol alarak Filistin meselesi üzerinden Arap dünyasından destek almak ve meşruiyet sağlamak dördüncü aşama olarak belirlenmiştir. DAESH Filistin meselesi haricinde bu planın diğer aşamalarını uygulamaya koymuştur.¹⁹

Eylül 2005'te Zerkavi, Şii Müslümanlara karşı savaş ilan ederek Şii'leri doğrudan hedef almaya başlamıştır.²⁰ Irak'ta bu saldırılarla Zerkavi mezhepsel bölünmenin iç savaşa dönüşmesini sağlayarak fiili bölünmeyi gerçekleştirmek istemiştir. Zaten Irak'ın içinde bulunduğu gergin siyasi atmosfer bu hedefin gerçekleşmesine uygun bir zemin hazırlamıştır.

Zerkavi bu stratejisi kapsamında Ocak 2005'te yapılan Irak seçimlerini Sünni kesimlerin çoğunluğu tarafından boykot edilmesini istemiştir. Bu çerçevede Baasçı kesimlerle boykot konusunda anlaşılan örgüt bu çabasında başarılı olmuş Şii temelli

¹⁹ Bedirhan Doğan, *İŞİD Gerçeği*, Sıradışı Akademi Yayınları, Konya, Ocak 2015, s.34-35.

²⁰ Nevzat Çiçek, "Dünden Bugüne Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)", *TimeTürk*, 12 Nisan 2014, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/tr/2014/06/11/dunden-bugune-irak-sam-islam-devleti-isid.html>, 9 Ekim 2017.

partiler seçimleri kazanmıştır. Zerkavi seçimler sayesinde Şiiiler ile Sünnilerin birlikte yaşayamayacağı bir ortam yaratmayı hedeflemiştir. Irak el-Kaidesi seçimlerden hemen sonra Şiiilere yönelik saldırılara başlamış 28 Şubat 2005'te Hilla kentine terör saldırısı düzenlemiştir. Şii yoğunluklu bölgelere ve Şii kesimlere saldırılardan rahatsız olan el-Kaide lideri Eymen Zevahiri, 2005'te Zerkavi'yi uyaran bir mektup göndermiştir. Zevahiri Şiiilere karşı saldırılara son vermeyi bildiren üç aşamalı bir plan önermiştir. Bu plana göre ABD güçleri Irak'tan çıkarılmalı, Sünni kesimlerin olduğu bölgelerde emirlik kurulmalı ve terör saldırıları Şiiilere yönelik değil ABD ile iş birliği yapan Arap ülkelerine yönelik olmalıydı.²¹

El Kaide lideri Zevahiri'nin bu uyarıları etkili olmamış Zerkavi Şiiileri hedef almayı sürdürmüştür. İlk kez 6 Haziran 2004'te Irak el-Kaidesi tarafından bombalanan Hasan el-Askeri Türbesi Sünni-Şii ayrılığı yaratması bakımından sembolik nitelik taşımıştır.²² 2006 ve 2007 yıllarında da hedef alınan ve Şiiiler için çok kutsal sayılan 12 İmam'dan ikisinin mezarının bulunduğu Samarra'daki el-Askeri Cami ve türbesine yapılan saldırılar, mezhep savaşını provoke etmek için Irak el-Kaidesi tarafından yaygın şekilde kullanılmıştır.

Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, Irak güvenlik kuvvetlerinin bazı mensuplarının 13 Haziran 2007'de el-Askeri Cami ve türbe saldırılarına misilleme olarak Sünnilere ait camileri hedef aldığını ifade etmiştir. 14 Haziran 2007'de Bağdat'ın güneyinde bulunan İskenderiye kasabasında bir cami ve diğer bölgelerde bulunan üç cami daha saldırıya uğramıştır.²³ Kutsal yerlere yapılan saldırılar, Sünni ve Şiiiler arasında güvensizliği çok ciddi şekilde derinleştirmiş ve Irak Ordusu ile güvenlik güçlerinin Sünni halk tabanında olumsuz olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Irak el-Kaidesi özellikle 2004 ve 2005 yıllarında sadece Irak'ta değil aynı zamanda Batı ülkelerinde de kanlı terör eylemleri gerçekleştirmiştir. İspanya'nın başkenti Madrid'de 11 Mart 2004'te dört banliyö treninde 10 bomba patlatılmıştır. Londra'da 7 Temmuz 2005'te dört canlı bomba metro ve otobüslerde eşzamanlı

²¹ Melek Ulugay Taylan, "Zerkavi ve Şiddetin Tırmanışı", *Bianet*, 30 Haziran 2015, (çevrimiçi), <http://bianet.org/bianet/siyaset/165663-zerkavi-ve-siddetin-tirmanisi>, 10 Ekim 2017.

²² "İŞİD, "El Askeri Türbesi'ne Saldırdı", *Aljazeera Türk*, 16 Haziran 2014.

²³ "14 Irak Askeri ve Polisi Öldürüldü", *CNN Türk*, 14 Temmuz 2007.

eylem yapmıştır. Ocak 2005'te Fransa'nın ünlü mizah dergisi Charlie Hebdo'ya ve bir Yahudi marketine saldırı gerçekleştirilmiştir.²⁴

1.3.MÜCAHİT ŞURA KONSEYİ DÖNEMİ

Irak el-Kaidesi lideri Zerkavi'nin resmi sözcüsü Ebu Meysere el-Irak'i, 15 Ocak 2006'da Irak'ta Mücahit Şura Konseyi'nin (MŞK) altı bağımsız örgütün koalisyonu ile kurulduğunu ilan etmiştir. MŞK'nın ilk ifadesinde örgütün “Irak'ı işgalden kurtarmak, tüm mücahitlerin çabalarını birleştirmek ve yönlendirmek, son olarak İslam ve Sünnet bayrağını yükseltmek için” kurulduğunu ifade etmiştir. MŞK, farklı selefi ve dini motifli örgütlerin bir araya gelerek Sünni direnişteki bölünmeleri engellemek amacıyla kurulmuştur. Konseyin içerisinde Irak el-Kaidesi, Ceyş et-Tai'fe el-Mansure (Muzaffer Mezhepler Ordusu), Ensar el-Tevhid Tugayları, İslami Cihad Tugayları, el-Gureba Taburları, el-Ahval Taburları, Ceyş Ehli Sünnet ve el-Cemaat gibi örgütler bulunmaktadır.²⁵

Irak el-Kaidesi ve Muzaffer Mezhepler Ordusu büyük oranda örgütlü olmasına rağmen diğer örgütlerin büyüklüğü hakkında çok fazla bir bilgi bulunmamaktadır. MŞK içinde Irak el-Kaidesinin başat konumda olduğu açıkça görülmektedir, el-Kaide'den bağımsız olarak küçük Selefi terör örgütlerinin görünürlüğü artmıştır.²⁶

Irak el-Kaidesi hegemonyasında olan MŞK'nın ana amacı Sünni direnişçiler arasında ortak bir gündemin oluşturulmasıydı. İlk dönemlerde örgüt, ‘Irak'ta Mücahit Şura Konseyi’ ismini kullanmıştır. Bu ismin kullanılması ile Sünni milliyetçi kesimlerin MŞK'ya katılımını arttırmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede Irak el-Kaidesinin küresel ideolojisinin pragmatik ulusal çıkarların arkasına eklenmiş olduğu ifade edilebilir. Kurulduğu dönemde Zerkavi'nin hala hayatta olmasına rağmen onun yerine emir olarak başka birinin atanması Sünni Milliyetçilerin tamamının çatı örgüte katılmasının amaçlandığını göstermektedir. Fakat MŞK ikili bir strateji olarak nitelenebilecek “yerel hareket et, küresel düşün” stratejisini sürdürmüştür. Bu dönemde MŞK, Irak'ta Kuzey Irak Bölgesel Yönetimine (KIBY)

²⁴ “11 Eylül'den bu yana terör”, *DW Türkçe*, 11 Eylül 2016.

²⁵ Mahan Abedin, “Mujahideen Shura Council in Iraq: Fact or Fiction”, *The Jamestown Foundation, Publication: Terrorism Focus*, Sayı: 12, Cilt: 3, Mart 2016.

²⁶ Abdedin, Ibid.

bağlı Peşmergeler, Anbar'daki yerel kabileler ve ABD ile mücadelesini devam ettirmiştir.²⁷

ABD'ye karşı direnişin büyük bir kısmını oluşturan 'Sünni Milliyetçiler' olarak adlandırılan grup Saddam Hüseyin rejiminin (1979-2003) resmi unsurları, Baas Partisi eski destekçileri, Irak ordusundan atılmış askerlerin büyük çoğunluğu ve kendilerini Sünni-Seküler olarak tanımlayan bazı kesimlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Özellikle Saddam rejimi döneminde devlet kademesinde bulunanların ABD'nin Irak yöneticisi Paul Bremer'in kararlarıyla tasfiye edilmesi sonucu MŞK'ya büyük oranda katılım olmuştur.²⁸ Bunu fırsata çeviren Irak el-Kaidesi, Sünni kesimlerden destek alma stratejisi izlemiştir. Bu çerçevede Irak el-Kaidesi ABD'ye karşı direnişe katılan grupların tamamını ve Sünni Milliyetçi kesimleri MŞK çatısı altında kendi bünyesine katmayı hedeflemiştir. Fakat sivillere karşı Irak el-Kaidesinin vahşi ve acımasız uygulamaları ve tartışmaya açmadıkları katı selefi yorumları nedeniyle Iraklı Sünni milliyetçi-seküler kesimlerin katılımı oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır.²⁹

Sonuç olarak Irak'ta bazı Sünni çevrelerce ABD işgaline karşı direniş için destekledikleri bu çatı örgütün Sünni ve Şii Müslümanları hedef alması, Şii gruplarca kutsal sayılan yerlere saldırıları ve Şii alimlere suikastler düzenlemesi nedeniyle büyük tepkiler çekmiştir. Ayrıca Sünni milliyetçi kesimler Irak el-Kaidesinin yabancı teröristlerinin aşırıya kaçan davranışları nedeniyle örgütü bir mezhep çatışması çıkarmakla suçlamış ve çoğunluğu bu nedenle katılmayı reddetmiştir. Bu konuda el-Kaide merkezinin yoğun ve sert eleştirilerinin MŞK tarafından çok fazla dikkate alınmamıştır. El Kaide Şii Müslümanları eleştirmekle birlikte sivil Şiiilerin hedef alınmasını asıl hedeften yani ABD ile savaştan sapma olarak gördüğü için eleştirmiştir. Fakat pek çok kesimden gelen tepkiye rağmen Irak el-Kaidesi hakimiyetinde olan MŞK mezhepler arası savaşı bilinçli olarak körüklemiştir. Son olarak bu oluşumun ABD'ye karşı savaş olarak nitelenen Sünni direnişteki bölünmeleri engelleyemediği ve başarısız olmuştur.

²⁷ Andreas Amborst, "The Islamic State in Iraq and its Predecessor Organizations", *Frankfurter Forschungszentrum Globaler Islam (FGI)*, y.y.y., t.y., s.3.

²⁸ "Guide: Armed Groups in Iraq", *BBC News*, 15 Ağustos 2006.

²⁹ Doğan, a.g.e., s.35.

1.4. IRAK İSLAM DEVLETİ DÖNEMİ

Zerkavi 7 Haziran 2006'da ABD güçlerince düzenlenen bir hava saldırısında öldürülmüştür. Bu tarihten sonra Irak el-Kaidesi'nin başına el-Kaide'nin ikinci adamı olarak nitelenen ve Eymen Zevahiri'ye yakınlığıyla bilinen Ebu Hamza el-Muhacir (Ebu Eyyub el-Mısri) geçmiştir.³⁰ Ancak el-Mısri'nin idaresi sadece dört ay sürmüş yerine Ebu Ömer el-Bağdadi geçmiştir. Irak el-Kaidesi Ebu Ömer el-Bağdadi liderliğinde MŞK'ya Sahabelerin Askerleri, Fatihler Ordusu ve Muzaffer Mezhepler Ordusu gibi örgütleri katarak Ekim 2006'da 'Irak İslam Devleti' (İİD) olarak ismini değiştirmiş ve başına Ebu Ömer el-Bağdadi'yi getirmiştir.³¹

19 Nisan 2007'de ise İİD bölgesel yönetimin kurulduğunu ve ilk İslami yönetimin temellerinin atıldığını ilan etmiştir. Ayrıca kurulan 'emirliğin' başında Ebu Ömer el-Bağdadi olduğunu ve İİD'nin 10 Bakan tarafından yöneteceğini duyurmuştur. Kurulan emirliğin yapısı şu şekildedir: Emir Ebu Ömer el-Bağdadi'nin hiyerarşisi altında Ebu Bekir el-Bağdadi emir yardımcısı, Ebu Abdul Rahman el-Falahi Başbakan, Ebu Eyüp el-Mısri Savaş Bakanı ve Ebu Osman el-Tamimi Şeriat Kanunlarını yönetmekten sorumlu olarak belirlenmiştir. Ebu Bekir el-Cuburi Halkla İlişkiler sorumlusu, Ebu Abdülcabbar el-Cenabi Milli Güvenlik Bakanı, Ebu Muhammed el-Meşhedani Bilgi Dairesi sorumlusu, Ebu Abdülkadir el-İsavi mahkûmlardan ve öldürülen teröristlerin yakınlarından sorumlu yönetici Bakan, Ebu Ahmet el-Cenabi Petrol Bakanı, Mustafa el-A'araji Tarım ve Balıkçılık Bakanı, Ebu Abdullah el-Zabadi Sağlık Bakanı ve Muhammed Halil el-Bedri Eğitim Bakanı olarak atanmıştır.³²

MŞK'nın el-Kaide'ye danışmadan bölgesel yönetim ilanı yani İİD olarak dönüşüm geçirmesi Irak el-Kaidesi ile el-Kaide merkez yönetimi arasında yaşanan anlaşmazlığın ve kopuşun somut göstergesi olmuştur. Ayrıca pek çok kesimden gelen yabancı veya ithal edilmiş bir örgüt olduğu eleştirileri nedeniyle İİD'nin başına Ebu Ömer el-Bağdadi'nin getirilmiş ve İİD Iraklılaşma stratejisi izlemiştir. Lider kadrosu ve militanlarının Irak dışı unsurlardan yani yabancı teröristlerden oluşması nedeniyle yapılan bu eleştirilerin önü, Irak'ta Sünni halk tabanı desteği alınmaya

³⁰ Atilla Sandıklı, "Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği", *Bilgesam Yayınları*, No: 67, Haziran, 2015, s.17.

³¹ Ufuk Ulutaş ve Halid Hoca, "Suriye Devrim mi? Bölünme mi?", *Seta Analiz*, Sayı: 95, Mayıs 2014, s.20.

³² Okumuş, a.g.e., s.120.

çalışılarak kesilmek istenmiştir. Bu çerçevede kuruluş aşamasında el-Kaide kökenli kıdemli teröristler ve yabancı savaşçılardan oluşan örgüt yönetimi Iraklı ve Baas kökenli terörist yöneticilerin eline geçmiştir.³³

Ebu Ömer el-Bağdadi dönemi IİD'nin faaliyetleri şunlardır. İlk olarak MŞK'dan IİD'ye geçişte bir bölgesel yönetim kurulduğu yani 'devlet' kurma arzusu görülebilir. İkincisi örgüt artık terör eylemlerini Sünni bölgelerde alan hakimiyeti yani toprak kazanma amacıyla birleştirmiştir. IİD kendisini artık bir örgüt değil 'devlet' olarak nitelendirmektedir.

IİD'nin toprak kazanma ve kontrol etme politikasına rağmen Sünni halkın önemli bölümü ve ABD'ye direnen yerel direnişçiler IİD'nin faaliyetlerine ve uygulamalarına güvenmemiştir. Bu açıdan IİD'nin sözde 'devlet' ilanı pek çok açıdan sorunlu görülmüştür. Bu sorunların başında IİD yönetiminde kalan halkın Irak'ın ekonomik kaynaklarından faydalanamaması gelmektedir. KIBY bölgesi ile güneyde Şiiilerin yoğun olduğu bölgelerde petrol yatakları olmasına rağmen bu bölgeler arasında kurulacak bir 'Sünni devlet' bu kaynaklardan yararlanamayacaktı. Bununla birlikte IİD'nin aşırı eylemleri ve vahşi uygulamalarının sadece Şiiileri değil Sünnilere yönelikte uygulanmasıydı.³⁴

Bu dönemde IİD saldırıları artmış ve bunun üzerine ABD Irak için yeni Amerikan stratejisini uygulamaya koymuştur. Bu çerçevede Irak'a David Petraeus sivil vali olarak atanmıştır. 2007 yılında ABD, IİD'nin gücünü kırmak ve Sünni grupları birleştirerek IİD'ye verdikleri desteği kesmek amacıyla Sünni Uyanış ya da diğer ismiyle Sahva Hareketini kurmuştur. ABD'nin yeni stratejisine göre Sünni aşiretlerin IİD'ye verdiği desteği kesmesi ve ona karşı savaşması karşılığında ABD Sahva güçlerine para ve silah yardımı yapmayı teklif etmiştir. Sahva hareketi olarak örgütlenen Sünni aşiretlerin bir kısmı bu teklifi kabul etmiştir. ABD'nin resmen maaşa bağladığı ve silahlandığı 103. 000³⁵ kişilik Sahva Hareketi mensubu IİD ile mücadelede büyük başarı kazanmıştır. Daha önce ABD'ye karşı savaşan pek çok grup bu kez IİD'ye karşı mücadele etmeye başlamıştır. Bu sayede IİD oldukça

³³ Recep Tayyip Gürlar ve Ömer Behram Özdemir, "IŞİD: Irak'ta Yerli Suriye'de Yabancı", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 63, Cilt: 6, Temmuz-Ağustos 2014, s.59.

³⁴ Sandıklı, a.g.e., s.18.

³⁵ Patrick Cockburn, "Irak'ta Sünni-Şii Kavgasını Kim Kazandı?", *International Pressmedia*, 1Aralık 2008, (çevrimiçi), <http://www.pressmedya.com/yazar/patrick-cockburn/1291/irakta-sunni-sii-kavgasini-kim-kazandi>, 12 Ekim 2017.

zayıflamış ve eylemlerinde belli seviyelerde azalma görülmüştür. Böylece 2007-2009 arası dönemde IİD'nin zayıflığı görünür hale gelmiştir.³⁶

Sahva Hareketi IİD'ye karşı büyük başarı kazanmasına rağmen Iraklı bazı Şii politikacılar bu harekete ve savaşçılara şüpheyle yaklaşmıştır. Bunun sebebi aslında Sahva Hareketi mensuplarının önceden hükümete karşı savaş vermesiydi. ABD'nin 2011'de Irak'tan çekilmesi sonrası Başbakan Nuri el-Maliki Sahva mensuplarını Irak Ordusuna almayı reddetmiştir. 2012'de Maliki'nin siyasi rakiplerini tasfiye süreci başlatması ve Sünni bakanların tutuklanması gibi olaylar Sünni ağırlıklı olan Anbar, Selahaddin, Ninova, Kerkük ve Diyala'da Sünni kesimlerin protestosuna sebep olmuştur. Irak ordusu protestoları çok sert ve şiddet kullanarak bastırmıştır. Maliki'nin Sünnileri dışlayıcı politikaları Sahva üyelerini tekrar IİD saflarında savaşmaya itmıştır.³⁷

1.5.SURİYE EKSENİNDE DAESH-EL KAİDE AYRILIĞI: IRAK ŞAM/LEVANT İSLAM DEVLETİ DÖNEMİ

El-Bağdadi ve el-Mısri'nin Nisan 2010'da ABD'nin hava harekâtı ile öldürülmesinden sonra Ebu Bekir el-Bağdadi örgütün yeni lideri olmuştur.³⁸ Örgüt Nisan 2013'te Şam (Levant) kelimesini ismine ekleyerek adını 'Irak Şam İslam Devleti' (ed-Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam) olarak değiştirmiştir. Bu değişiklikten sonra dünya kamuoyunda yaygın şekilde DAESH/DEAŞ kısaltmaları kullanılmıştır.³⁹ Bununla birlikte örgüt Şam/Levant kelimesini ismine ekleyerek yeni faaliyet alanını tanımlamıştır. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta faaliyet alanının bu isimle sadece Suriye'yi kapsamamasıdır. Levant denilen bölge net bir coğrafi tanımlama olmamakla birlikte günümüz Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin ve Hatay topraklarını kapsamaktadır.⁴⁰ Levant kelimesinden de anlaşılacağı gibi Suriye'de iç savaşın başlaması örgütü daha fazla güçlendirmiş bu güçlenme ise hedeflerini büyütmesine neden olmuştur.

³⁶ Can Acun, "Neo El Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)", *Seta Perspektif*, Sayı: 53, Haziran 2014, s.2.

³⁷ Sinan Adnan ve Aaron Reese, "Beyond the Islamic State: Iraq's Sunni Insurgency", *Institute for The Study of War (ISW)*, Middle East Security Report, No: 24, Ekim 2014, s.10.

³⁸ Aaron Y. Zelin, "IŞİD'in lideri el Bağdadi'nin Yükselişi", *BBC Türkçe*, 1 Ağustos 2014.

³⁹ "Dünden bugüne Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)", *BBC Türkçe*, 11 Haziran 2014.

⁴⁰ "IŞİD, Hatay'ı İstiyor!", *Gazete Vatan*, 18 Haziran 2014.

Ebu Bekir el-Bağdadi döneminde örgütün geçmiş dönemlere kıyasla stratejik hamleler yaptığı söylenebilir. Öncelikle el-Bağdadi Şiileri hedef alan terör eylemlerine dayalı politikanın şiddetini oldukça arttırmıştır. İkinci olarak Temmuz 2012’de Duvarları Yıkma Harekâtını (Breaking The Walls) başlatmıştır.⁴¹ Bu harekât iki stratejiye dayanmaktadır. İlki bomba yüklü araçların ve intihar eylemlerinin eş zamanlı olarak Suriye ile Irak’ta gerçekleştirilmesidir. İkincisi ise savaşı sayısını arttırmak için hapishanelere baskın yaparak kıdemli teröristlerin kurtarılmasıdır.⁴² Bağdadi 1 yıl içinde 24 bombalı araç saldırısı ve 8 hapishane baskını gerçekleştirmiştir. 21 Temmuz 2013’te Ebu Garip hapishanesi baskını ile eski el-Kaide mensubu 500 terörist serbest bırakılmıştır.⁴³ Benzer şekilde 22 Temmuz 2013’te Taci hapishanesine intihar bombacılarının kullandığı dokuz araçla saldıran DAESH tutuklu bulunan el-Kaide teröristlerini kurtarmıştır.⁴⁴ Duvarları Yıkma Harekâtı bu anlamda başarılı olmuş yapılan baskınlarla kurtarılmış çok sayıda el-Kaide mensubu ve Saddam dönemi askerleri DAESH saflarına katılmıştır.

DAESH Temmuz 2013’te ise yeni bir saldırı harekâtı başlatmıştır. ‘Asker Hasatı’ harekâtı olarak isimlendirilen bu saldırılarda DAESH’in ana amacı Sünni vilayetlerde bulunan Irak Ordusunu zayıflatmak ve mevcut toprakları ele geçirmekti. Sünnilerin çoğunlukta olduğu yerleşim yerlerine saldırılar ile Irak Ordusunun zayıflatılması ve Bağdat ile bağlarının koparılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede Selahaddin’in Tuzhurmatu ilçesindeki Süleymanbey, Diyala’da Buhriz, Anbar’da Ramadi ve Felluce, Musul’un Gayyara, Şıgat ve Şura bölgelerine yoğun saldırılar düzenlenmiştir. Yine bu kapsamda 6 Haziran 2014’te DAESH Musul’da Irak Ordusu ile çatışmaya girmiş ve 10 Haziran 2014’te Musul Vilayetini büyük bir direniş olmadan ele geçirmiştir. DAESH’in Musul’u kolay bir şekilde ele geçirilmesinin önemli sebepleri bulunduğu söylenebilir. Musul’a DAESH saldırısı anlık değil önceden planlanmış, çok aşamalı ve şehir içinde uyuyan hücrelerden destek alınarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Irak Ordusu savaşmadan geri çekilmiştir. Son olarak Irak merkezi yönetimi politikalarından memnun olmayan Irak Devrimi için Askeri

⁴¹ “İŞİD’in Beyni Ebu Bekir El Bağdadi”, *Hürriyet Gazetesi*, 7 Ocak 2014.

⁴² Jessica D. Lewis, “Al Qaeda in Iraq Resurgent: Breaking The Walls Campaign”, Part 1, *Middle East Security Report*, No: 14, *Institute for the Study of War (ISW)*, 2013, s.7.

⁴³ “İŞİD’in Beyni Ebubekir el Bağdadi”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2014.

⁴⁴ “Irak: Ebu Gureyb ve Taci Hapishanelerinde Yüzlerce Militan Firar Etti”, *BBC Türkçe*, 22 Temmuz 2013.

Konsey, Cemaat Ensar el-İslam, Ceyş el-Mücahidin gibi örgütler bu süreçte DAESH'e destek vermiştir.⁴⁵

DAESH, ABD'nin Irak'tan çekildiği dönemde Sahva Hareketi sayesinde zayıflatılmış ve askeri gücünü yitirmiş durumdaydı. Terörist sayısı Sahva savaşçılarının mücadelesiyle çok büyük oranda azalmıştı. Duvarları Yıkma Harekâtı ile el-Bağdadi'nin hedeflediği şey askeri gücü arttırmak için kıdemli militanlar kazanmaktı. Bu sebeple hapishaneler hedef alınmış ve tutuklular baskınlarla DAESH saflarına katılmıştır. Asker Hasatı Operasyonları ile örgüt Şii eksene kaymış Irak Ordusunu zayıflatma ve doğrudan toprak ele geçirme hedefini gerçekleştirmiştir. DAESH Şiilerin zayıflatılması argümanı kullanılarak Sünni Müslümanlar adına bir savaş yürütüldüğü propagandası yapmış ve örgüte dünyanın farklı bölgelerinden sempatican kazandırmaya çalışmıştır.

Örgütün Suriye'ye sızma ve örgütlenme hedefi 2011'de Suriye iç savaşının başlamasıyla kolaylaşmış ve uygun bir ortam bulmuştur. Fakat Suriye'ye hemen girilmemiş belli bir süre beklenilmiştir. Çünkü DAESH komutanlarından Albay Hacı Bekir, Suriye'ye DAESH'in bizzat gitmesinin örgüt içinde tartışma yaratacağını ve dağılmaya sebebiyet vereceği düşüncesindeydi. Bu nedenle Hacı Bekir, el-Bağdadi'ye Suriye'de açılacak cephe Iraklı olmayan ve Suriyeli bir lider altında olan Suriyelilerden oluşan bir örgütlenme önerisinde bulunmuştur. Böylece DAESH içerisinde olası bir dağılmanın engellenebileceği düşünülmüştür.⁴⁶ Aynı görüşte olan el-Bağdadi, bu fikri uygulamaya koymuş ve DAESH içindeki Suriyeli teröristleri Ebu Muhammed Culani liderliğinde Suriye'ye göndermiştir. Yani el-Nusra Cephesi (Al Nusrah Front) IİD döneminde DAESH tarafından kurulmuştur.⁴⁷ El Nusra Cephesi 'Cebhetu'l-Nusra li ehli's-Şam min Mucahidi's-Şam fi Saha'til-Cihad' (Şam Halkını Korumak İçin Nusret [Yardım] Cephesi) ismiyle 22 Ocak 2012'de resmen kurulduğunu ses kaydıyla ilan etmiş ve amacını "Suriye rejiminin katlettiği sivil

⁴⁵ Serhat Erkmen, "Musul'un Düştü Sıra Tikrit'te Mi? IŞİD'in Stratejisi, Beklentileri ve Harekât Tarzı", 21. *Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, (çevrimiçi), 11 Haziran 2014 <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/06/11/7643/musulun-dustu-siratikritte-mi-isisin-stratejisi-beklentileri-ve-hareket-tarzi>, 13 Ekim 2017.

⁴⁶ Mustafa Kılıç (der.), *İŞİD Gerçeği*, 1. Baskı, Parafiks Yayınevi, İstanbul, Ekim 2014, s.30.

⁴⁷ Aytekin Terkan, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar, "El Nusra Cephesi", *Savunma Bilimleri Dergisi (The Journal of Defence Sciences)*, Cilt: 14, Sayı: 1, Mayıs 2015, s.43.

halkı korumak, Esad rejimini devirmek ve İslam Devletini kurmak” olarak beyan etmiştir.⁴⁸

El-Nusra Cephesinin Suriye’de güçlenmesi, prestijinin artması ve buna bağlı olarak taraftarlarının artması DAESH’i ciddi şekilde rahatsız etmiştir. El-Nusra Cephesi uluslararası belgelerde el-Kaide terör örgütü çatısı altında yer almaktaydı. Fakat örgütün güç kazanmasıyla birlikte hem BM Güvenlik Konseyi Yaptırımlar listesinde hem de devletler tarafından ayrı faaliyet gösteren bir örgüt olarak sınıflandırılmıştır. BM Güvenlik Konseyi ilk kez 30 Mayıs 2013’te el-Kaide çatısı altında el-Nusra Cephesini listeye eklemiştir.⁴⁹ El-Nusra Cephesi 11 Aralık 2012’de ABD’nin⁵⁰, 14 Mayıs 2014’te BM’nin⁵¹ ve 3 Haziran 2014’te Türkiye’nin⁵² terör örgütü listesine girmiştir. El-Nusra’nın el-Kaide terör örgütünden bağımsız şekilde uluslararası alanda görünürlüğünün artması ve artan seviyede güçlenmesi DAESH’i rahatsız etmiştir. DAESH bu nedenle el-Nusra’yı tasfiye etmek istemiştir. Bu tasfiye girişimi DAESH ile el-Kaide merkezi arasındaki bağların Suriye’de hakimiyet kurmak için kopmasıyla sonuçlanmıştır.

DAESH’in Suriye iç savaşına dahil olması ve etkin bir aktör olma isteği özelde el-Nusra Cephesi, genelde de el-Kaide merkeziyle güç ve çıkar çatışmasına neden olmuştur. Bu çatışma DAESH’in uzlaşmaz tavrı sebebiyle silahlı çatışmaya kadar varmıştır. El-Kaide DAESH ayrılığı el-Bağdadi’nin 8 Nisan 2013’te Suriye’de el-Nusra Cephesinin DAESH tarafından finanse edildiğini ve örgütü DAESH bünyesine kattığını ilan etmesiyle başlamıştır.⁵³ El-Nusra Cephesi lideri Culani Suriye’ye Ebubekir el-Bağdadi tarafından el-Nusra Cephesi’nin kurulması için para ve silah yardımıyla birlikte gönderildiğini kabul etmiştir. Ancak Culani el-Nusra Cephesi’nin İİD’ye bağlılığının el-Kaide’ye biatının bir göstergesi olduğunu beyan etmiş ve

⁴⁸ Can Acun, Bünyamin Keskin, Bilal Salaymeh, “El-Kaide’den HTŞ’ye Nusra Cephesi”, *Seta Yayınları*, Rapor No: 95, 2017, s.23.

⁴⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “SC-16, 18 Haziran 2014, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün El Nusra Cephesinin BM 1267 Yaptırımlar Listesinde Listelenmesi ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Yasası Çerçevesinde Mevzuatımıza Aktarılması Sürecine İlişkin Bir Soruya Cevabı”, (çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/sc_16_-18-haziran-2014_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-el_nusra-cephesinin-bm-1267-yaptirimlar-listesinde-listelenmesi-ve-tero.tr.mfa, 16 Ekim 2017.

⁵⁰ “ABD Suriyeli İsyancı Gurubu Terör Listesine Aldı”, *AmerikanınSesi*, 11 Aralık 2012.

⁵¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, a.g.e.

⁵² Fevzi Kızılkoyun, “Türkiye El Nusra’yı Terör Listesine Aldı”, *Hürriyet Gazetesi*, 4 Haziran 2014.

⁵³ Aeron Y. Zelin, “Al Qaeda in Syria: A Closerr Look to ISIS”, Part 2, *The Washington Institute*, 11 Eylül 2013.

birleşmeyi reddetmiştir.⁵⁴ Bu açıklamadan sonra DAESH el-Nusra komutanlarını hain ilan edip onlara suikastler düzenlemiş ve yakaladığı el-Nusra'nın üst düzey komutanlarının başını keserek infaz etme görüntülerini yayınlamıştır. Rakka'ya bağlı el-Naim kasabasında 2015'te yakalanan Abdi el-Bara el-Irak'i bu şekilde infaz edilmiştir.⁵⁵

El-Nusra Cephesi lideri Culani, DAESH'i el-Kaide merkezine şikâyet etmiştir. El-Kaide lideri Zevahiri 11 Ekim 2013'te yayınladığı ses kaydında el-Nusra ile DAESH arasındaki anlaşmazlığın sona erdirilmesi ve "İslam Halifeliğinin" kurulması amacıyla Esad rejimine karşı mücadelede birlikte hareket edilmesi mesajını vermiştir. Zevahiri iki örgütün karşılıklı olarak fiziksel ve sözlü saldırılarının durdurulmasını da istemiştir.⁵⁶ Zevahiri birleşmenin karşısında olduğunu, iki örgüt arasında elçi tayin ettiğini ve DAESH'in yetki alanının Irak ve el-Nusra Cephesi'nin ise Suriye olarak belirlediğini açıklamıştır.⁵⁷

Zevahiri iki örgütü uzlaştırmaya çalışmış ancak başarısız olmuştur. El-Bağdadi Zevahiri'yi el-Kaide lideri olarak tanımadığını ilan etmiştir. Bunun üzerine Zevahiri Kasım 2013'te DAESH ile el-Kaide'nin ilişkisi olmadığını ve eylemlerinden el-Kaide'nin sorumlu tutulamayacağını açıklamıştır. Yani DAESH'i feshettiğini ve el-Kaide'nin resmi temsilcisinin Suriye'deki el-Nusra Cephesi olduğunu ilan etmiştir.⁵⁸ Zevahiri ayrıca DAESH'e bağlı militanların ondan ayrılıp el-Nusra'ya katılmasını emretse de bunun tam tersi gerçekleşmiştir. Bu durum Zevahiri'nin otoritesinin ciddi olarak sorgulandığı ve el-Kaide'nin ilk kez yaşadığı itaatsizlik nedeniyle prestijinin azaldığı bir durum yaratmıştır. Zevahiri'nin el-Nusra ile DAESH arasında elçi olarak atadığı Halid Suri, 23 Şubat 2014'te DAESH tarafından öldürülmüştür. Bu durum iki örgüt arasında fiilen silahlı çatışmaların başlamasını tetiklemiştir.⁵⁹

DAESH lideri Bağdadi ile el-Nusra lideri Culani arasındaki ciddi gerilim ve Suriye özelinde restleşme sadece bu iki örgütü etkilemekle kalmamış aynı zamanda şiddet yanlısı ve aşırı Selefi akım ve örgütlerinde bölünmesine yol açmıştır. Bu

⁵⁴ Can Acun, Bünyamin Keskin, Bilal Salaymeh, a.g.e., s.24.

⁵⁵ "İŞİD El Nusra Liderinin İdam Görüntülerini Yayımladı", *CNN Türk*, 22 Haziran 2015.

⁵⁶ The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, "Ayman al Zawahiri, leader of Al-Qaeda, Urges Jihadist Forces Fighting the Assad Regime in Syria to Unite in a Common Struggle to Establish an Islamic Caliphate", 16 Ekim 2013, (çevrimiçi), <http://www.terrorism-info.org.il/en/20581/>, 15 Ekim 2017.

⁵⁷ "Zevahiri'nin Nusret Cephesi Mektubu", *Inca News*, 3 Haziran 2013.

⁵⁸ "Zevahiri'nin Nusret Cephesi Mektubu", *Inca News*, 3 Haziran 2013.

⁵⁹ Samet Doğan ve Bülent Erdeğer, "İŞİD'in 10 Yıllık Geçmişi", *Anadolu Ajansı*, 12 Haziran 2014.

bölünme sadece fikrîsel kutuplaşma olarak değil kullanılan yöntemler açısından da ayrılığı ifade etmektedir. Bir tarafta el-Kaide liderliğinde Zevahiri ve el-Nusra'yı destekleyenler öte taraftan ise el-Bağdadi liderliğinde DAES'i destekleyenler olarak keskin bölünme yaşanmıştır. Bu bölünme pratikte de kendini göstermiş Ürdün, Suriye ve Mağrip'de⁶⁰ bulunan terör örgütleri arasında parçalanmalarla sonuçlanmıştır. TCÖ döneminde Zerkavi'nin din eğitmeni olan Ebu Muhammed Makdisi bile el-Nusra Cephesini desteklemiş ve DAES'i ağır şekilde eleştirmiştir.⁶¹

El-Kaide çizgisinde olan el-Nusra ekolü ile Zerkavi çizgisinde olan DAES arasında ki temel ayrılığın diğer önemli boyutu ise fikrîseldir. DAES toprak hakimiyeti altında güç paylaşımını kabul etmemekte ve görüşleri dışında hiçbir farklılığı kabul etmemektedir. El-Nusra terör örgütü, DAES'in aksine diğer gruplarla sadece Esad rejimine karşı savaşta değil aynı zamanda kurtarılmış yönetim alanlarında iş birliği yapılabileceği ve birlikte çalışılabileceğini düşünmekteydi.⁶² Bu yaklaşım farklılığı ile DAES'in uzlaşmaz tavrı birleşince el-Kaide dahil bütün gruplarla savaşmasına neden olmuştur.

⁶⁰ Mağrip bölgesi Tunus, Cezayir, Fas ve Batı Sahra'yı içeren kuzeybatı Afrika ülkelerini kapsayan coğrafi bir tanımlamadır. Bu ülkelere Libya ve Moritanya'nın dahil edilmektedir.

⁶¹ Muhammed Ebu Rumman, "El Kaide ile IŞİD Arasındaki Anlaşmazlığın Boyutları", *AlJazeera Türk*, 2 Haziran 2014.

⁶² Aaeron Y. Zelin, "The War between ISIS and Al-Qaeda for Supremacy of Global Jihadist Movement", *The Washington Institute For Near East Policy*, Research Notes, Sayı: 20, Haziran 2014, s.6.

2. BÖLÜM

PROPAGANDA, ÖRGÜT YAPISI, MUHARİP VE MALİ KAYNAKLARI

2.1. ‘İSLAM DEVLETİ’ DÖNEMİ DAEŞ: PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ

DAEŞ, 29 Haziran 2014’te el-Bağdadi’nin sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani tarafından ‘Hilafet’ ilan ettiğini duyurmuş ve el-Bağdadi’nin tüm dünya Müslümanlarının ‘Halifesi’ olduğunu açıklamıştır.¹ Bunun yanında Twitter hesabından yayınlanan videoda el-Adnani “sadece Suriye ve Irak’ta değil tüm dünyada ‘Cihat’ gruplarının kurulan devlete (ed-Devlet’ül İslamiyye) biat etmesi gerektiğini” belirtmiştir. Ayrıca örgüt yeniden isim değişikliğine gitmiş Irak ve Şam kelimelerini atarak sadece ‘İslam Devleti’ (İD) ismini kullanmaya başlamıştır.²

El-Bağdadi 2014’te Musul şehrinde bulunan el-Nuri el-Kebir Cami’de (Ulu Cami) verdiği vaazla ‘hilafet’ ilan etmiştir. DAEŞ ve el-Kaide’nin ilham aldığı Nurettin Mahmut Zengi tarafından yaptırılan Ulu cami ‘hilafet’ ilanı için rastgele seçilmemiştir. Bu kapsamda el-Bağdadi kendisini Abbasi Halifeliğinin devamı ve mirasçısı olarak yansıtmıştır.³ Sözde ‘Hilafet’ ilanından sonra terör örgütü eylemlerini ‘İslam Devleti’ adıyla gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda DAEŞ’in İD kullanımı basit bir isim değişikliğinden ziyade örgütün asıl amacının gerçekleştirilmesine yönelik planlı bir değişimi simgelemiş olduğu büyük ölçüde ifade edilebilir. Bu ilan ile aslında DAEŞ ile aynı çizgide olan diğer terör örgütlerine ve gruplarına bir mesaj verilmekte olduğu yorumu yapılabilir. Bu çerçevede sözde küresel ‘Cihat’ için yetkili tek oluşumun İD ve biat edilecek yegâne otoritenin el-Bağdadi olduğu iletilmekte ve terör örgütlerine DAEŞ’e katılmaları emredilmektedir.

Bütün terör örgütlerinin ortak özelliği propaganda ile doğması, büyümesi ve yaşamasıdır. Bu kapsamda terörün kendisi propaganda aracıdır.⁴ DAEŞ terör örgütü ise propagandayı en etkili kullanan terör örgütlerinden biri olma özelliği taşımaktadır. Bu çerçevede İD ilanı sonrasında DAEŞ sistematik bir şekilde algı yönetimi ve

¹ Emrah Tekin, “Devletten Hilafete IŞİD’den İslam Devletine”, *Meydan Gazetesi*, 22 Temmuz 2014.

² “IŞİD Suriye ve Irak’ta Hilafet Devleti İlan Etti.”, *Yeniçağ Gazetesi*, 1 Temmuz 2014.

³ Fehim Taştekin, “‘Hilafet’ İlanının 3. Yılında IŞİD: Tünelden sonra Tünel”, *BBC Türkçe*, 28 Haziran 2017.

⁴ Talip Gül, *Terör & Terörizm*, Ark Kitapları, 2012, s.15.

kutuplaştırma çabasına girerek kendine meşruiyet kazandırmayı hedeflemiştir. Toplumsal, mezhepsel ve hatta etnik fay hatlarında ki çatlakları çok iyi kullanan örgüt taraftarlarını arttırmıştır. Sözde ‘Hilafet’ ilanı, ‘İslam Devleti’ kullanımı, yayın organlarına verdiği adlar, sosyal medya kullanımı, dini kavramların bağlamından koparılarak istismarı, kullandığı bayrak algı yönetiminin planlı bir parçasıdır.

Bu çerçevede DAESH’in yayın organları olan Dabıq (Dabık), Konstantiniyye (İstanbul) ve Rumiya (Roma) dergilerinin isimleri de rastgele seçilmemiştir. Dabık denilen bölgede kıyamet öncesinde kanlı bir savaş yaşanacağına ve bu savaşın kazanılacağına inanan örgüt daha sonra İstanbul’u fethedeceğini iddia etmektedir. Bunu Büyük Savaş (Melheme-i Kübra) olarak tanımlayan örgütün kullandığı bu kavram İslam dini hadislerinde geçen kıyamet öncesinde gerçekleşeceğine inanılan büyük savaştır. Aynı kavram Hristiyanlık ve Yahudilikte de ‘Armagedon’ olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram DAESH tarafından istismar edilmiştir. Derinlik anlamına gelen Amaq (Amik Ovası) ismini kullanmasının nedeni bu savaşın Dabık ile Amik arasında gerçekleşeceğine inanmasıyla ilişkilidir. İlk olarak İstanbul daha sonra Roma’nın fethine inanan örgüt bu sebeple Rumiya ismini kullanmıştır.⁵ Örgütün ilk Türkçe yayın yapan Konstantiniyye dergisine bu adın verilmesinin nedeni olarak ön sözde İstanbul fethi gerekçe gösterilmiştir.⁶

Örgüt propaganda sürecinde kullandığı yayın organları aracılığıyla hem sempatanlarını harekete geçirmekte ve faaliyetlerini tanıtmakta hem de ötekileştirdiği grupları açıkça hedef göstermektedir. Bu kapsamda DAESH’in hedef kitlesinin tekfir edilerek düşman ilan edilen ve yok edilmesi istenen gruplar ile örgütün radikalleştirerek faydalanmak istediği sempatizan kitleler olarak ikiye ayrıldığı tespiti yapılabilir.⁷ Konstantiniyye dergisinde düşman olarak konumlandırılan gruplar açıkça ifade edilmiştir. ‘Haçlı’ olarak nitelenen Batı, onunla ittifak halinde olduğu ifade edilen ‘Rafizi’ (terk eden kimse) olarak adlandırılan İran ve Şii Müslümanların tamamını, demokratik ve laik olması sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti’ni, kurum olarak

⁵ Abdullah Açar, “İŞİD’in ‘Kıyamet Savaşı’ Söylemi Ne Anlama Geliyor?”, *TimeTürk*, 7 Temmuz 2016, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/isid-in-kiyamet-savasi-soylemi-ne-anlama-geliyor/haber-279428>, 18 Ekim 2017.

⁶ Hilmi Hacaloğlu, “İŞİD’den Türkçe Dergi: Konstantiniyye”, *Amerikanın Sesi*, 4 Haziran 2015.

⁷ Sertaç Canalp Korkmaz, “Terörün Propagandası: DAESH Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi”, *Orsam Yayınları*, No: 204, Ağustos 2016, s.12.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığını düşman olarak konumlandırmıştır.⁸

Arapça yayın yapan ve DAES'in gerçekleştirdiği terör saldırılarıyla ilgili güncel bilgi veren En-Nebe dergisi⁹ DAES'in resmi haber ajansı işlevi gören El-Amak, El-Himme Yayınevi, El-Furkan ve El-Hayat Medya örgütün önemli propaganda yapılanmalarıdır.¹⁰ Bununla birlikte DAES'in propaganda ağı Youtube, Instagram, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformlarında örgüte yeni üye kazandırmada ve propaganda videoları yayınlamada daha fazla ön plana çıkmaktadır.¹¹ Bu kapsamda örgüt sosyal medyayı en iyi kullanan terör örgütü olarak nitelendirilmektedir. Ancak 2017'de dağılma sürecine giren DAES'in yabancı istihbarat servislerinin örgüte sızdığı gerekçesiyle üyelerine sosyal medya kullanımını yasaklamış olması sosyal medya silahının tersine döndüğünü gözler önüne sermektedir.¹²

Algı yönetiminin şekilsel bir parçası olan siyah bayrak propaganda dergilerinden ve sosyal medya bağlantılarından farksız değildir. DAES'in kullandığı bayrağın üstünde kelime-i tevhidin ilk kısmı yani 'La İlahe İllallah' (Allah'tan başka ilah yoktur.) yazarken daire içinde ise Hz. Muhammed'in mührü bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in Raye isimli bayrağı siyah renkte olduğu için cihat bayrakları Abbasilerden beri çoğunlukla bu renktedir.¹³ DAES'te bu uygulamayı kendi amaçları için meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanmıştır.

Benzer şekilde sözde 'Halife' ilan edilen el-Bağdadi'nin ismi gerçek değil çok ince detaylarıyla düşünülmüş ve kurgulanmış sahte bir isim öbeğinden oluşmaktadır. Gerçek ismi İbrahim Avad el-Bedri olan el-Bağdadi sözde 'hilafet' ilanı ile birlikte Ebu Bekir el-Bağdadi el-Kureyşi ismini kullanmıştır. Bu isim DAES taraftarları için çok derin mesajlar içermekle beraber taraftarları için örgütün meşruiyetini arttırmak amacıyla tercih edilmiştir. DAES liderinin Ebu Bekir ismini kullanmasının sebebi Hz. Muhammed'in en yakın arkadaşının ismi ve ilk halife olmasından kaynaklanıyorken

⁸ Korkmaz, Ibid., s.20-21.

⁹ Emin Salihi ve Yenal Göksun, "DAES'in Medya Stratejisi", *Seta Yayınları*, Rapor No: 98, 1. Baskı, 2018, s.24.

¹⁰ Ibid., s.21.

¹¹ "Cihatçıların Sosyal Medya Cephesi", DW Türkçe, 8 Eylül 2014.

¹² "İŞİD, Örgüt İçine Sızılmasını Önlemek İçin Sosyal Medyayı Yasakladı", *Hürriyet Gazetesi*, 23 Haziran 2017.

¹³ Murat Bardakçı, "Bu Bayrak Maalesef Bir Tasarım Şaheseridir", *HaberTürk*, 18 Haziran 2014.

el-Bağdadi kelimesi ile Bağdatlı olduğunu vurgulamaktadır. El-Kureyşi ile Kureyş kabilesinden olduğunu yani peygamber soyundan geldiği mesajını vermektedir.¹⁴

Zerkavi'nin suça bulaşmış şüpheli geçmişinin aksine el-Bağdadi ya da gerçek ismiyle İbrahim Avad el-Bedri'nin (İbrahim Ali el-Bedri) dindarlığıyla bilinmektedir. Irak'ın 2003'te işgali sonrası Ceyş Ehl el-Sunni ve el-Cemah adlı örgütlerin kurulmasına yardım eden el-Bağdadi, Şubat 2004'te Felluce'de tutuklanıp 10 ay boyunca Bucca Kampında hapse atılmıştır. Kasım 2004'te serbest bırakıldıktan sonra Irak el-Kaidesine katılan el-Bağdadi'nin IİD döneminde Şeriat Komitesi yöneticisi olduğu ve 11 üyeli Şura Konseyi üyelerini seçtiği bilinmektedir.¹⁵

DAEŞ'in Haziran 2014 sonrası mevcut pozisyonuna bakıldığında Irak'ın Diyala vilayetinden Suriye'nin Halep kentine kadar olan geniş bölgeyi fiilen kontrolü altına almıştır. Bu bölge Irak topraklarında bulunan Telafer, Musul, Beyci, Tikrit, Celevla, Mikdadiye, Latifiyye, Felluce, Ramadi, Hiyt, Hadise, Anah, Rava, Kaim, Rutba, Velid ve Terbil'i kapsamaktadır. Suriye toprakları içerisinde kalan bölgeler ise Ebu Kemal, el-Meyadin, Deyr-i Zor, Rakka, el-Bab, Münbiç, Tel Abyad ve Cerablus'u kapsamaktadır. DAEŞ'in saldırdığı bölgeler ise Irak'ta Havice, Samarra, Havekin ve Suriye'de Haseke bölgeleridir.¹⁶ Bu bölgeler incelendiğinde örgütün Fırat ve Dicle nehirlerinin içinde kalmaya çalıştığı, zengin petrol rezervlerinin ve su kaynaklarının bulunduğu toprakları ele geçirme stratejisi uyguladığı görülmektedir.

2.1.1. DAEŞ İle Savaşan Aktörler ve Mücadele Süreci

İD dönemi DAEŞ'in saldırı hareketleri Irak'ta üç ana aktöre karşı yapılmıştır. Bunlardan ilki Irak Ordusu olmakla birlikte Irak Ordusunun DAEŞ karşısında ağır yenilgiler alması ve güçsüzlüğü nedeniyle 2014 Haziran'ından sonra Halk Seferberlik Güçleri (Haşdi Şabi) denkleme eklenmiştir. Üçüncü olarak DAEŞ saldırıları Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi (KIBY) ve silahlı gücü Peşmergeyi hedef almıştır.

Irak topraklarında Bağdat'ı almaya çalışan ve Kerbela'yı hedef gösteren DAEŞ'e karşı 22 Haziran 2014'te Bağdat ve Basra'da Şii dini lider Mukteda el-Sadr savaş ilan etmiştir.¹⁷ DAEŞ'in Musul'u ele geçirmesinin ardından Irak ordusunun

¹⁴ Theresa Ford, "How Daesh Uses Language in the Domain of Religion", *Military Review*, U.S. Army Press, Mart-Nisan 2016, s.17.

¹⁵ William McCants, "İŞİD Lideri Ebu Bekir El Bağdadi Kimdir?", *BBC Türkçe*, 16 Haziran 2017.

¹⁶ "İŞİD Hilafet İlan Etti", *AlJazeera Türk*, 29 Haziran 2014.

¹⁷ "Bir Emirle Sokağa Döküldüler", *Milliyet Gazetesi*, 22 Haziran 2014.

DAEŞ ile mücadelede zayıflığı ve yetersizliği sebebiyle Haziran 2014'te Şii lider Ayetullah Ali el-Sistani tüm Irak halkına DAEŞ'e karşı savaşıması için bir 'Cihat' fetvası yayınlamış bünyesinde Sünni ve Türkmen gruplarında olduğu yaklaşık 90.000 gönüllüden oluşan İran ve Bağdat destekli Haşdi Şabi 12 Haziran 2014'te kurulmuştur.¹⁸ Haşdi Şabi 19 Aralık 2016'da Irak Cumhurbaşkanı Fuad Masum'un Silahlı Kuvvetlere dahil eden yasayı onaylaması ile Irak Ordusunun bir parçası haline gelmiştir.¹⁹ Aralık 2016'ya kadar resmi ve hukuki olarak Bağdat yönetimine bağlı olmayan Haşdi Şabi'nin yapmış olduğu operasyonların İran Devrim Muhafızları Kudüs gücü komutanı Kasım Süleymani ve bazı İranlı komutanlar tarafından yönlendirilmiş olduğu iddia edilmektedir.²⁰

Bağdat Yönetimi-Irak Ordusu-Haşdi Şabi ile DAEŞ arasındaki savaşın aksine KIBY ile DAEŞ arasındaki ilişki doğrusal bir seyir izlememiştir. KIBY Ağustos 2014'te Musul'un Kürt çoğunluklu bölgelerinin DAEŞ tarafından işgal edilmesine kadar DAEŞ'e karşı savaşmamış ve tarafsız kalma politikası izlemiştir. Bağdat yönetimi, ABD ve İran pek çok kez KIBY'nin DAEŞ'e karşı savaşa destek vermesini istemiş ancak KIBY Başkanı Mesut Barzani buna yanaşmamıştı.²¹

Pierre J. Luizard'a göre, DAEŞ ile KIBY arasında kısa bir süre belli bölgelerde toprak paylaşımını içeren anlaşmalar yapılmıştır. Bu kapsamda DAEŞ'in Irak ordusu ile savaşıması karşılığında KIBY DAEŞ'in Musul, Tikrit ve Diyala bölgelerine girmesine engel olmamayı taahhüt etmiştir. Buna paralel olarak KIBY Kerkük gibi tartışmalı bölgelere yerleşmiştir. Bu kısa süreli anlaşma iddiasına 11-12 Haziran 2014'te DAEŞ'in Kerkük kırsalına yaklaşmasına rağmen Peşmergelerin geldiği duyulduğunda DAEŞ'in düzenli şekilde çekilmesi gibi örnek olaylar delil olarak gösterilmiştir. KIBY ve Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) Başkanı Mesut Barzani ile yapılan anlaşmanın aksine rakibi Celal Talabani'nin Partisi Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) DAEŞ'e karşı Bağdat yönetimiyle iş birliği yapması DAEŞ-KIBY anlaşmasını da sona erdirmiştir.²² Luizard, KIBY'nin çift taraflı oynayarak kazanımlar

¹⁸ Bilgay Duman, "A New Controversial Actor In Post-ISIS Iraq: Al-Hashd Al-Shaabi (The Popular Mobilization Forces)", *Orsam Report*, No: 198, Mayıs 2015, s.8-10.

¹⁹ "Haşdi Şabi Kimdir, Kimlerden Oluşur?", *Hürriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2017.

²⁰ Duman, a.g.e., s.10.

²¹ Osman Ali, "İŞİD'le Savaşın Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimindeki Yansımaları", *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 10, Eylül 2014, s.2-3.

²² Pierre-Jean Luizard, *İŞİD Tuzağı*, çev., Yasemin Özden Charles, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.20-21.

elde ettiğini iddia etmektedir. Ağustos 2014'te KIBY Irak Merkezi hükümeti yanında DAESH'e karşı savaşımaya başlamıştır.²³

Bununla birlikte DAESH-KIBY savaşını DAESH'in saldırıları tetiklemiştir. DAESH, Bağdat yönünde yenilgiler almaya başlayınca yönünü KIBY çevirmiş tartışmalı bölge olan Kerkük kırsalında Peşmerge ile çatışmaya başlamıştır. 3 Ağustos 2014'te Sincar'ı ele geçiren DAESH²⁴, 7 Ağustos 2014'te KIBY'ne bağlı ve Erbil'e 40 km uzaklıkta bulunan Mahmur kasabasına ilerlemiş ve terör örgütü Kürdistan İşçi Partisine (PKK) ait Mahmur Kampını ele geçirmiştir. Terör örgütü PKK, KIBY'de bulunan üç siyasi parti olan Goran Hareketi, KDP ve KYB'nin ortak hareket etmesiyle 11 Ağustos 2014'te Mahmur Kampı geri alınmıştır.²⁵ DAESH'in Kuzey Irak'a çok yaklaşması nedeniyle ABD yönetimi, 8 Ağustos 2014'te DAESH'e karşı hava harekâtı yapmıştır.²⁶ ABD'nin askeri olarak doğrudan müdahalesi DAESH'in zayıflatılmasında hayati öneme sahiptir. ABD ve uluslararası aktörler bu döneme kadar DAESH'e karşı mücadelede doğrudan ve ciddi bir müdahalede bulunmamıştır. DAESH'in Erbil'e doğru ilerleyişi ABD desteği sayesinde durdurulmuştur. 18 Ağustos 2014'te ise Musul barajı Irak Ordusu ve Peşmerge tarafından geri alınmıştır.²⁷ ABD ve uluslararası kamuoyunun dikkatlerini DAESH'e çevirmelerinin asıl sebebi örgütün Musul'u çok kolay bir şekilde ele geçirmesi ve KIBY'nin ciddi tehdit altında olmasından kaynaklanmıştır. Bu kapsamda ABD, örgütü hava kuvvetleriyle zayıflatma politikası izlerken diğer taraftan örgüte karşı mücadelede yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde tüm tarafları bir araya getirmeye çalışmıştır.

10 Eylül 2014'e kadar DAESH ile uluslararası mücadele ABD, DAESH hedeflerinin savaş uçakları ve insansız hava araçları (İHA) ile etkisiz hale getirmeyi amaçlamıştır. Bu süreçte ABD, yerel unsurların güçlendirilerek DAESH'e karşı mücadele etmesi stratejisi izlemiştir. 10 Eylül 2014'te ABD Başkanı Barack Obama dört aşamalı mücadele stratejisini açıklamıştır. İlk strateji Suriye ve Irak'ta DAESH hedeflerinin hava saldırılarıyla vurulmasıyken, ikincisi karada DAESH ile savaşan Irak Ordusu ve Peşmerge gibi yerel birimlerin desteklenmesidir. Üçüncüsü DAESH'in olası terör eylemlerinin koalisyon ortaklarının iş birliğiyle engellenmesiye dördüncü

²³ Luizard, Ibid., s.24-25.

²⁴ "İŞİD Sincar Şehrini Peşmergeden Aldı.", *BBC Türkçe*, 3 Ağustos 2014.

²⁵ Faruk Balıkcı, "Mahmur Yeniden Peşmerge ve PKK'nın Kontrolünde", *Hürriyet Gazetesi*, 11 Ağustos 2014.

²⁶ "ABD İŞİD'i Vurdu!", *CNN Türk*, 8 Ağustos 2014.

²⁷ "Barajdan Sonra Hedef Musul", *Hürriyet Gazetesi*, 19 Ağustos 2014.

strateji ise DAESH nedeniyle zarar görenlere insani yardım yapılmasını kapsamaktadır.²⁸ Bu kapsamda ABD'nin çabalarıyla 60'dan fazla ülkeyi kapsayan DAESH'le uluslararası mücadele koalisyonunun çekirdeği 5 Eylül 2014'te Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) Galler zirvesinde kurulmuştur.²⁹

Uluslararası Koalisyona katılım zamanla genişlese de katılımcı ülkeler farklı seviyelerde ve konularda yardımda bulunmuştur. İtalya, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk, Hırvatistan ve Danimarka teçhizat, eğitim ve silah yardımı yapmıştır. Yeni Zelanda, Romanya, Lüksemburg, İspanya, İrlanda, Güney Kore, Katar, Japonya sadece insani yardım yapmıştır. ABD, Fransa, İngiltere (sadece Irak için), Avustralya, Belçika, Danimarka, Norveç, Kanada ve Almanya askeri destek vermiştir.³⁰ NATO ise resmi olarak koalisyona ancak 25 Mayıs 2017'de katılma kararı almıştır.³¹ Uluslararası açıdan DAESH'in küresel bir terör örgütü olduğu ve küresel bir tehdit oluşturduğu gerçeği oldukça geç bir dönemde anlaşılmıştır. DAESH'le mücadelede geç kalınması örgütün güçlenmesini kolaylaştırmıştır.

DAESH terör örgütü Ekim, Kasım ve Aralık 2014'te Bağdat ve Kuzey Irak'a eş zamanlı çift yönlü saldırılarını artırmakla birlikte bazı bölgelerde güç kaybetmiştir. 25 Ekim'de Peşmerge Zummar'ı geri almış, 14 Kasım'da Irak Ordusu Tikrit'e bağlı Beyci'yi 18 Kasım'da Beyci Rafinerisini DAESH'den geri almıştır. 13 Aralık'ta DAESH Anbar'ın başkenti Ramadi'ye ilerlemiştir. Peşmerge Şubat 2015'te Kerkük'ün güneyinde DAESH'e büyük ekonomik getiri sağlayan Habbaze Petrol kuyularını ele geçirmiştir. Buna karşılık 12 Şubat'ta DAESH Anbar'a bağlı Bağdadi'yi ele geçirmiş Bağdadi ancak 11 Mart 2015'te kurtarılmıştır.³²

ABD'nin hava desteğiyle Bağdat'ın 3 Mart 2015'te başlattığı operasyon sonrası 1 Nisan 2015'te Irak Başbakanı Haydar el-İbadi Irak Ordusu ve Haşdi Şabi'nin Tikrit kentini DAESH'ten geri aldığını ilan etmiştir.³³ Tikrit'e Irak Ordusu ile birlikte giren ve bu dönemde resmi olarak hukuki statüsü olmayan Haşdi Şabi yağma, şiddet, hırsızlık ve sivil evlerin hedef alınarak yakılması olaylarına karışması nedeniyle ağır

²⁸ Nadir Gergin "Ortadoğu'da Alışılmışın Dışında Bir Terör Örgütü: IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)", ed., Bilal Sevinç, İrfan Çiftçi, *Terör ve Şiddet Sarmalında Ortadoğu ve Afrika*, Karınca Yayınevi, Ankara, 2015, s.39-40.

²⁹ "NATO Zirvesi IŞİD'e Karşı Koalisyon Kuruldu", *Euronews Türkçe*, 5 Eylül 2014.

³⁰ "IŞİD'e Karşı Koalisyon Hangi Ülke Ne Yapıyor?", *Radikal Gazetesi*, 22 Eylül 2014.

³¹ "NATO IŞİD'e Karşı Koalisyona Katılıyor.", *DW Türkçe*, 21 Ekim 2017.

³² "IŞİD'in Irak'ta Bir Yılı", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015, s.60-61.

³³ "Irak Başbakanı Tikrit'te IŞİD'e Karşı Zafer İlan Etti.", *BBC Türkçe*, 1 Nisan 2015.

eleştirilere maruz kalmış ve 4 Nisan 2015'te Tikrit'ten çekilmeye başlamıştır.³⁴ ABD mezhep çatışmasını körükleyici etkisi sebebiyle Haşdi Şabi'nin kurtarma operasyonlarına katılmasına karşı çıkmış fakat faaliyetlerini engelleyememiştir. Bununla birlikte Telafer'i kurtarma operasyonuna Irak Ordusu ve Haşdi Şabi yanında İran Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü komutanı General Kasım Süleymani'nin katılmış olduğu belirtilmektedir.³⁵

17 Mayıs 2015'te Ramadi DAES'in kontrolüne geçmiştir.³⁶ Irak Ordusu Tikrit'i aldıktan sonra yönünü Sünni yoğunluklu Anbar Vilayetine çevirmiş 26 Mayıs 2015'te Haşdi Şabi ile birlikte bu bölgeye operasyon başlatmıştır. Haşdi Şabi sözcüsü Ahmed Esedi tarafından ilan edilen 'Lebbeyk ya Hüseyin' (Emrindeyiz ey Hüseyin) adı verilen operasyon esnasında Ramadi kentinde şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.³⁷ Ancak Ramadi'nin geri alınmasında Haşdi Şabi değil ABD hava kuvvetleri destekli silahlı Sünni aşiretler ve Irak Ordusu'nun daha fazla etkin olduğu söylenebilir. ABD'nin baskısı sonucunda Haşdi Şabi Ramadi Operasyonunun dışında tutulmuştur. Yine de Tikrit ve Beyci gibi kasabaların alınmasında Haşdi Şabi'nin rolü daha fazladır.³⁸ Irak'ın en büyük vilayeti olan Anbar Vilayetinin taraflar açısından bu kadar önemli olmasının nedeni Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve altı Irak Vilayetine (Musul, Selahattin, Bağdat, Babil, Kerbela ve Necef) komşu olmasından kaynaklıdır. Diğer bir önemi Anbar çölünün terör örgütleri için çok cazip bir ortam yaratmasıdır.³⁹ Bu nedenle DAES'in Anbar'ı kaybetmesi onun açısından ikmal yollarının kaybı anlamına gelmekteydi. DAES'in Irak'taki varlığı için hayati öneme sahip Anbar Vilayeti örgüt açısından Bağdat'a saldırmak için uygun bir cephe de yaratmaktadır.⁴⁰ Sonuç olarak 28 Aralık 2015'te Ramadi kenti, çevresindeki bazı bölgeler haricinde DAES'ten kurtarılmıştır.⁴¹ Fakat Anbar Vilayetinin tamamı DAES'ten temizlenememiştir.

³⁴ "Irak: Şii Milisler Tikrit'ten Çekiliyor", *BBC Türkçe*, 4 Nisan 2015.

³⁵ Jonathan Bale, "Irak'ın Geleceğinde Dönüm Noktası: Tikrit Savaşı", *BBC Türkçe*, 24 Mart 2015.

³⁶ "Ramadi IŞİD'in Kontrolünde", *AlJazeera Turk*, 18 Mayıs 2015.

³⁷ "Anbar'ı Kurtarma Operasyonu Başladı" *AlJazeera Turk*, 26 Mayıs 2015.

³⁸ Othman Ali, "Ramadi'nin Geri Alınması ve ABD'nin Irak'ta IŞİD'e Karşı Savaşının Geleceği", *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 37, Aralık 2015, s.5.

³⁹ Mushreq Abbas, "İslam Devlet'nin Zayıf Noktası Anbar Mı?", *Al-Monitor*, 16 Ekim 2014, (çevrimiçi), <http://www.almonitor.com/pulse/tr/originals/2014/10/removal-of-islamic-state-anbar-lead-downfall.html>, 21 Ekim 2017.

⁴⁰ "Irak'ın Anbar Vilayetinde IŞİD'den Büyük Kaçış", *BBC Türkçe*, 13 Ekim 2014.

⁴¹ "Irak Ordusu Ramadi'de", *Hürriyet Gazetesi*, 27 Aralık 2015.

2015 yılının ikinci yarısından itibaren Irak Ordusu ABD destekli uluslararası koalisyon tarafından desteklense de İran destekli Haşdi Şabi'nin sahada varlığı İran'ın etkisini arttırmıştır. Ayrıca Rusya'nın Suriye'ye 2015'te müdahalesi, Irak'ta İran ve Rusya'nın nüfuzunu daha baskın hale getirmiştir. Bu dönemde Bağdat Merkezi yönetimi İran-Rusya-Esad rejimi eksenine daha fazla kaymıştır.⁴²

2015 yılı DAEŞ'in zayıflığının arttığı bir yıl olmakla birlikte kazananın tam olarak netleşmediği bir dönem olmuştur. Bunun nedeni Irak'ın içinde bulunduğu gergin ve parçalanmış siyasi atmosferin DAEŞ'e karşı birliğin oluşmasını engellemesidir. DAEŞ ile mücadelede yerel güçler arasında koordinasyonun sağlanamaması örgütün ilerleyişinin durdurulamamasına neden olmuştur. DAEŞ ile mücadeleyi Irak'ta zorlaştıran unsurlar Irak ordusunda etnik ve mezhepsel ayrışmalar, Peşmergenin kendi toprakları dışında savaşmama isteği ve Haşdi Şabi'nin güçlendikçe Irak merkezi yönetiminin kontrolünden çıkma ihtimalidir. Son olarak DAEŞ'in kontrolü altında bulunan Sünni Arap aşiretleri ile Bağdat yönetimi arasında DAEŞ ile mücadele konusunda ciddi bir güven bunalımı bulunmaktaydı. Bağdat yönetimi DAEŞ ile mücadele edecek bazı Sünni aşiretlere verilecek muhtemel silahların DAEŞ'e gitme endişesi duymuştur. Ayrıca aşiretlerin kendi içlerinde de bölünmesi ve ihtilafa düşmesi ihtimali bu endişeyi arttırmıştır.⁴³

Benzer şekilde Suriye iç savaşına taraf olan aktörlerin farklı güvenlik önceliklerine ve çatışan hedeflere sahip olması 2015 yılında Suriye'de DAEŞ'e karşı mücadeleyi olumsuz etkilemiştir. Rusya ve İran'ın desteklediği Esad rejimi, Türkiye'nin desteklediği Suriyeli Muhalifler, ABD'nin kara gücü olarak nitelediği Demokratik Birlik Partisi (PYD) terör örgütü farklı amaçlara sahipti. Bununla birlikte 2015'te PYD terör örgütünün Suriye'de gücü ve ağırlığı 13 örgütün bir araya gelmesiyle kurulan Suriye Demokratik Güçleri (SDG) vasıtasıyla büyük ölçüde artmıştır. SDG 11 Ekim 2015'te ABD desteğiyle DAEŞ'le mücadele kapsamında kurulmuştur. Çatı yapılanma içerisinde PKK'nın Suriye uzantısı PYD terör örgütü, PYD'nin silahlı kanadı olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) ve kadın kolu Kadın Koruma Birlikleri (YPJ) hâkim konumdadır. Ayrıca el-Sanadid Güçleri, Süryani Askeri Meclisi, Burkan el-Fırat, Liva Tuval el-Rakka, Kuzey Güneşi Tugayı, el-Cezire

⁴² Bilgay Duman, "2015 Irak Değerlendirmesi: IŞİD'e Karşı Savaş ve Savaşın Değişen Dinamikleri", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016, s.34.

⁴³ Ali Semin, "IŞİD'in Ramadi'yi Kontrolü ve Bağdat-Washington Ekseninde ki Gelişmeler", *Bilgesam Analiz*, No: 1218, 5 Haziran 2015, s.3.

Tugayı, Kürt Cephesi, Ceyş-ul Tuvar, Tahrir Tugayı ve Liva 99 Muşat adlı örgütler SDG çatısı altındadır.⁴⁴

2016 yılında DAESH toplam 16 toprak parçasını kaybetmiş örgüt ciddi şekilde zayıflatılmıştır. Örgüt Irak'ta Şubat 2016'da Ebu Gureyb'i ve Suriye'de ise terör örgütü PYD'nin başat güç olduğu SDG operasyonu ile Haseke ilinin güneyindeki Şeddadi'de Kebibe petrol sahasını kaybetmiştir.⁴⁵ 9 Şubat 2016'da Irak Ordusu ve Haşdi Şabi Ramadi'yi tamamen DAESH'ten temizlenmiştir. 26 Mart 2016'da Suriye'de Esad Rejimi Lübnanlı oluşum Hizbullah'ın (Allah'ın Partisi) ve Rusya'nın hava desteğiyle Tedmur (Palmira) kentini DAESH'ten kurtarmıştır. Ayrıca 26 Haziran 2016'da Felluce kenti tamamen DAESH'ten arındırılmıştır. 12 Ağustos 2016'da SDG Menbiç'i DAESH'ten geri almıştır. TSK tarafından 24 Ağustos 2016'da başlatılan Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) ile Cerablus DAESH'ten temizlemiştir.⁴⁶

DAESH'ten kurtarılan bölgelerden en dikkat çekici olanı 23 Mayıs 2016'da Haydar el-İbadi'nin ilan ettiği Felluce Operasyonu ile alınan Felluce kentidir. ABD'nin hava desteği verdiği operasyonlara Irak ordusu, Haşdi Şabi ve bazı Sünni aşiretler katılmıştır. İran Devrim Muhafızları komutanı Kasım Süleymani'nin bizzat katıldığı operasyonda ABD'nin DAESH tehdidi nedeniyle İran'la aynı cephede savaştığı söylenebilir. Benzer bir durum Suriye'de Rusya ile ABD'nin DAESH nedeniyle pragmatik ve çıkara dayalı bir yakınlaşma yaşamasında da gözlemlenmiştir.⁴⁷

2016 yılı DAESH'e karşı mücadelede başarılı ve etkili bir yıl olarak değerlendirilebilir. Örgüt IHS Markit⁴⁸ analiz şirketine göre 2016 yılında elindeki toprakların dörtte birini kaybetmiştir. Örgüt 2016'da 18 bin kilometrekarelik toprak kaybetmiş elinde 60 bin kilometrekarelik alan kalmıştır. DAESH 2015 yılında ise

⁴⁴ Can Acun ve Bünyamin Keskin, "PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG", *Seta Yayınları*, Rapor No: 61, 2016, s.29.

⁴⁵ "İŞİD 2016'da 16 Yeri Kaybetti", *GazeteVatan*, 1 Eylül 2016.

⁴⁶ "Kobani'den Cerablus'a İŞİD'in Gerileme Süreci", *DW Türkçe*, 25 Ağustos 2016.

⁴⁷ Recep Tayyip Gürler, "Felluce Operasyonu ve Şii-Sünni Çatışması", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 75, Cilt: 8, Temmuz-Ağustos 2016, s.64-65.

⁴⁸ İngiltere merkezli istihbarat ve analiz şirketi olan IHS Markit analiz şirketi, Information Handling Services ile dijital analiz şirketi olan Markit şirketinin birleşmesiyle kurulmuştur. Küresel piyasalara, özel sektöre ve kamuya bilgi, analiz ve çözümler üreterek küresel düzeyde hizmet vermektedir. Bu kapsamda herhangi bir devlet, özel sektörde şirket veya bir kamu kurumu IHS Markit'in müşterisi olabilmektedir. IHS Markit şirketi ekonomik, siyasi, askeri ve enerji gibi konularda analiz raporları yayımlamaktadır. <https://ihsmarkit.com/index.html>.

elindeki toprakların %14'ünü kaybetmişti. Bu oran DAEŞ'le mücadelede ilerleme kaydedildiğini kanıtlamaktadır.⁴⁹

Sonuç olarak Irak'ta Nuri el-Maliki'nin 2006-2014 arası iki dönem Başbakanlığı boyunca kolektif bir ulusal güvenlik mekanizmasının olmaması ve Sünnileri dışlama politikası DAEŞ ile mücadeleyi başarısızlığa uğratmıştır. Etnik ve mezhepsel ayrışma ise bu durumu perçinlemiştir. 2014'te iktidara gelen Haydar el-İbadi ise Irak güvenlik kuvvetlerinde çeşitli reformlar gerçekleştirmiş fakat DAEŞ'le mücadelede bu reformlar büyük ölçüde yetersiz kalmıştır. Bunun sebebi güvenlik kurumlarının etnik ve mezhepsel seviyelerde bölünmüşlüğü sürdürmesidir. DAEŞ ile mücadelede yer alan Peşmerge, Irak Ordusu, Haşdi Şabi ve silahlı Sünni aşiretler kendi aralarında nüfuz mücadelesi içine girmişlerdir.⁵⁰ Bu durum DAEŞ sonrası güvenlik dengesinde yaşanan dönüşümle yakından ilişkilidir. Örgütle mücadelede Irak güvenlik güçlerinin yetersiz kalması Haşdi Şabi gibi yeni aktörlerin bu boşluğu doldurmasına sebep olarak hükümete güveni azaltmıştır.⁵¹

Hem Irak özelinde hem de diğer bölgelerde DAEŞ ile mücadelede ancak 2016 yılı ve sonrasında yol alınabilmektedir. Irak'ta asıl sorun ulusal güvenliğin tüm taraflarca farklı şekilde algılanmasından kaynaklanmaktaydı. Irak'ın ulusal güvenliğinden ziyade her etnik ya da mezhepsel grubun kendi güvenliğini ve çıkarlarını gözetmesi bu gruplar arasında parçalanmış bir güvenlik algısının olduğunu göstermektedir. Bunun sonucunda DAEŞ ile mücadele eden tüm taraflar kurtarılmış bölgeleri kendi güçlerini ve nüfuzlarını arttırmak amacıyla kullanmıştır. Bu nedenle DAEŞ ile mücadelenin terörle mücadeleden nüfuz artırma mücadelesine dönüştüğü ifade edilebilir. Bu durum ise Irak'ın parçalanmışlığını güçlendirmektedir.

Suriye'de ise iç savaşta yer alan tüm aktörler DAEŞ'in varlığından çeşitli seviyelerde etkilenmiştir. Bu kapsamda DAEŞ'in Suriye'de varlığı ve güçlenmesi nedeniyle uluslararası kamuoyu Esad Rejiminin devrilmesi konusundaki gündem önceliğini ikinci plana atmıştır. Suriye'de yaşanan iç savaşa taraf olan farklı aktörler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin seviyesi DAEŞ nedeniyle sürekli değişime uğramaktadır. Bu iş birliği ağları küresel, bölgesel ve yerel aktörlerin pragmatik

⁴⁹ "İŞİD 2016'da Irak ve Suriye'deki Topraklarının Çeyreğini Kaybetti", *Bbc Türkçe*, 19 Ocak 2017.

⁵⁰ Ali Semin, "Irak'ta İŞİD'le Mücadelenin Başarıya Ulaşması Mümkün Mü?", *Bilgesam Analiz*, No: 1208, s.1-2.

⁵¹ Bilgay Duman, "İŞİD'in Irak'ta Bir Yılı: Siyaset ve Güvenlik Algısının Dönüşümü", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 89, Temmuz-Ağustos 2015, s.5.

çıkarları doğrultusunda değişebilmekte çelişkili gibi görünen karmaşık durumlar ortaya çıkarmaktadır. Farklı ve karşıt cephelerde yer alan Rusya, ABD, terör örgütü PYD ve Esad rejimi DAESŞ konusunda bazı bölgelerde zaman zaman iş birliği yapmıştır.

Uzun süre DAESŞ yerine muhaliflere saldıran Esad rejimi ile 30 Eylül 2015'te Suriye'ye müdahale edene kadar⁵² Rusya DAESŞ'e saldırmamış ve askeri hamlede bulunmamıştır. Ancak 2015'te Haseke'ye saldıran DAESŞ'e karşı Esad rejimi ile ABD destekli terör örgütü PYD Haseke'de iş birliği yapmıştır.⁵³ Buna karşılık 18 Ağustos 2016'da Esad rejimi, PYD kontrolündeki Haseke'de YPG'ye hava saldırısı düzenlemiştir. Böylelikle Esad rejimi ilk kez YPG'ye saldırmıştır.⁵⁴ Benzer bir örnek ise DAESŞ'in Kobani saldırısıdır. DAESŞ'in Kobani'ye saldırması üzerine farklı siyasi çizgilerde bulunan ve tarihsel olarak rekabet halinde bulunan KIBY'deki siyasi partiler (KDP-KYB-Goran Hareketi), terör örgütü PKK ve Suriye uzantısı PYD ile iş birliği yapmıştır. Bununla birlikte PKK terör örgütü ve Suriye uzantısı PYD ile uzun süredir mücadele eden Türkiye, KIBY'ne bağlı Peşmergelerin Türkiye üzerinden Kobani'ye geçmesine izin vermiştir.⁵⁵

Ayrıca Suriye'de pragmatik iş birliği ağlarının yarattığı çelişkili durumlar nedeniyle bazı devletler DAESŞ terör örgütünün konjonktüre bağlı olarak başka devletler tarafından desteklendiği iddialarında bulunmuştur. 2015'te ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmış raporda Halep'i ele geçirmeye çalışan DAESŞ'in ilerleyişini kolaylaştırmak için Suriye hava kuvvetlerinin Suriyeli muhalif grupları hedef aldığı yazmaktadır.⁵⁶ Uzun süre Esad rejimine karşı saldırılarda bulunmayan DAESŞ, daha çok muhalif örgütlere saldırmış bu da örgütün Suriyeli muhalifleri parçalamak için rejim tarafından desteklendiği iddialarına neden olmuştur. DAESŞ'in varlığı belli bir dönem muhaliflere saldırarak onları meşgul etmesi bakımından Esad rejimine yaramıştır.

İkinci olarak Türkiye'ye karşı Esad rejimi, ABD ve Rusya tarafından zaman zaman haksız ve yersiz suçlamalarda bulunulmuştur. Rus jetinin 24 Kasım 2015'te

⁵² "Rusya'nın Suriye'deki Bir Yılı", *AlJazeera Turk*, 29 Eylül 2016.

⁵³ "Suriye'de İlk Üçlü İttifak", *Timeturk*, 21 Temmuz 2015, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/suriye-de-ilk-uclu-ittifak/haber-31623>, 10 Aralık 2017.

⁵⁴ "Suriye'de Esad PYD kontrolündeki Haseke'yi Vurdu", *CNN Türk*, 18 Ağustos 2016.

⁵⁵ Murat Yeşiltaş, "Harita ve Gerçeklik Arasında "Kürdistan" Coğrafi Tahayyülün Yükselişi", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015, s.45.

⁵⁶ "Esad Halep'i Ele Geçirmeye Çalışan IŞİD'e Yardım Ediyor", *NTV*, 3 Haziran 2015.

Türkiye tarafından düşürülmesi sonrası Kasım 2015'te Putin, Türkiye'yi DAES'i desteklemekle itham etmiştir.⁵⁷ Eylül 2015'te ise Esad rejimi, DEAS ve el-Nusra'nın Türkiye tarafından desteklendiği iddialarında bulunmuştur.⁵⁸ Türkiye'ye yönelik en ilginç suçlamayı ise ABD yapmıştır. Eylül 2014'te ABD Dışışleri Bakanı John Kerry, Türkiye'nin DAES'ten petrol aldığını iddia edecek kadar ileriye gitmiştir. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ABD'den resmî belge istemiş Aralık 2014'te gönderilen belgedeki koordinatlar asılsız çıkınca Dışışleri Bakanı Kerry ve CIA Türkiye'den özür dilemiştir.⁵⁹

ABD Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Mark Toner, 2016'daki demecinde Türkiye'nin DAES'i desteklemekle suçlanmasını gülünç ve temelsiz olarak yorumlayarak reddetmiştir.⁶⁰ Bu konuda farklı bir örnek ise İran'ın DAES'i bizzat ABD'nin kurduğunu iddia etmesidir. İran Genelkurmay Başkan Yardımcısı Mesut Cazairi, 2014'te örgütün CIA ürünü olduğunu, ABD'nin bizzat örgüte silah ve üniforma verdiğini ve ellerinde bunu kanıtlayan belgeler olduğunu ifade etmiştir.⁶¹

Sonuç olarak örgüte olan devlet desteği konusunun başka bir devleti zor durumda bırakmak amacıyla dış politik malzemeye dönüştüğü tespiti yapılabilir. Devletler diğer devletlerle dış politikalarında yaşadıkları anlaşmazlıklar veya çıkar çatışmaları nedeniyle konjonktüre bağlı olarak birbirlerini suçlamışlardır. Suriye iç savaşında muhalifleri desteklemesi sebebiyle Esad rejimi, Uçak krizi sonrası Rusya ve terör örgütü PYD/YPG'yi destekleyen ABD Türkiye'yi zor durumda bırakmak için zaman zaman benzer suçlamalarda bulunmuştur. İran ise, ABD ve genel olarak Batı ile yaşadığı gergin siyasi atmosferi DAES'le mücadele konusuna yansıtmıştır. Bu suçlamalar gerçek anlamda bir dönem etkili olan DAES'i kimin desteklediği durumunu ise bulanıklaştırmaktadır. Öyleki tüm dünyanın savaştığı oluşumun Irak-Suriye'de bu denli güçlü olmasının iç destek yanında dış desteği de gerekli kıldığı aşıkardır.

⁵⁷ "Putin: 'Türkiye IŞİD'i Destekliyor'", *Ameriakanın Sesi*, 24 Kasım 2015.

⁵⁸ "Esad: Türkiye IŞİD ve El Nusra'yı Destekliyor", *BBC Türkçe*, 16 Eylül 2015.

⁵⁹ "Kerry ve CIA Türkiye'den Özür Diledi", *AlJazeera Turk*, 17 Aralık 2016.

⁶⁰ "ABD: Erdoğan'ın IŞİD'e Destek İddiası 'Gülünç'", *BBC Türkçe*, 28 Aralık 2016.

⁶¹ "İran'dan IŞİD'i ABD Kurdu İddiası", *Sabah Gazetesi*, 5 Aralık 2014.

2.1.2. DAES'in Örgütsel Yapısı ve Askeri Stratejileri

DAES terör örgütünün temelleri atıldığı dönemden günümüze kadar örgüt yapısının geçirdiği dönüşüm süreci üç farklı seviyede açıklanmaktadır. Bunlar etkileşimsel, yarı mitolojik/yayılmacı ve hegemonik aşamalar olarak adlandırılmıştır. Birbirinden kesin çizgilerle ayrılmayan bu aşamalar doğrusal olmayan bir gelişim şeklindedir.⁶² Bu aşamalardan ilki, DAES'in 1999-2005 arası dönemde farklı terör örgütleriyle iletişim ağları kurmasını ve ilişkilerini derinleştirilmesini kapsamaktaydı. Bu dönemde DAES farklı Selefi terör gruplarını kendi bünyesine katarak büyüme ve güç kazanma yoluna gitmiştir. Bu sebeple bu dönem taraftar kazanma dönemi olarak ta nitelenebilir.

İkinci aşama dini kavramların istismarı ve algı yönetiminin zirve yaptığı nüfuz arttırma dönemi olarak nitelenebilecek dönemdir. 2005-2011 arası dönemi kapsayan ikinci safhada DAES küresel bir terör örgütüne dönüşmüş ve internet aracılığıyla propaganda ağlarını genişletmiştir. DAES bu dönemde terör eylemlerini Ortadoğu coğrafyası dışına çıkararak Avrupa kıtasına yaymış, farklı kıtalardan ve farklı ülkelerden yabancı teröristleri kendisine katmıştır.

Son aşama olarak terör örgütünün 'siyasallaşma' dönemi olarak nitelenebilen ve 29 Haziran 2014'te İD ilanı ile başlayan dönemdir. Bu dönemin temelleri 2007'de İİD ile 'emirlik' kurulmasıyla atılmıştır. Bu dönemde gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleriyle alan hakimiyeti kazanmayı hedeflemiştir. Bu dönemde örgüt 'devlet' kurma hayalini gerçekleştirmeye çalışmış ve Irak ve Suriye topraklarını fiili olarak bölmüştür.

İdeolojisi ne olursa olsun DAES dahil çoğu terör örgütü hedef alınan bölge veya devlete yönelik içten çökertme stratejisi uygulamaktadır. Bu stratejinin dört evresi vardır. Hazırlık safhası olarak adlandırılan ilk evrede örgüt tarafından ideolojik propaganda vasıtasıyla yıkılması hedeflenen toplumda sempatican kişi ve örgütlenmeler oluşturulmaya çalışılır. Bu safhadaki amacı taban kazanmaktır. İkinci evre örgütlenme evresi olarak adlandırılmakta ve sempatican kitleler bir araya gelerek koordinasyon sağlanmaktadır.⁶³ Bu çerçevede DAES, özellikle Irak'ta Sünni

⁶² Merve Çalhan, "İŞİD'in Örgütlenme Sürecinin Analizi", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016, s.54.

⁶³ A. Nazmi Çora, *Uluslararası Terörizm ve Failleri*, 2. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Haziran 2008, İstanbul, 85-86.

kesimlerin siyasi dışlanmışlığını çok ciddi şekilde istismar etmiş ve Sünni halk tabanından destek almaya çalışmıştır. Suriye’de ise iç savaş ortamının yarattığı güç boşluğundan faydalanarak sempatzan kitlelerini konsolide etmeyi amaçlamıştır.

Üçüncü aşama eylem evresidir. Bu aşamada organize olmuş ve eğitimden geçmiş teröristler toplum devlet bağıını koparmak ve devlet otoritesini ortadan kaldırmak için terör eylemleri düzenlemektedir. İç savaş olarak da adlandırılan dördüncü evrede ise temel amaç yönetimi ele geçirmektir. Terör örgütü toprak kazanmak amacıyla eylem yaparak kurtarılmış bölgeler yaratmayı hedeflemektedir.⁶⁴ Bir terör örgütü iç savaş evresine geçebilmişse nihai hedefine bir adım daha yaklaşmıştır.⁶⁵ Bu kapsamda DAES’in doğrudan Şii’leri hedef alması ve mezhep savaşı çıkarmaya çalışmasının asıl sebebi, Sünni kesimlerin olduğu toprak parçalarında siyasi bir hakimiyet kurma arzudur.

DAES’in örgüt şeması ve idari yapısı incelendiğinde 2007’de IİD ilanı ile zaten bölgesel yönetim ilan etmiş ve emirin ardından gelen on bakan vasıtasıyla yönetme iddiasında bulunmuş bir durum karşımıza çıkmaktadır. Örgüt, 29 Haziran 2014’te sözde ‘devlet’ ilanı ile örgütlenme yapısını kısmen revize etmiştir. Zerkavi’nin merkezîyetçi liderliğinin aksine el-Bağdadi, yönetim yetkilerini paylaştırdığı gevşek bir yapılanma kurmuştur. Örgütün sözde ‘hilafet devletini’ yönetecek örgütsel yapı Ebu Ali el-Enbari ve Ebu Muslim el-Turkmani tarafından belirlenmiştir. Saddam döneminde Irak ordusu ve istihbaratında bulunan el-Enbari ve el-Turkmani aynı zamanda el-Bağdadi’nin gücünün arkasındaki kişilerdir.⁶⁶

DAES’in örgütlenme yapısı her aktör veya grubun tek bir aktöre bağlanan yıldız ağ yapısı şeklinde yapılandığı büyük ölçüde tespit edilebilir.⁶⁷ Örgüt yapısında el-Bağdadi ‘Halife’ niteliği ile devlet başkanı olarak konumlandırılmış ve hiyerarşik olarak Suriye sorumlusu el-Enbari ve Irak sorumlusu el-Turkmani üzerindedir.⁶⁸ Hem el-Enbari’ye hem de el-Turkmani’ye bağlı sayısı dokuz ile yedi arasında değişen üst düzey liderden oluşan Şura Konseyi bulunmaktadır. Ayrıca Suriye ve Irak için toplamda 12 Eyalet valisi Turkmani ve Enbari’ye bağlanmıştır. Suriye ve Irak’ta

⁶⁴ Çora, Ibid., s.87.

⁶⁵ Kemal Akmaral, *Anti Teröristin El Kitabı*, 3. Baskı, Anatolia Yayınları, Eylül 2013, İstanbul, s.55.

⁶⁶ “İŞİD’in İki Numaralı Lideri Saddam’ın İstihbaratçısı”, *Yakın Doğu Haber*, 12 Temmuz 2014.

⁶⁷ Fatih Dedemen, “Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, Mayıs 2016, s.159-160.

⁶⁸ Ruth Sherlock, “Inside the Leadership of Islamic State: How the New ‘Calphate’ Is Run”, *The Telegraph*, 9 Temmuz 2014.

bulunan eyalet valilerinin hiyerarşik olarak altında bulunan sekiz konsey bulunmaktadır. Bunlar Finans, Liderlik, Askeri, Yasa, Savaşçılara Yardım, Güvenlik, İstihbarat ve Medya Konseyleridir.⁶⁹ Doğrudan el-Bağdadi'ye bağlı olan Askeri ve Şura Konseyi bulunmaktadır. El-Bağdadi İstihbarat ve Güvenlik Konseyinde de anahtar role sahiptir. Önemli kararları alma ve politika yapımı yetkilerine sahip olan Şura Konseyi üyelerini el-Bağdadi atamaktadır.⁷⁰

Liderlik Konseyi 'kabine' veya 'bakanlar kurulu' olarak nitelenebilecek şekilde oluşturulmuştur. Tüm örgütü ve İdari Şura Konseyini denetleyen Şevket Hazım el-Ferhat (Ebu Abdülkadir) kabine yönetiminden sorumlu ve Beşar İsmail el-Hamdani (Ebu Ahmet) tutuklulardan sorumlu olup hukuk işlerini yönetmektedir. Abdülvahit Hidayır Ahmet (Ebu Luay) İç işleri ve Güvenlik Bakanı olarak, Ebu Salah Muvaffak Mustafa Muhammed el-Kermuş örgütün tüm gelir ve giderlerinden sorumlu Maliye Bakanı olarak, Muhammed Hamid el-Duleymi (Ebu Hacer el-İsafi) genel koordinatör ve eğitim sorumlusu olarak konumlandırılmıştır. Abdullah Ahmet el-Meşhedani (Ebu Kasım) örgüte katılan teröristlerin eylem bölgesine ulaştırılmasında sorumluyken Adnan İsmail Necm (Ebu Abdurahman el-Bilavi) Savunma Bakanı olarak görevlendirilmiştir.⁷¹

Savaş Konseyi ise üç birimden oluşmaktadır. İlki Hayri Abd Hamud el-Tani'nin (Ebu Kefah) başında olduğu saldırı birimi ve ikincisi Faris Riyad el-Naimi'nin başında olduğu askeri ekipman ve lojistik birimidir. Üçüncüsü ise Abdurrahman el-Afari'nin (Ebu Suca) yönettiği ölen teröristlerden ve kadınlardan sorumlu olan birimdir.⁷² Ebu Erkan el-Amiri başkanlığında el-Bağdadi tarafından atanan 11 kişiden oluşan Şura Meclisi, vilayetlere atanacak valileri ve Askeri Şura üyelerini belirleyerek bunları el-Bağdadi'nin onayına sunma görevleri bulunmaktadır.⁷³

DAEŞ'in örgütsel idari yapısında Suriye ve Irak'ı 16 vilayete böldüğü ifade edilebilir. Irak topraklarında Babil merkezli olan ve Bağdat'ın güneyinde kalan Güney, Diyala, Bağdat, Kerkük, Selahaddin, Anbar ve Ninova Eyaletleri bulunmaktadır.

⁶⁹ Nick Thompson, Atika Shubert, "Anatomy of ISIS: How the 'Islamic State' Is Run, From to Oil Beheadings", *CNN*, 14 Ocak 2015.

⁷⁰ Hassan Abu Haniyeh, "Daesh's Organisational Structure", *AlJazeera English*, 4 Aralık 2014.

⁷¹ "İşte IŞİD'in Örgüt Şeması", *Radikal Gazetesi*, 20 Eylül 2014.

⁷² "İşte IŞİD'in Örgüt Şeması", *Radikal Gazetesi*, 20 Eylül 2014.

⁷³ "Hilafet Devleti'nin Örgütsel Yapısı", *Yakın Doğu Haber*, 2 Temmuz 2014.

Suriye topraklarında ise el-Barakah, el-Hayr, el-Rakka, el-Badiya, Halep, İdlip, Şam, Hama ve el-Salih Eyaletleri yer almaktadır.⁷⁴

DEAŞ'ın sözde eyalet valileri bizzat el-Bağdadi tarafından atanmaktadır. Örgütün Bağdat 'valisi' Ebu Meysere olarak bilinen Ahmet Abdülkadir el-Ceza, Anbar sorumlusu Ebu Mehned Suveydavi olarak tanınan Adnan Latif Hamit Süveydavidir. Irak-Suriye sınırından sorumlu Rıdvan Talib el-Hamduni (Ebu Cernas), Orta Fırat ileri sorumlusu Ahmed Muhsin el-Cuheyşi (Ebu Fatıma), Kerkük sorumlusu Nime Abd el-Cuburi ve Selahaddin sorumlusu Ebu Nebil lakaplı Visam Abd Zeyd el-Zubeydidir.⁷⁵

Eyalet valileri dışında DAEŞ faaliyet gösterdiği her ülkeye, bölgeye, iki ülke arasındaki sınıra ve illere ayrı ayrı 'emir' olarak adlandırılan sözde bölge sorumluları atamıştır. Örneğin örgütün Haziran 2014'te öldürülen Irak'ta Havd bölgesi sorumlusu Ebu Ahmed Tunus'i⁷⁶ iken Şubat 2015'te öldürülen Afganistan güneybatı bölgesi sorumlusu Abdul Rauf Hadimdir.⁷⁷

DEAŞ'ın nihai hedefi küresel hakimiyettir. Savaş Çalışmaları Enstitüsü'ne (Institute For the Study of War/ISW) göre, DEAŞ bu hedefini gerçekleştirmek için dünyayı üç coğrafi halkaya ayırmıştır. İç halka olarak adlandırılan kısım Irak ve Suriye'yi kapsamaktadır. Orta halka coğrafi olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı içermektedir. Uzak halka ise Avrupa, Asya ve ABD'yi kapsamaktadır. Örgüt her halkada ayrı askeri strateji uygulamaktadır. İç halkada geleneksel savaş, gerilla savaşı ve terör saldırıları bir arada kullanılmaktadır. Buna karşılık örgüt orta halkada gerilla savaşı ve terör saldırıları kullanırken uzak halkada terör saldırıları uygulamaktadır.⁷⁸

Genel bir eğilim olarak ayrılıkçı terör örgütleri tarafından kullanılan Mao Zedong'un üç aşamalı direniş modelini küresel terör örgütü niteliğindeki DAEŞ'in de kullandığı iddia edilmektedir. Bu modeli kullanmasının asıl nedeni ayrılıkçı terör örgütlerinin temel amacı ve kuruluş felsefesi olan hedef alınan devleti parçalayarak veya topraklarını tamamen ele geçirerek devlet kurma arzusunun DAEŞ terör örgütünün paylaşmasıdır. Bu modelin ilk aşamasında hükümet kontrolü dışındaki

⁷⁴ "İŞİD'i Kimlerin Destekledikleri Ortaya Çıktı", *Sabah Gazetesi*, 22 Haziran 2014.

⁷⁵ Dilaver Demirağ, *Kıyamet Çanı: İŞİD ve Son Savaş*, 1. Baskı, HayyKitap Yayınevi, İstanbul, Mart 2015, s.202-203.

⁷⁶ "İŞİD'in Havd Bölge Sorumlusu Ölü Ele Geçirildi.", *Anadolu Ajansı*, 6 Haziran 2014.

⁷⁷ "Afganistan'da İŞİD Komutanı Öldürüldü.", *AlJazeera Turk*, 9 Şubat 2015.

⁷⁸ Bill Law, "İŞİD'in İşgallerinin Arkasındaki Askeri Strateji Nedir?", *BBC Türkçe*, 17 Haziran 2015.

bölgelerde kurtarılmış bölgeler yaratılması ve ikinci aşamada kurtarılmış bölgelerin genişletilerek hükümet güçlerinin yıpratılması ve zayıflatılması hedeflenmektedir. Son evrede ise saldırı hareketleri ile şehirleri ele geçirmek ve doğrudan toprak hakimiyeti kurmak amaçlanmaktadır.⁷⁹

Uzatılmış savaş stratejisi olarak da adlandırılan Mao'nun üç aşamalı modeli stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik taarruzdan oluşur. 2012'den 2014'teki sözde 'devlet' ilanına kadar kısmen stratejik savunma evresinde kalan örgüt bu evrede toprak kontrolü ve yönetimi hedeflememiş politik gücünü arttırmayı amaçlamıştır. DAESH Temmuz 2014'ten sonra Irak'ta Musul ve Suriye'de Rakka'nın ele geçirilmesiyle stratejik denge evresine geçerek sözde 'devlet' ilanı ile insan topluluğu-toprak-askeri güç unsurlarını bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca örgüt bu evrede Anbar, Felluce, Ramadi gibi bölgeleri kontrol etmek istemiştir. DAESH 2014 yılında elde ettiği askeri zaferler ile stratejik denge ve stratejik taarruz evrelerine üç ay gibi çok kısa bir sürede geçiş yapmıştır.⁸⁰

DAESH'in stratejik denge ve stratejik taarruz evrelerine çok kısa sürede geçmesi aslında örgüt açısından çok ciddi riskleri barındırmaktadır. Bu kapsamda ele geçirdiği toprakları koruması bakımından konvansiyonel bir askeri gücü olmaması, hava kuvvetlerine sahip olmaması ve buna bağlı olarak hava saldırılarına karşı savunmasız kalması gibi önemli eksiklikler ortaya çıkmıştır.⁸¹ Bu nedenle DAESH'in ele geçirdiği toprakları orta vadede kaybetmesi muhtemel bir gelişmeydi. Fakat hâkim olduğu toprakları tamamen kaybetmesi DAESH terör örgütünün tamamen yok edilmesi anlamına gelip gelmediği ayrı bir tartışma konusudur.

DAESH'in kullandığı askeri stratejiler arasında en dikkat çekici olanı, yeni teknolojileri etkili şekilde kullanabiliyor olmasından kaynaklıdır. Özellikle Drone olarak bilinen İnsansız Hava Araçları (İHA) DAESH gibi terör örgütlerinin savaş şeklini radikal bir şekilde değiştirmiştir. Bu çerçevede 2014'ten bu döneme kadar İHA'ları başlangıçta propaganda videolarının çekimlerinde kullanan DAESH daha sonraları terör

⁷⁹“Mao'nun Uzatılmış Savaş Stratejisi ve Gerilla Savaşı Doktrini”, asimetriksavaşlar.wordpress.com, 30 Mart 2011, (çevrimiçi), <https://asimetriksavaşlar.wordpress.com/2011/03/30/maonun-uzatilmis-savas-stratejisi-ve-gerilla-savasi-doktrini/>, 15 Aralık 2017.

⁸⁰ Oktay Bingöl ve Bilgin Varlık, “İŞİD'e Karşı Olası Operasyonun Boyutları: Stratejiler, Riskler ve Öneriler”, *Merkez Strateji Enstitüsü*, No: 2, 2 Ekim 2014, s.7.

⁸¹ Bingöl ve Varlık, *Ibid.*, s.8.

eylemi öncesi casusluk ve istihbarat almak için kullanmıştır. Bununla yetinmeyen örgüt bu teknolojiye patlayıcı ve füzeler yerleştirerek etkili silahlara dönüştürmüştür.⁸²

DAEŞ'in askeri stratejisinde aktif ve etkili şekilde kullandığı diğer unsur suya dayalıdır. Suyu farklı şekillerde kullanabilen örgüt suyu azaltma, baraj kapaklarını açarak sel oluşturma, kirletme ve zehirlenme yöntemlerine başvurarak bu kaynağı silaha dönüştürmüştür. Bu kapsamda DAEŞ'in su konusunda iki farklı strateji izlediği tespiti yapılabilir. İlki suyun sel oluşturma veya sudan mahrum bırakma tehdidi gibi yöntemlerle silah olarak kullanılmasıdır. İkincisi ele geçirdiği topraklarda destek tabanını genişletmek amacıyla suyun ve su altyapılarının sosyal yardım adı altında "kamu hizmeti" olarak sunulmasıdır.⁸³ Örgüt Dicle ve Fırat nehri üzerindeki sekiz barajdan altısını belli aralıklarla kontrol etmiştir. Bunlardan Fırat üzerinde bulunan Ramadi barajının sularını 2015'te yarı yarıya keserek beş vilayette su sıkıntısı yaratan örgüt, 2014'te Felluce'de Fırat suyunu hem saldırı hem savunma amaçlı kullanmıştır. Bu süreçte Irak birliklerinin ilerlemesini engellemek için baraj kapaklarını tamamen açmıştır. Irak elektriğinin yarısını ve KIBY'nin su ihtiyacını karşılayan Musul barajının Ağustos 2014'te DAEŞ'in eline geçmesi büyük bir tehlike oluşturmuştur. Barajın yıkılması ya da havaya uçurulması durumunda Musul ve Bağdat'ın sular altında kalacağı veya örgütün baraj suyunu kesmesi durumunda geniş bir coğrafyayı olumsuz şekilde etkileyeceği bilinmekteydi. Ayrıca Aralık 2014'te örgüt Tikrit yakınlarındaki nehre petrol dökerek kullanılamaz hale getirmiştir.⁸⁴

2.1.3. DAEŞ'in Küresel İş birliği Ağları ve Uzantıları

DAEŞ'in diğer ülkelerde varlık gösteren kollarına bakıldığında üç tip örgütün DAEŞ'e katıldığı tespit edilmektedir. İlki el-Kaide'ye bağlı olan ve ondan ayrılıp DAEŞ'e katılan terör örgütleridir. İkincisi DAEŞ'in kurulmasında rol oynadığı fakat kontrolü altında tutamadığı el-Nusra Cephesi terör örgütüdür. El-Nusra Cephesi DAEŞ'in kontrolüne girmek için el-Kaide'ye biat ettiğini açıklamıştır. Üçüncüsü ise bulunduğu ülkenin siyasi kaos atmosferinden etkilenerek kurulan ve DAEŞ'e sempatisi olan yerli oluşumlardır. Özellikle 2014'te sözde 'Hilafet' ve 'devlet' ilanı sonrasında örgüte küresel çapta katılımların artmıştır. Aslında DAEŞ'e biat eden

⁸² David Hambling, "How Islamic State is using consumer drones?", *BBC futurenow*, 9 Aralık 2016.

⁸³ Mattie Lanz, "İŞİD ve Bir Baskı Aracı Olarak Su", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 66, Cilt: 7, Ocak-Şubat 2015, s.70-71.

⁸⁴ "İŞİD'in Elindeki Su Silahı", *DW Türkçe*, 4 Mart 2016.

örgütlerin büyük çoğunluğunun daha önce el-Kaide'ye bağlı olan ve ondan ayrılan terör örgütleri olduğu söylenebilir. Bu çerçevede İD ilanı sonrası küresel terörizmde etkisi artan DAESH'e katılma kararı alan terör örgütleri nedeniyle DAESH ile el-Kaide arasında büyük rekabet yaşanmıştır.

Küresel bir terör örgütü niteliği taşıyan DAESH'e destek veren 42 uluslararası terör örgütü bulunmaktadır. Bunlardan 30'u DAESH'e biat ederek onun uzantısı işlevi görürken 12'si DAESH'e resmen katılmayıp sadece destek fonksiyonu bulunmaktadır.⁸⁵ DAESH'in küresel iş birliği ağı Filipinler'den Nijerya'ya kadar uzanmaktadır. Bu kapsamda örgütün Ortadoğu coğrafyası dışında Afrika ve Güneydoğu Asya'da da etkinliğinin bulunduğu söylenebilir.

Libya'da Ekim 2014'te İslam Gençliği Şura Meclisi adlı terörist grup Bingazi'nin doğusundaki Derne'yi ele geçirip el-Bağdadi'ye biat mesajı yayınlamış ve Ocak 2015'te adını Barka Eyaleti olarak değiştirmiştir. Yemen'de el-Kaide merkezine bağlı olarak faaliyet gösteren Arap Yarımadası'ndaki el-Kaide terör örgütü 2014'te el-Bağdadi'ye biat ettiğini ilan etmiştir.⁸⁶ Benzer şekilde Mısır'da 2011'de kurulan Ensar Beyt el-Makdis Kasım 2014'te el-Bağdadi'ye biat etmiş ve ismini Sina Eyaleti olarak değiştirmiştir.⁸⁷ Lübnan'da Özgür Baalbek Sünniler Tugayı Örgütü Haziran 2014'te DAESH'e biat ettiğini ilan etmiştir.⁸⁸

Nijerya merkezli olan Çad, Kamerun ve Nijer'de kanlı terör eylemlerinde bulunan Boko Haram lideri Ebu Bekir Şekau 8 Mart 2015'te ses kaydı yayınlarak DAESH'e katılmıştır.⁸⁹ Somali'de 2012'de el-Kaide'ye bağlı olduğunu ilan eden Eş Şebap terör örgütünden Nisan 2015'te ayrılan 150-200 kişilik bir grup ve ardından Doğu Afrika Cephesi DAESH'e katılmıştır.⁹⁰ Cezayir'de el-Kaide'nin Kuzey Afrika koluna bağlı Cund el-Hilafa (Hilafet Askerleri) örgütü Kasım 2014'te DAESH'e biat ettiğini açıklamış ve kendisini DAESH'in Cezayir Vilayeti olarak ilan etmiştir. Eski Taliban komutanı Hafız Said Han Ocak 2015'te DAESH'e biat ettiğini açıklayarak

⁸⁵ Christina Schori Liang, "ISIL: A Portrait of A Modern Terrorist Enterprise", Global Terrorism Index 2015, *Institute For Economics & Peace (IEP)*, 17 Kasım 2015, s.76.

⁸⁶ "Ortadoğu'da IŞİD", *Aljazeera Turk*, 28.Ekim 2017.

⁸⁷ Semir Yorulmaz, "Sina Yarımadası: Bölgesel Sorundan Küresel Soruna", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015, s.72-73.

⁸⁸ "Lübnanlı Örgüt IŞİD'e Biat Etti", *Hürriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2014.

⁸⁹ "Boko Haram IŞİD'e Biat Etti", *Aljazeera Turk*, 8 Mart 2015.

⁹⁰ Saadet Rustemova Demirci, "IŞİD'in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram ve Eş Şebap Uzantısı", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı*, s.208-209.

Horasan Vilayeti adını almıştır. Böylece DAESH'in Afganistan ve Pakistan kolu kurulmuştur.⁹¹

DAESH'in Güneydoğu Asya bağlantısı incelendiğinde Filipinler'de DAESH'e bağlı pek çok terör örgütü bulunduğu gözlemlenebilir. Bu terör örgütlerinden Nisan 2015'te Maute terör örgütü, Ağustos 2014'te Bangsamoro İslamcı Özgürlük Savaşçıları terör örgütü ve Haziran 2014'te Ebu Sayyaf terör örgütü DAESH'e katılmıştır.⁹² Endonezya'da el-Kaide'ye bağlı olan Cemaat Ensarullah Tevhid ve Doğu Endonezya Mücahitleri örgütleri DAESH'e katılmıştır.⁹³

DAESH, Kuzey Kafkasya bölgesinde Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya, Kabardin-Balkar ve Karaçay Çerkez bölgelerinde egemenlik iddia eden el-Kaide bağlantılı Kafkasya Emirliği terör örgütünün 21 Haziran 2015'te DAESH'e biat ettiğini içeren ses kaydını yayınlamasıyla etkinlik kazanmıştır. 23 Haziran'da DAESH asıl adı Rüstem Asildarov olan Ebu Muhammed el-Kadari'yi Kafkas vilayetinin emiri olarak atamıştır.⁹⁴

Sonuç olarak DAESH terör örgütünün Irak ve Suriye'de fiili toprak kontrolüne kadar varan gücü sözde 'Hilafet' ilanı ve 'İslam Devleti' kurma iddiası ile birleşince dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren terör grupları için küresel çapta bir çekim alanı oluşturmuştur. Bu kapsamda Ortadoğu coğrafyası dışında uzantılar elde eden örgüt Orta Asya, Kafkasya, Afrika ve Güneydoğu Asya ülkelerine yayılma fırsatı bulmuştur.

2.2.DAESH'İN TERÖRİST PROFİLİ VE MUHARİP KAYNAKLARI

DAESH'in saflarında savaşan teröristler çok çeşitli ve farklı niteliklere sahip grupların birleşiminden oluşmaktadır. Dolayısıyla örgüte katılan grupların katılma gerekçeleri ve motivasyonları da farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda örgütün askeri yapılanmasının heterojen bir görünüm sergilediği farklı çıkar, etnik ve ideolojide grupları bir araya getirdiği görülmektedir. Bu gruplardan ilki el-Kaide'den ayrılan

⁹¹ "İŞİD Hangi Ülkelerde Ne Kadar Etkili?", *BBC Türkçe*, 27 Haziran 2015.

⁹² Erol Başaran Bural, "Terörizmi Küresel Alana Yaymak: Filipinler'de DEAS Varlığı", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 31 Mayıs 2017, (çevrimiçi), <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2017/05/31/8652/terorizmi-kuresel-alana-yaymak-filipinlerde-daes-varligi>, 1 Kasım 2017.

⁹³ Greg Fealy ve John Funston, "Indonesian and Malaysian Support For The Islamic State", *United States Agency International Development (USAID)*, Final Report, 6 Ocak 2016, s.13-14.

⁹⁴ "İŞİD 'Kafkas Vilayeti'ni İlan Etti.", *BBC Türkçe*, 25 Haziran 2015.

kıdemli teröristler olarak adlandırılan gruplar ve daha önce el-Kaide merkezine bağlı örgütlerden oluşmaktadır.

İkinci grup Saddam Hüseyin döneminden kalma Baas Partisi üyeleri ve Sünni kesimin bir kısmından oluşmaktadır. Onların örgüte katılmasında ki temel motivasyonu Irak'ta mezhepsel politika izleyen Nuri el-Maliki hükümetinin Sünnileri dışlayıcı politikaları ve ABD'nin aldığı kararlarla kamu kurumlarından Sünnileri tasfiye etmesi oluşturmaktadır.⁹⁵ Üçüncü grubu Özgür Suriye Ordusundan (ÖSO) ve el-Nusra Cephesi'nden ayrılanlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda 3 bin ÖSO mensubunun örgüte katıldığı bilinmektedir.⁹⁶ Dördüncü grupta DAEŞ'in hapishanelerden kaçırdığı mahkumlar ve eski el-Kaide üyeleri bulunmaktadır. Bu DAEŞ'in örgütte bulunan muharip sayısını arttırmak için uygulamaya koyduğu Duvarları Yıkma hareketinin sonucudur.

Son grubu büyük oranda çoğunluğu oluşturan ve ön cephelerde savaşan yabancı terörist savaşçılar (YTS) oluşturmaktadır. Kasım 2015'de Irak ve Suriye'de en az 85 ülkeden yaklaşık 30 bin YTS DAEŞ'e katılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu Ortadoğu ve Arap dünyasından katılmakla birlikte Avrupa Birliği ülkeleri, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, Rusya, ABD, Endonezya ve Tacikistan'dan örgüte katılanlar küçümsenemeyecek kadar çoktur.⁹⁷ Burada dikkat çekilmesi gereken en önemli nokta kötü ekonomik koşulların ve fakirliğin DAEŞ'e katılımı itici bir faktör olmamasıdır. Tam aksine DAEŞ'e katılan YTS'lerin büyük çoğunluğu demokratik, gelir eşitsizliğinin düşük ve ekonomik gelişme seviyesinin yüksek olduğu Batı ülkelerinden örgüte katılmıştır.⁹⁸ Özellikle Avrupa ülkelerinden ve ABD'den katılımlar bu durumu kanıtlamaktadır.

Avrupa'dan ciddi anlamda taraftar toplayan örgüt kanlı eylemlerinde de YTS'leri öne sürmektedir. Bu açıdan farklı güvenlik sorunlarını beraberinde getiren ithal edilmiş Avrupalı teröristlerin ana vatanlarına geri dönme ihtimali başta Avrupa ülkeleri ve ABD olmak üzere tüm devletleri ciddi manada rahatsız etmektedir.⁹⁹

⁹⁵ Günter Meyer, "İŞİD ile Başa Çıkmak Zor", *DW Türkçe*, 30 Haziran 2014.

⁹⁶ "3 Bin Özgür Suriye Ordusu Mensubu İŞİD'e Katıldı", *Radikal Gazetesi*, 13 Ocak 2015.

⁹⁷ Efraim Benmelech ve Esteban F. Klor, "What Explains the Flow of Foreign Fighters to ISIS", *the National Bureau of Economic Research (NBER)*, Working Paper, No: 22190, Cambridge, Nisan 2016, s.1.

⁹⁸ Benmelech ve Klor, *Ibid.*, s.2.

⁹⁹ Tuncay Kardaş ve Ömer Behram Özdemir, "Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme", *Seta Analiz*, Sayı: 115, Şubat 2015, s.8-9.

DAEŞ'e katılan yabancı teröristlerin devletler açısından yarattığı ciddi güvenlik riskleri devletlerin tek başına karşı koyamayacağı bir boyuta ulaşması sebebiyle uluslararası manada bir düzenlemeyi zorunlu ve hayati kılmıştır.

BM'nin daha önce muğlak olarak tanımladığı ve bağlayıcı tedbirleri kapsamayan yabancı savaşçılar kavramından ayrı bir kategori olan YTS'ler ve onların eylemleri BM tarafından ancak 2014'te kesin ve net olarak gayri meşru ve suç olarak sayılmıştır. 24 Eylül 2014'te DAEŞ'in yaydığı tehdidin büyüklüğünün anlaşılması sonucu BM Güvenlik Konseyi BM Sözleşmesinin 7. bölümünde bulunan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması kapsamında bağlayıcılığı olan 2178 sayılı kararı almıştır.¹⁰⁰ 2178 sayılı kararda YTS tanımı ve bu tanıma göre devletlerin ulusal ve uluslararası düzeyde alacakları tedbirleri içeren önlemler dizisi yürürlüğe koyulmuştur. Buna göre BM üyesi devletler YTS'lerin terör örgütlerine katılmasını, seyahat etmelerini ve finansal destek almalarını engellemekle yükümlü olmuşlardır.¹⁰¹

YTS'lerden en fazla etkilenen ve en fazla tehdit algılayan ülke Türkiyedir. Bunun sebeplerinden ilki Türkiye'nin Suriye ile 911¹⁰² km ve Irak'la 384¹⁰³ km'lik sınırı bulunması nedeniyle bu iki ülkede yaşanacak herhangi bir siyasi krizden etkilenme yoğunluğunun diğer ülkelere göre fazla olmasıdır. Ayrıca Türkiye Irak ve Suriye'ye sınırı olmasından dolayı YTS'ler için transit geçiş güzergahı konumundadır. İkinci olarak 2011'den beri Suriyeli sığınmacılara karşı izlediği açık kapı politikası sebebiyle artan sınır geçişkenliği ve buna bağlı olarak sınırlarını kontrol etmekte zorlanması ülkeyi DAEŞ-PYD merkezli terör tehditlerine kısmen açık hale getirmiştir.¹⁰⁴

Türkiye açısından YTS'ler üç açıdan değerlendirilebilir. İlki Türkiye'den DAEŞ'e katılımlar, ikincisi üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'yi transit geçiş güzergahı olarak kullanması ve son olarak DAEŞ mensubu üçüncü ülke vatandaşının

¹⁰⁰ United Nations Security Council, 2178 Resolution, 24 Eylül 2014, (çevrimiçi), <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/2178-%282014%29>, 1Nisan 2018.

¹⁰¹ Haldun Yalçınkaya, "Birinci Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2178 Sayılı Kararı ve Yabancı Terörist Savaşçılar", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015, s.59-60.

¹⁰² "Türkiye İran ve Irak Sınırına da Duvar Örecektir", *Euronews Türkçe*, 2 Haziran 2017.

¹⁰³ İlhan Taşçı, "10 Soruda: Türkiye'nin Sınır Güvenliği Sağlanabilir mi?", *BBC Türkçe*, 25 Temmuz 2015.

¹⁰⁴ Haldun Yalçınkaya, "İŞİD'in Yabancı Savaşçıların Yarattığı Tehdit ve Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016)", *Orsam*, Rapor No: 210, Haziran 2017, s.19.

geri dönüş ve yerleşme için Türkiye'yi seçmesidir.¹⁰⁵ Suriyeli sığınmacı görünümünde Türkiye'ye giren uyuyan DAESH hücreleri de göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla DAESH tehlikesinden en fazla etkilenen ülkenin Türkiye olduğu büyük ölçüde ifade edilebilir. Türkiye yabancı teröristlerin geçişini engellemek amacıyla iki farklı araç kullanmaktadır. Bunlardan ilki devletler arasında bilgi paylaşımı ve Uluslararası Polis Teşkilatı (INTERPOL) aracılığıyla geliştirilen giriş yasağı listesidir. İkincisi ise Türk askeri ve polisinin sınırlarda, liman ve havaalanlarında teröristlerin tespiti için oluşturduğu risk analiz gruplarıdır.¹⁰⁶

Türkiye için ciddi güvenlik riski doğuran örgütün toplam terörist sayısı tam ve kesin rakamlarla ifade edilememektedir. Verilen rakamların tamamı tahminidir. Bunun sebepleri örgüte katılım akışının sürekli olması, devletlerin katılımcıların tamamını tespit edememesi, örgütle mücadelenin şiddet düzeyi arttıkça bu sayının azalması ve toprak kaybına bağlı olarak örgüte katılım cazibesini kaybetmesi sonucu terörist akışının azalması olarak gösterilebilir. Bu çerçevede genellikle ABD ve CIA belgelerine dayanan tahmini hesaplamalarda ifade edilen rakamlar dönemsel olarak değişiklik göstermektedir.

CIA sözcüsü Ryan Trapani, istihbarat raporlarına göre daha önce 10 bin olarak tahmin edilen DAESH'li terörist sayısını 2014'te 20 bin ile 31 bin 500 arasında olduğunu beyan ederek güncellemiştir. Ayrıca bu raporda 2 bini Batılı ülkelerden olmak üzere toplamda 15 bin yabancı teröristin Suriye'ye gittiği ifade edilmiştir.¹⁰⁷ Bu rakam daha sonra 31 bin 500 olarak ifade edilmiştir. Fakat bu rakam yeniden güncellenmiş 2016'da ABD Beyaz Saray Sözcüsü John Earnest tarafından DAESH'li terörist sayısı tahmini olarak 25 bin olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁸ 2015'te başlatılan DAESH'e karşı mücadelede Uluslararası Koalisyon komutanı General MacFarland 2015 ve 2016 yıllarında Suriye ve Irak'ta toplamda yaklaşık olarak 45 bin militanın öldürüldüğünü ifade etmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Haldun Yalçınkaya, "İŞİD ve Yabancı Savaşçılar", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 66, Ocak-Şubat 2015 s.35.

¹⁰⁶ Haldun Yalçınkaya, "Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İş birliği: Türkiye'nin Tecrübesi", *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 22, Şubat 2015, s.8.

¹⁰⁷ "CIA İŞİD Militanlarının Sayısına İlişkin Tahminini Güncelledi", *Hürriyet Gazetesi*, 13 Eylül 2014.

¹⁰⁸ "İŞİD'in Militan Sayısı Azalıyor", *GazeteVatan*, 5 Şubat 2016.

¹⁰⁹ "ABD'li Komutan: Irak ve Suriye'de 45 Bin İŞİD Militanı Öldürüldü", *BBC Türkçe*, 11 Ağustos 2016.

Soufan güvenlik şirketine göre, Suriye’de iç savaş başladığından beri sadece 3 yılda 12 binden fazla YTS gitmiştir. Bunların yaklaşık 3 bini Batı ülkelerindendir. Ayrıca Suriye iç savaşının başlamasıyla Suriye’ye en az 81 ülkeden yabancı savaşçı gitmiştir.¹¹⁰ DAESH’e katılan yabancı terörist savaşçıların sayısı 2014 ve 2015 yıllarında artmıştır. DAESH’in Haziran 2014’te İD ilanı ve toprak ile doğal kaynak kontrolüne dayanan yapısı bu artışın itici faktörleri arasında sayılabilir. Ancak 2014-2016 yılları arasında Irak’ta topraklarının yarısını ve Suriye’de ise yaklaşık %20’sini kaybeden örgüt, 2016 sonrası dönemde YTS’ler için cazibe merkezi olma vasfını büyük ölçüde yitirmiştir.¹¹¹ Bu durum 2017’de topraklarının tamamına yakını ve muharip gücünü kaybetmesi ile daha belirgin hale gelmiştir. 2016 ve 2017 yıllarında örgüt saldırgan yayılmacı stratejisini terk ederek savunma pozisyonuna geçmiştir.

9 Temmuz 2017’de Musul’un¹¹² ve 17 Ekim 2017’de Rakka’nın¹¹³ DAESH’ten temizlenmesi örgütün sözde ‘devlet’ iddiasını büyük ölçüde ortadan kaldırmış buna bağlı olarak örgüte muharip olarak katılımlar azalmıştır. Terörist sayısının büyük oranda azalması nedeniyle DAESH, muharip olarak kadın ve çocukları kullanmaya başlamıştır. Bu çerçevede kadın teröristlerden oluşan el-Hansa Tugayları yabancı kadınları bir araya getirmiştir.¹¹⁴ Bu süreçte beyin yıkama ve işkence sürecinden geçirilen çocuklar ve gençler keskin nişancı ve canlı bomba olarak kullanılmıştır.¹¹⁵

2.3. DAESH’İN EKONOMİK DÜZENİ VE MALİ KAYNAKLARI

Niteliği ve ideolojisi ne olursa olsun bütün terör örgütleri varlıklarını sürdürebilmek ve eylemlerini finanse etmek için maddi kaynaklara ihtiyaç duyar. Bu çerçevede DAESH’in faaliyetlerini sürdürebilmesi için bu kaynaklara sahip olması örgüt açısından hayati önem taşımaktadır. DAESH diğer terör örgütlerinden farklı olarak finansal açıdan dışa bağımlılığı yok denecek kadar azdır. Örgüt kurduğu ekonomik düzen ve gelir kalemleri ile iç kaynaktan beslenerek kendi kendine yetebilen bir pozisyonudadır. Örgütün yerel düzeyde kurduğu ekonomik düzende finans kaynakları

¹¹⁰ Richard Barrett, “Foreign Fighters in Syria”, *The Soufan Group*, 2 Haziran 2014, s.6.

¹¹¹ Murat Yeşiltaş, “Musul Sonrası DEAH: Geri Çekilme, Topraksızlaşma ve Halifelik Kodlarının Kaybı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016, s.30.

¹¹² “Musul Terör Örgütü DEAH’tan Tamamen Kurtarıldı”, *TRT Haber*, 9 Temmuz 2017.

¹¹³ “Rakka DEAH’tan Tamamen Temizlendi”, *GazeteVatan*, 17 Ekim 2017.

¹¹⁴ Cem Dalaman, “Kadınlar İçin IŞİD Neden Cazip?”, *AmerikanınSesi*, 17 Nisan 2016.

¹¹⁵ Judit Neurink, “IŞİD’in Çocuk Askerleri”, *DW Türkçe*, 18 Ekim 2016.

çeşitlilik göstermekte ve bu kaynaklar örgüte mali açıdan farklı düzeylerde fayda sağlamaktadır.

DAEŞ'in ekonomik kaynakları üç grupta sınıflandırılabilir. İlk grubu kontrol ettiği bölgelerde bulunan petrol, doğalgaz, fosfat, sülfür ve çimento gibi doğal kaynak gelirleri oluşturmaktadır.¹¹⁶ İkinci grubu gasp ve yağma, fidye karşılığı insan kaçırma, tarihi eser kaçakçılığı, köle ticareti, kontrol ettiği bölgelerde su, elektrik ve tarım ürünleri satışı, vergi adı altında toplanan paralar, banka soygunları gibi suç gelirleri oluşturmaktadır.¹¹⁷ Ayrıca DAEŞ'in organ ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı ve kara para aklama yoluyla da gelir elde etmektedir. Bu bakımdan DAEŞ sadece bir terör örgütü değil aynı zamanda küresel bir suç şebekesidir.¹¹⁸ Son olarak varlıklı bazı aileler ve sempatican bireyler tarafından DAEŞ'e bağış yoluyla finansman sağlandığı ifade edilebilir.¹¹⁹

Örgütün en büyük mali kaynağını petrol ve doğalgaz satışından elde ettiği gelirler oluşturmaktadır. 2014 IHS Markit raporuna göre, DAEŞ Suriye ve Irak'ta günlük 350 bin varillik üretim kapasitesine sahip petrol yataklarını kontrolü altında tutmaktadır. Fakat örgüt ABD öncülüğündeki koalisyonun hava saldırıları ve teknik yetersizlik nedeniyle petrol sahalarının üretim kapasitesinin tamamını kullanamamaktadır. Bununla birlikte aynı rapora göre, örgüt petrolü piyasa fiyatı altından ham şekilde satarak toplamda günlük 2 milyon dolar ve yıllık 800 milyon dolar gelir elde etmektedir. Ayrıca örgütün ele geçirdiği sahalarda ortalama üretim seviyesi 50-60 bin varil arasında değişmektedir.¹²⁰ Örgüt Irak'ta Ayn Zalah, Batma, Najma, Kayara, Himrin, Acil ve Beled sahalarını ele geçirmiştir.¹²¹

DAEŞ Suriye'de 2014'te Deyr-i Zor'u ele geçirdikten sonra Suriye'nin en büyük petrol sahası olan el-Ömer'i kontrol altına almıştır. Deyr-i Zor yakınlarında olan Tanak, Jafra ve Ward petrol sahalarıyla Humus yakınlarında Shaer ve Jazal petrol sahalarını ele geçirmiştir. DAEŞ'in Suriye rejimine 1 günlük petrol satışından bir

¹¹⁶ Laurence Binder ve Gabriel Poirat, "ISIS Financing in 2015", *Center for Analysis of Terrorism (CAT)*, Mayıs 2016, s.9-13.

¹¹⁷ Binder ve Poirat, *Ibid.*, s.14-19.

¹¹⁸ Mahmut Cengiz, *Ortadoğu'da Küresel Tehditler: Suriye Krizi ve IŞİD Terörü*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.192-195.

¹¹⁹ Cengiz, *Ibid.*, s.190.

¹²⁰ Ece Göksedef ve Melis Kobal, "IŞİD Petrol A.Ş.", *AlJazeera Turk*, 30 Ekim 2014.

¹²¹ "Irak'ta 7 Petrol Sahası IŞİD'in Elinde", *Hürriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2014.

milyon dolar kazanç elde ettiği tahmin edilmektedir.¹²² DAESH'in ürettiği petrolün büyük bir bölümü Deyr-i Zor'dan getirilmektedir. Örgütün Deyr-i Zor'da 9 kuyusu, Haseke'de 4 kuyusu, çöl bölgesinde 4 kuyusu ve Rakka'da 2 kuyusu bulunmaktadır. Petrolü ham ve işlenmiş olarak araçlar vasıtasıyla satan DAESH'in çıkardığı petrolün ana alıcısının Esad rejimi olduğu iddia edilmektedir.¹²³

DAESH'in en büyük finansal kaynaklardan diğeri yağmaladığı bankalardan elde ettiği çalıntı paralardır. Haziran 2014'te DAESH Musul'da bulunan Irak Merkez Bankasını yağmalamış (500 bin Irak dinarı) 429 milyon dolara ve altın rezervine el koymuştur. Dünyanın en zengin terör örgütü haline gelen DAESH ele geçirdiği bölgelerde bulunan özel bankalar ve şubelerini de yağmalamıştır.¹²⁴ Fakat DAESH'in toplam ne kadar paraya sahip olduğu ve yönettiği konusunda net ve kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Örgütün Irak ve Suriye'de banka kasalarından 500 milyon dolar ile 1 milyar dolar arasında parayı kontrol ettiği tahmin edilmektedir.¹²⁵ Aslında bu konuda dikkat çekilmesi gereken en önemli nokta, DAESH'in yağmaladığı nakit parayı uluslararası dolaşıma sokarak elde ettiği kazançtır. Bu çerçevede örgüt kara para aklamada denetimin sıkı olduğu Batı ülkelerine smurfing (bankacılıkta yasal kontrol mekanizmasının altında para transferi) ya da küçük miktarlarda birden fazla işlem ile gönderme tekniği uygularken denetimin zayıf olduğu Afrika, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkasya ülkelerine üçüncü kişiler üzerinden hawala denilen geleneksel yöntemi kullanmaktadır.¹²⁶

Örgütün diğer gelir kaynağı tarihi eser kaçakçılığıdır. DAESH'in Irak ve Suriye'de ele geçirdiği tarihi eserleri kaçakçılar vasıtasıyla Avrupa'ya sattığı tespit edilmiştir. Örgütün tarihi eserleri hem geleneksel yöntemlerle hem de internet aracılığıyla gizli toplantılar düzenleyerek sattığı söylenebilir. DAESH tarihi eser trafiğini daha rahat yönetebilmek için Değerli Kaynaklar Bakanlığı adlı kurumu kurmuştur. Örgüt bir yandan patlatarak yıktığı Palmira Antik kenti videolarını paylaşırken öte yandan bu kurum aracılığıyla hem kazı yapmakta hem de tarihi eser satışı gerçekleştirmektedir. DAESH, Ekim 2012'de Roma tiyatrosunu, 2013'te Orta çağ

¹²² Rachel Kreisman, "Raqqa and Oil Economy of ISIS", *Atlantic Council*, 15 Mayıs 2017, (çevrimiçi), <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/raqqa-and-the-oil-economy-of-isis>, 15 Kasım 2017.

¹²³ "İŞİD Petrolünü Kime Nasıl Satıyor", *AlJazeera Turk*, 21 Aralık 2015.

¹²⁴ "İŞİD Irak Mekez Bankasını Yağmaladı", *Akşam Gazetesi*, 12 Haziran 2014.

¹²⁵ Colin P. Clark vd., *Financal Futures of the Islamic State of Iraq and the Levant: Findings from a RAND Corporation Workshop*, RAND Corporation, 2017, s.9-10.

¹²⁶ Mahmut Cengiz, a.g.e., s.195-196.

Hisarını ve Halep'teki Emevi Cami'yi, 2014'te Haçlı Kalesini ve Tikrit'teki Yeşil Kiliseyi, Mayıs 2016'da Palmira antik kentini patlatarak yok etmiştir.¹²⁷ ABD 2015'te Suriye'ye düzenlediği bir operasyonla DAESH'in üst düzey tarihi eser sorumlusu Ebu Sayyaf'ı öldürmüş ve Irak'a ait tarihi eserleri Irak'a iade etmiştir. Bu operasyon sonrası tarihi eserlerin örgüte gelir elde etmek için kullanıldığı kanıtlanmıştır.¹²⁸ Örgütün kaçakçılıktan elde ettiği gelirler tarihi eser satışı ile sınırlı değildir. DAESH'in uyuşturucu madde kaçakçılığından gelir elde ettiği ve örgüt militanlarının uyuşturucu kullandığı bilinmektedir.¹²⁹

DAESH'in ekonomik gelirlerinden bir diğeri Suriye ve Irak'ta hakimiyeti altında tuttuğu tarım arazilerinden elde ettiği gelirlerdir. Örgüt çiftçilerin ürettiği ürünlerin bir kısmına ve tarım aletlerine el koymaktadır. Ayrıca ürünlerin satış fiyatlarını belirlemektedir. Irak ve Suriye'de devlet ambarlarını ele geçirdiği bilinmektedir. Bununla beraber su kaynakları, dağıtım ve depolama gibi tarımsal üretimin tüm süreçlerine yönelik hamlelerinden gelir elde ederken tarım alanları üzerindeki hakimiyetini kendisine muhalif örgüt ve gruplara karşı bir tehdit ve baskı aracı olarak kullanmakta ve bu örgütlerle karşılaştırıldığında stratejik olarak üstünlüğe sahip olmaktadır.¹³⁰

DAESH'in gelirleri arasında ele geçirdiği topraklar üzerinde bulunan doğal madenler ve bunlara ait fabrikalardan elde ettiği gelirler de bulunmaktadır. Anbar Vilayetinde bulunan 10 bin milyon tonluk üretim kapasitesine sahip Akashat Fosfat Madeni, Sülfürük ve Fosforik asit üretimi yapan el-Kaim fabrikası ve beş adet çimento fabrikasının DAESH tarafından ele geçirildiği bilinmektedir.¹³¹ Ayrıca Irak ve Suriye'de faaliyette bulunan bazı yabancı fabrikaların üretime devam edebilmek için örgüte yüklü miktarlarda haraç ödediği kanıtlanmıştır. Bunda en güncel örnek ise dava süreci hala devam eden Fransız çimento devi Lafarge şirketinin DAESH'e ayda 20 bin dolar haraç ödediğini resmen kabul etmesidir.¹³²

DAESH'in diğer gelir kaynağı insan ticareti ve fidye karşılığı adam kaçırmadır. Bu bağlamda örgüt kaçırdığı insanların bir kısmını fidye geliri elde etmek için

¹²⁷ "İŞİD, tarihi eser kaçakçılığı için 'bakanlık' oluşturdu.", *Milliyet Gazetesi*, 2 Haziran 2015.

¹²⁸ "İŞİD Tarihi Eserle Finansman Sağlıyor", *DW Türkçe*, 16 Şubat 2015.

¹²⁹ Cengiz, a.g.e., s.192-193.

¹³⁰ Gülsüm Boz ve Nezih Onur Kuru, "İŞİD'in Finansmanı", *Ankara Strateji Enstitüsü*, No: 6, 1. Baskı, 2015, s.12.

¹³¹ Boz ve Kuru, *Ibid.*, s.11.

¹³² "Lafarge'dan İŞİD'e Ayda 20 Bin Dolar", *DW Türkçe*, 21 Eylül 2017.

kullanmış ve bir kısmını ise dünyaya mesaj vermek için katletmiştir. Fidyeye için özellikle Batılı ülke vatandaşlarını hedef seçen örgüt kaçırdığı yaklaşık 4 bin Ezidi kadını köle olarak kendi militanlarına satmıştır.¹³³ İnsan ticaretinin bir diğer boyutunu da organ ticareti oluşturmaktadır. Bu konu Irak'ın BM Büyükelçisi Muhammed el-Hâkim tarafından BM gündemine taşınmıştır. El-Hâkim DAESH'in organ nakli yapmayı reddeden doktorları idam ettiğini ifade etmiştir.¹³⁴ Örgüt Müslüman olmayan esirlerin organlarının alınabileceğine dair organ fetvası yayınlamış ve mali sıkıntıya girince ölen teröristlerini de donör olarak kullanmıştır.¹³⁵

Uluslararası düzeyde bireylerin ve bazı ailelerin DAESH'e bağış gönderdiği iddia edilmektedir. Ancak gelir kaynakları içerisinde bu gelirlerin payı oldukça sınırlı düzeydedir. Ayrıca DAESH'e Körfez ülkelerinden yapılan bağışlar 11 Eylül öncesinde el-Kaide'ye verilen desteklere göre çok sınırlıdır. Bununla birlikte 2015 ABD terörizm raporuna göre özellikle Kuveyt, Suudi Arabistan ve Katar gibi Körfez ülkelerinde bazı zengin ailelerin ve bazı STK'ların DAESH'e bağış yaptığı savunulmuştur.¹³⁶ Fakat şimdiye kadar herhangi bir devlete karşı DAESH'i doğrudan desteklediği yönünde yapılmış suçlamalar iddia düzeyinde kalmıştır. Bu konuda resmi kanıtlar bulunmadığı ve uluslararası kamuoyuna sunulmadığı sürece herhangi bir devlete bu yönde suçlama yöneltmek imkansızdır.

DAESH'in gelir kaynakları incelendiğinde örgütün hem geleneksel gelir kaynaklarını hem de alışılmadık yöntemleri kullandığı söylenebilir. Bu çerçevede DAESH'in kurduğu vergi sisteminde üretilen mallardan, iletişim üzerinden, banka hesaplarından çekilen nakit paradan ve sosyal refah amacıyla tüm maaşlarından (%5) vergi alınmaktadır. Ayrıca DAESH Irak'ın kuzeyinden 200 dolar yol vergisi, Suriye ve Ürdün'den Irak'a girişlerde 800 dolar, arkeolojik alanları yağmalama vergisi (%50 Rakka'dan, %20 Halep'ten), Müslüman olmayan azınlıkları koruma vergisi (Cizye) toplamaktadır. Irak ve Suriye'de toplanan 1 aylık toplam verginin 30 milyon dolar ve 1 yıllık toplam verginin 360 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.¹³⁷

¹³³ Gökhan Ayalp, "İŞİD'in 1,5 Milyar \$'lık Yağma Ekonomisi", *Milliyet Gazetesi*, 5 Kasım 2015.

¹³⁴ "Irak'ın BM Büyükelçisi: İŞİD Organ Ticareti Yapıyor", *BBC Türkçe*, 18 Şubat 2015.

¹³⁵ "İŞİD Ölen Militanlarının Organlarını Satıyor", *Evrensel Haber*, 22 Kasım 2016.

¹³⁶ "Cash to Chaos: Dismantling ISIS' Financial Infrastructure, U.S. Homeland Security Committee Report", 26 Ekim 2016, s.14-15, (çevrimiçi), <https://www.hsdl.org/?abstract&did=796005>, 17 Kasım 2017.

¹³⁷ Jean Charles Brisard ve Damien Martinez, "Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding", *Thomson Reuters*, Ekim 2014, s.5.

IHS Markit analizine göre, hâkim olduğu toprak büyüklüğü yaklaşık olarak Belçika veya ABD'nin Maryland Eyaleti kadar olan DAESH'in toprak genişliği kademeli olarak azalmıştır. Ocak 2015'te 90.800 km kare olan DAESH kontrolündeki topraklar Ocak 2016'da 78.000 km kare, Ocak 2017'de 60.400 km kare ve Haziran 2017'de 36.200 km kare kadar azalmıştır. Analist Columb Strack'a göre toprak kontrolünü kaybeden DAESH'in aylık ortalama gelirleri 2015'te 81 milyon dolardan 2017'de 16 milyon dolara gerilemiştir. Bu oran örgüt gelirlerinin %80 azalmasına karşılık gelmektedir. Toprak kayıpları örgüt ekonomisinin ve sözde 'Halifelik' ilanına dayalı yönetim projesinin çöktüğünü kanıtlamaktadır.¹³⁸

Sonuç olarak yapılabilecek tespitlerden ilki örgütün kontrolünde ne kadar para bulunduğu kesin bir şekilde belirlemenin imkânsız olduğudur. Gelirleri ve para kaynakları konusunda verilen rakamlar çeşitlilik göstermekle birlikte tahminidir. İkinci olarak örgütün gelirleriyle kontrol ettiği topraklar arasında yakın ilişkisi vardır. Örgütün ana gelirini oluşturan petrol satışı, yağmalama ve vergiler buna örnek gösterilebilir.¹³⁹ Bu bağlamda örgütün sahip olduğu toprakları kaybetmesiyle gelirlerinin azalması arasında doğru orantı olduğu sonucuna varılabilir.

¹³⁸ "Islamic State Territory Down 60 Percent and Revenue Down 80 Percent on Caliphate's Third Anniversary, IHS Markit Says", *IHS Markit*, 29 Haziran 2017, (çevrimiçi), <http://news.ihsmarkit.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-territory-down-60-percent-and-revenue-down-80>, 18 Kasım 2017.

¹³⁹ Stefan Heiber, vd., "Caliphate in Decline: An Estimate of Islamic State's Financial Fortunes", *The International Centre for the Study of Radicalization (ICRS)*, King's College London, 2017, s.3.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN IRAK VE SURİYE KAYNAKLI TERÖR

TEHDİTLERİNE KARŞI ÖNLEMLERİ

3.1. IRAK’TAN YÖNELEN TEHDİTLER: DAESH VE PKK

Türkiye’ye Irak’ın kuzeyinden kaynaklanan terör tehdidi 1978’de kurulan PKK terör örgütünün terör eylemlerine dayanmaktadır. PKK, 1982’de Kuzey Irak’ta Kandil’e yerleşmiş ve 1983’te KDP ile anlaşma yaparak coğrafi konuşlanma sorununu çözmüştür.¹ 1995’ten beri Kuzey Irak’ta (Bamerna, Seramiş, Kanıması, Begova, Amediya ve Batufa) 6 askeri üssü bulunan² Türkiye, PKK terör örgütüyle mücadelede yaygın şekilde askeri üsler kurma stratejisi izlemiştir. Uzun süredir PKK ile mücadele eden Türkiye’nin Irak kaynaklı terör tehdidi ve güvenlik riskleri 2007 sonrası dönemde DAESH’in Irak’ta güçlenmesiyle ikiye katlanmıştır.

DAESH’in Irak’ın toprak bütünlüğünü tehdit eder hale gelmesiyle Türkiye ve İran’ın Irak’ta güç tahkim çabası özellikle ABD’nin Aralık 2011’de Irak’tan çekilmesiyle birlikte rekabete dönüşmüştür. ABD’nin çekilmesiyle İran’ın Irak Merkezi Yönetimiyle savunma alanında kurmuş olduğu iş birliği boyutu Türkiye’ye kıyasla daha kapsamlı bir hal almıştır. Terörle mücadelede Irak’a askeri destek veren Türkiye, DAESH ve PKK kaynaklı terör tehdidini ve güvenlik risklerini azaltmayı hedeflerken İran, Şii temsil oranı yüksek siyasi yapılanma kurmayı öncelemektedir. Bununla birlikte her iki ülke Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması ve DAESH’le mücadelede iş birliğinde mutabık kalmıştır. İran, Irak Ordusu ve Haşdi Şabi ile Irak Merkezi Hükümetini desteklerken Türkiye Kuzey Irak’ta kurduğu askeri kamplar ve eğitmiş olduğu Peşmerge ve Haşdi Vatani (Haşed el-Vatani) gibi yerli güçlerle DAESH’e karşı mücadelede yer almıştır.³

DAESH’le mücadele kapsamında Türkiye Irak merkezi yönetimine askeri mühimmat desteği vermiş ve Mart 2015’ten bu yana Duberdan askeri üssünde ve Musul’a bağlı Başika’da Zelikan kampında yerli unsurları eğitmiştir. Türkiye, Aralık

¹ Berkan Öğür, Zana Baykal, Ali Balcı, “Kuzey Irak-Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İş birliği”, *Ormer-Samec*, Rapor No:1, Ağustos 2014, s.20.

² “TSK’nın Kuzey Irak’ta 6 Üssü Var”, *CNN Türk*, 22 Şubat 2008.

³ Cenk Tamer, “Türkiye ve İran’ın Irak’ta Güç Tahkim Etme Çabası”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2016, s.110.

2015'te Bağdat ile koordinasyon sağlamadan, KIBY ve Musul yerel yetkilileriyle anlaşmış ve Başika kampında asker sayısını arttırmıştır. Bu durum Haydar el-İbadi hükümetinin tepkisine sebep olmuştur.⁴ Irak Dışişleri Bakanlığı resmi şekilde Türkiye'yi BM'ye ve Arap Birliği'ne şikayet etmiştir. KIBY'de siyasi ayrışma kriz esnasında da görülmüştür. KDP Türkiye'yi desteklerken KYB ve Goran Hareketi "Irak'ın egemenlik ihlali" şeklinde tepki vermiştir. Kriz esnasında Türkmenler ve Sünni Arapların belli bir bölümü ise Türkiye'yi desteklemiştir.⁵

Musul'u DAEŞ'ten kurtarmak amacıyla Musul valisi Usel Nuceyfi'nin teklifi ve Irak merkezi yönetiminin onayıyla kurulan Başika kampı, Türkiye'nin asker sayısını attırması sonrasında yapay bir kriz yaratmıştır. Bu krizin arka planında Bağdat üzerinde etkisi hissedilen İran ve ABD'nin yer aldığı büyük ölçüde söylenebilir. Rusya ise krizi tırmandırarak Türkiye'yi zor durumda bırakmaya çalışmıştır. Türkiye'nin Suriye ve Yemen'de İran'la çatışan politikalar izlemesi ve Kuzey Irak'ta ekonomik, askeri ve enerji alanlarında etkili olması İran'ı rahatsız etmiştir.⁶ Ayrıca doğrudan İran desteğiyle kurulan Haşdi Şabi sözcüsü Ahmed el-Esedî, Başika krizi esnasında Türkiye'yi "işgalci güç olarak nitelemiş ve gerekirse Türkiye ile savaşırız" demiştir.⁷

FKH ile Kuzey Suriye'de planları bozulan ABD'nin Irak'ta Türk varlığını kendi çıkarlarına aykırı bulması, ABD'nin İran'la benzer şekilde tepki vermesine sebep olmuştur.⁸ Kriz esnasında ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, Başika'dan TSK'nın çekilmesini talep etmiştir.⁹ Başika krizinin Rusya ile uçak krizinin yaşadığı bir döneme denk gelmesi ve Türkiye'nin Suriye'de muhalifleri desteklemesi Rusya'nın Başika konusunda tepki vermesinin gerekçeleri arasında sayılabilir. Irak'ın konuyu BM Güvenlik Konseyi'ne Rusya'nın talebi ile taşıması dikkat çekmektedir.¹⁰ Ayrıca Rusya'nın BM Daimi Temsilcisi Vitali Çurkin, konunun Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesi için Irak'ın BM'ye mektup verdiğini ifade etmiş Irak BM Daimi Temsilcisi Muhammed el-Hakim Irak'ın resmi talep mektubu göndermediğini

⁴ Ali Semin, "Başika Krizi ve Türkiye-Irak İlişkilerinin Geleceği", *Bilgesam Analiz*, No: 1275, 31 Aralık 2015, s.2-3.

⁵ Ali Semin, *İbid.*, s.4-5.

⁶ Soner Doğan, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki Askeri Üsleri ve İlişkilerin Geleceği", *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İnsamer)*, Ağustos 2016, s.11-12.

⁷ "Şii Milis Gücü Haşdi Şabi: "Türkiye'ye Karşı Savaşırız", *Euronews Türkçe*, 14 Aralık 2016.

⁸ "Başika Krizi Büyüyor", *Milliyet Gazetesi*, 12 Ekim 2016.

⁹ "ABD: Türkiye Acilen Başikadan Çekilmeli", *BBC Türkçe*, 17 Aralık 2015.

¹⁰ Uğur Ergan, "Irak, BM Güvenlik Konseyi'ne Gidiyor", *Hürriyet Gazetesi*, 11 Aralık 2015.

ifade etmiştir.¹¹ Sonuç olarak Irak'ta ABD başta olmak üzere çok sayıda ülkenin askeri varlığı bulunmasına rağmen Türkiye'nin asker sayısını arttırmasına Irak'ın 'egemenlik ihlali' ve 'işgal' şeklinde tepki vermesi Musul operasyonu sonrası oluşacak düzende Türkiye'nin yer almasının istenmediğini açıkça göstermektedir.¹²

Irak'ta DAESH'e karşı ABD hava saldırılarıyla İran ise iç siyasette ve Haşdi Şabi üzerinden Irak merkezi yönetimi üzerinde siyasi ve askeri nüfuzunu arttırmıştır. ABD ve İran, Irak'ta örtülü olarak birbirinin nüfuzunu kabul etmiş ve başka bir aktörün Irak'ta etkin olmasını istememiştir. Ayrıca Kuzey Suriye'de PYD koridoru projesi sekteye uğrayan ABD, Türkiye'nin Irak'ta faaliyetlerini ve hareket alanını sınırlamayı hedeflemiştir. ABD'nin dolaylı şekilde ve Bağdat'ın doğrudan PKK terör örgütünü Musul operasyonuna dahil etme girişimi bu durumla yakından ilişkilidir.¹³

Türkiye için Musul operasyonu Sünni Araplar ve Türkmenler üzerinde göreceli olarak var olan nüfuzunun devamı bağlamında önem taşımaktaydı. 2008'den sonra Iraklı Sünni Arapların koruyucusu olan Türkiye, Anbar ve Selahattin'de etkisini kaybetmişti. Musul operasyonundan dışlanması durumunda Türkiye, Sünni Araplar üzerindeki etkisini de kaybetmiş olacaktı. Bununla birlikte Türkiye, Kerkük ve Erbil'den sonra Musul'da da Türkmenlere destek veremezse Türkmenler üzerindeki etkisini kaybetme riskine büyük ölçüde sahipti.¹⁴ Ayrıca Musul konusu Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit etmesi, Musul'un demografik yapısının değişmesi durumunda muhtemel göç dalgası ve PKK terör örgütünün operasyon üzerinden meşruiyet kazanması tehlikeleri sebebiyle önem taşımaktaydı.¹⁵

Başlıca hedefi Türkiye olan PKK, Irak'ta faaliyet alanını DAESH'le mücadele üzerinden genişletmeye çalışmıştır. Musul'un batısında Suriye sınırında bulunan Sincar'ın ikinci Kandil'e dönüşmesi ihtimali Türkiye için büyük tehdit oluşturmuştur. Bu yüzden Irak'ta PKK varlığı Türkiye açısından Irak'ta birinci güvenlik önceliği haline gelmiştir. Türkiye PKK'ya karşı KIBY'de Mesut Barzani yönetimiyle iş birliği yapsa da KIBY, PKK ile doğrudan çatışmaktan kaçınmıştır.¹⁶ Bununla birlikte

¹¹ "Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nden İstedğini Alamadı", *Hürriyet Gazetesi*, 9 Aralık 2015.

¹² Hüseyin Sevinç ve Uygur Öztürk, "Irak'ta Bulunan Yabancı Askeri Unsurlar Bağlamında Başika Krizi", *Sosyal Bilimler Dergisi (Sobider)*, Yıl: 4, Sayı: 15, Ekim 2017, s.579-580.

¹³ Ufuk Ulutaş, "Musul Operasyonu: Türkiye'nin Öncelikleri, Sorunlar ve Kalıcı Çözüm Yolları", *Seta Perspektif*, Sayı: 149, Ekim 2016, s.3-4.

¹⁴ Serhat Erkmen, "Musul Operasyonu ve Türkiye", *DW Türkçe*, 18 Ekim 2016.

¹⁵ Ufuk Ulutaş, a.g.e., s.4-5.

¹⁶ Kemal İrat, vd., "Ortadoğu'da Bölgesel Aktörlerin Musul Politikaları", *Seta Analiz*, Sayı:177, Aralık 2016, s.9.

Türkiye'nin Başika kampı örneğindeki gibi KIBY ile iş birliği PKK tehdidini ve bölgede nüfuzunu arttırmaya çalışan İran-Irak Merkezi Yönetimi-KYB-Goran ittifakını dengelemiştir.¹⁷ Bu dengeleme politikasına rağmen Türkiye, operasyona katılan aktörler arasında yer alamamıştır.

Irak Başbakanı Haydar el-İbadi, Musul operasyonuna katılan ve kent merkezine girmesine izin verilen aktörlerin Irak Ordusu (15 ve 16. Tümen) ve Irak Federal Polisi birimleri olduğunu açıklamıştır. Ayrıca KIBY'ye bağlı Peşmergeler ve Haşdi Şabi'nin operasyona destek vereceğini ancak Musul kent merkezine girmeyeceğini beyan etmiştir.¹⁸ Musul harekâtı öncesinde Ekim 2016'da ismini Ninova Bekçisi olarak değiştiren Haşdi Vatani'nin operasyona dahil edilip edilmeyeceği gündeme gelmiştir.¹⁹ Irak Ordusu Musul komutanı Necm el-Cuburi ve Musul Valisi Esil Nuceyfi, Türkiye'nin Başika kampında eğittiği Haşdi Vatani'nin Irak ordusu komutası altında Musul'u DAEŞ'ten kurtarma operasyonunda yer alacağı açıklanmıştır.²⁰ Bu kapsamda Ekim 2016'da yaklaşık 2 bin kişilik Haşdi Vatani mensubu Peşmerge yanında Musul'u kurtarma operasyonuna katılmıştır.²¹ Ayrıca Saddam dönemi askerlerinin kurduğu Nakşibendi Ordusu da operasyonda yer almıştır.²²

Sonuç olarak Türkiye, Musul operasyonuna doğrudan veya dolaylı şekilde katılmak istediğini beyan etmiş fakat Irak hükümeti, İran ve ABD'nin engellemesi sebebiyle operasyonda yer alamamıştır. Türkiye, Irak'ta DAEŞ sonrası kurulacak düzenden büyük ölçüde dışlanmış. Türkiye, Başika'da bulunan askerlerin operasyonda Peşmerge'ye destek verdiğini iddia etmiş hem Irak hem de KIBY bu iddiayı yalanlamıştır.²³ Irak ordusu, Musul operasyonunda Türkiye'nin yer almadığını açıklamıştır.²⁴ Ayrıca KIBY Peşmerge Bakanlığı, TSK'nın operasyona katılması

¹⁷ Kemal İrat, vd., Ibid., s.11.

¹⁸ Muwafaq Adil Omar, "Musul Operasyonu", *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM)*, 30 Aralık 2016, (çevrimiçi), <https://ankasam.org/musul-operasyonu/>, 14 Nisan 2018.

¹⁹ "Başika'da İsim Değişikliği", *Hürriyet Gazetesi*, 13 Ekim 2016.

²⁰ "Türkiye'nin Eğittiği "Haşdi Vatani" Musul Operasyonuna Katılacak", *NTV*, 11 Ekim 2016.

²¹ "Türk Askerinin Eğittiği Ninova Muhafızları Musul Operasyonuna Katıldı", *TRT Haber*, 17 Ekim 2016.

²² "Musul Operasyonuna Hangi Güç Ne Amaçla Katılıyor", *NTV*, 17 Ekim 2016.

²³ "Irak: Türkiye Musul Operasyonunda Yok", *Milliyet Gazetesi*, 24 Ekim 2016.

²⁴ "Irak: Türkiye Musul Operasyonunda Yok", *BBC Türkçe*, 24 Ekim 2016.

durumunda koalisyon tarafından ‘tanınmayan güç’ olarak değerlendirilip hedef alınacağını beyan etmiştir.²⁵

3.2. FIRAT KALKANI HAREKATININ NEDENLERİ

FKH 24 Ağustos 2016’da Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından oluşturulan Müşterek Özel Görev Gücünün, ÖSO desteği ile Cerablus’a yönelik saat 04:00’da başlattığı sınır ötesi operasyondur. FKH’nın temel hedefinin terör örgütleri DAESH ve PKK/PYD unsurlarını yok etmek olduğu ifade edilmiştir. Türkiye sınırında Karkamış’ın karşısında bulunan Cerablus kenti DAESH’ten önemli bir direniş olmadan aynı gün alınmıştır.²⁶ TSK’nın açıklamasında DAESH’ten kurtarılan toprakların ilhak edilmeyeceği ÖSO kontrolüne bırakılacağı açık şekilde vurgulanmıştır.²⁷ FKH’nın 29 Mart 2017’de Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında alınan kararla başarılı şekilde sona erdiği ilan edilmiştir.²⁸ FKH’ya DAESH’le mücadele için ABD öncülüğünde kurulan Uluslararası Koalisyon kısmen destek sunmuştur. Pentagon sözcüsü Peter Cook Türkiye’ye destek amaçlı yapılan uçuşlarda hava saldırısı yapılmadığını sadece görünür bir güç gösterisi yapıldığını ifade etmiştir.²⁹

2011’de Suriye’de olaylar başladığı andan itibaren Türkiye, Suriye’nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunması taraftarı olmuş ve her fırsatta bunu vurgulamıştır. Ayrıca Türkiye, Suriye özelinde üç ‘kırmızı çizgi’³⁰ ilan etmiştir. Bu çizgilerden ilki Türkiye sınırlarının güvenliği ve terör unsurlarının temizlenmesiyle ilgilidir. İkinci kırmızı çizgi Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunması olarak ilan edilmiştir. Son olarak Fırat nehrinin doğusuna yerleşmiş olan PYD’nin Fırat’ın batısına geçmemesi ve Kuzey Suriye’de PKK/PYD koridoruna karşı olunduğu ile ilgili olmuştur.³¹

²⁵ “Peşmerge: Türkiye Güçleri Musul Operasyonunda Yer Almayacak”, *Yakın Doğu Haber*, 17 Ekim 2016.

²⁶ “The Campaign West of Euphrates: Analysis of Turkish Army and Rebel Organization’ Capture of Jarablus”, *The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center*, 25 Ağustos 2016, s.1.

²⁷ “Fırat Kalkanı Harekatının 216 Günlük Bilançosu”, *Milliyet Gazetesi*, 30 Mart 2017.

²⁸ “Yıldırım: Fırat Kalkanı Operasyonu Sona Erdi”, *DW Türkçe*, 29 Mart 2017.

²⁹ “Pentagon’dan Destek Uçuşu Açıklaması”, *DW Türkçe*, 3 Ocak 2017.

³⁰ Kırmızı Çizgi kavramı Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından diplomatik olarak kullanılan bir kavram olup ihlal edilmesi durumunda Türkiye’nin en ağır yaptırımını uygulayacağı mesajını muhatabına iletmektedir. İhlal durumunda Türkiye’nin ne şekilde karşılık vereceği belirsiz olmakla birlikte diplomasi dilinde tehdit olarak nitelenebilir. Bu kavramla ilan edilen konular büyük ölçüde Türkiye’nin güvenliği, milli çıkarları, devletin bekası ve toprak bütünlüğüyle ilgili mesajları içermektedir.

³¹ “İşte Türkiye’nin Kırmızı Çizgisi”, *Hürriyet Gazetesi*, 12 Aralık 2017.

FKH'nın terör örgütlerine karşı Türkiye'nin ulusal güvenliğini korumak amacıyla yapıldığı açıkça ifade edilmiştir. Türkiye'nin operasyonla gerçekleştirmek istediği hedefler beş ana başlıkta sıralanabilir. Bu hedefler aynı zamanda hareketin yapılma gerekçesini oluşturmaktadır. FKH ile Türkiye DAEŞ sınır bölgesinden uzaklaştırarak Türkiye topraklarında terör eylemi yapma ve sınır illerini vurma imkân ve kabiliyetini sınırlamak istemiştir. İkinci hedefi PYD'nin kuzey Suriye'de kontrol ettiği bölgeleri ve ilan ettiği sözde 'kantonları' birleştirmesini engellemektir. Üçüncü olarak FKH sonucunda fiili olarak 'güvenli bölge' kurarak Suriye'den gelen sığınmacıları Suriye topraklarında karşılamayı ve uzun vadede Türkiye'deki sığınmacıların geri dönmesini sağlamayı planlamıştır. Ayrıca Türkiye, Ortadoğu'ya coğrafi olarak erişimini güvenceye alarak ekonomik faaliyetlerin sekteye uğramasını engellemeyi hedeflemiştir. Son olarak Suriye'de siyasi çözüm için yapılacak diplomatik müzakerelerde Türkiye, Suriye muhalefetine elini güçlendirmeyi istemiştir.³²

3.2.1. DAEŞ Tehdidi

2011 yılında Suriye'de başlayan Arap ayaklanmalarının iç savaşa dönüşmesiyle birlikte oluşan güç boşluğu ülkeyi dış müdahalelere ve çeşitli terör örgütlerinin faaliyetlerine açık hale getirmiştir. Türkiye Suriye politikasını Esad rejiminin devrilmesi üzerine kurgulayarak muhaliflere büyük destek vermiştir. Ancak iç savaş 2014'te DAEŞ'in gücünü arttırması sonucu farklı bir evreye geçmiş Suriye bölgesel ve küresel aktörlerin vekalet savaşlarını yürüttüğü mücadele sahasına dönüşmüştür. DAEŞ sözde 'devlet' iddiası ile fiili olarak Irak ve Suriye topraklarını parçalamış Türkiye sınırında bazı bölgeleri ele geçirmiş ve Türkiye'de terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin ulusal güvenliğinin tehlikeye girmesi FKH'nın gerçekleştirilmesinin ana gerekçesidir.

Türkiye için güvenlik tehditlerinin devletin beka sorununa dönüşmesi askeri müdahalenin bir tercihten ziyade hayati zorunluluk teşkil etmesine neden olmuştur. DAEŞ terör örgütünden algılanan tehdidin artmasında üç durum kırılma noktası oluşturmuştur. Bunlardan ilki Musul Başkonsolosluğu çalışanlarının DAEŞ tarafından rehin alınmasıdır. 11 Haziran 2014'te DAEŞ Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu ele geçirerek dönemin Başkonsolosu Öztürk Yılmaz dahil kırk dokuz kişiyi rehin

³² Oytun Orhan, "Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar, Riskler", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 77, Cilt: 8, Kasım-Aralık 2016, s.12.

almıştır.³³ Rehineler TSK ve Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) ortak operasyonuyla yüz bir gün sonra kurtarılmıştır.³⁴

İkinci kırılma noktası DAESH'in Kobani (Ayn el-Arap) işgalinin Türkiye'de 6-7 Ekim olaylarını tetiklemesidir. PKK terör örgütünün şehir yapılanması Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) ve Halkların Demokratik Partisinin (HDP) 'süresiz eylem çağrısı' ile özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoğunlaşan otuzbeş ilde terör örgütü PKK yandaşları sokağa dökülmüştür.³⁵ Eylemcilerin talepleri Kobani'ye Türkiye toprakları üzerinden koridor açılarak PKK terör örgütü ve uzantısı PYD'ye (silahlı kanadı YPG) KIBY'den gelen askeri yardımın gönderilmesi ve bu bölgeye TSK'nın askerî harekât yapmaması şeklinde yansıtılmıştır. Ayrıca HDP olaylar boyunca 'Türkiye'nin DAESH'i desteklediği' propagandasını yoğun şekilde yapmıştır.³⁶ Kobani bahanesiyle çıkan olaylar farklı bir boyuta taşınmış farklı siyasi kesimde bulunan gruplar arasında karşılıklı çatışmaya dönüşmüştür. Çok sayıda işyeri, kamu ve belediye binasına saldırı düzenlenmiştir. Emniyet raporlarına göre izinsiz gösterilerde iki Polis şehit edilmiş çok sayıda sivil vatandaş öldürülmüştür.³⁷

DAESH tehdidini arttıran üçüncü durum örgütün Türkiye'de gerçekleştirdiği terör eylemleri ve sınır bölgelerine düzenlediği saldırılarındaki yoğunluktur. DAESH Türkiye sınırına yerleşerek Türkiye'ye yönelik havan toplu saldırıları düzenleme kabiliyeti kazanmıştır. Bu saldırılar, özellikle sınır illerine ait ilçelerde çok sayıda sivilin yaşamını yitirmesine ve büyük maddi hasara sebep olmuştur.

DAESH Türkiye'de çok sayıda terör saldırısı gerçekleştirmiştir. Bu eylemlerde canlı bomba, kaçırma, silahlı saldırı ve bombalı araç yöntemleri kullanılmıştır. 20 Mart 2014'te Niğde saldırısını yapan DAESH 1 Ocak 2015'te Kilis'te 1 Türk askerini rehin almıştır. 6 Ocak 2015'te Sultanahmet Emniyet Turizm Şube Müdürlüğüne saldıran örgüt 5 Haziran 2015 HDP Diyarbakır mitingine, 20 Temmuz 2015 Şanlıurfa Suruç'ta ve 10 Ekim 2015 Ankara Tren Garında bombalı saldırılar düzenlemiştir. 26 Ekim 2015 Diyarbakır'da silahlı çatışmaya giren örgüt 12 Ocak 2016 İstanbul Sultanahmet Meydanına ve 19 Mart 2016 İstanbul İstiklal Caddesine canlı bombayla saldırmıştır.

³³ Faruk Balıkcı, Okan Konuralp, Uğur Ergen, "İŞİD Türk Konsoloslugu'na Saldırı Çalışanları Kaçırıldı", *Hürriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2014.

³⁴ "Musul'da Rehin Alınan Türk Konsolosluk Görevlileri Türkiye'de", *Sabah Gazetesi*, 20 Eylül 2014.

³⁵ Yunus Akbaba, "6-7 Ekim Olayları ve Çözüm Süreci", *Seta Perspektif*, Sayı: 78, Ekim 2014.

³⁶ "Dokuz Soruda Türkiye Sokaklarında Kobani Gerilimi", *BBC Türkçe*, 10 Ekim 2014.

³⁷ "6-7 Ekim Olaylarının Bilançosu", *TRT Haber*, 7 Ekim 2015.

Ayrıca DAESH 1 Mayıs 2016 Gaziantep Emniyet Müdürlüğüne bomba yüklü araçla saldırmıştır. 28 Haziran 2016 Atatürk Havalimanına bombalı saldırı düzenlemiş ve 20 Ağustos 2016 Gaziantep'te bir düğüne canlı bomba saldırısı gerçekleştirmiştir.³⁸ DAESH'in son terör eylemi 1 Ocak 2017'de İstanbul'da eğlence mekânı Reina'ya yaptığı silahlı saldırıdır. Reina katliamında 39 kişi ölmüştür.³⁹ DAESH'in Türkiye'de gerçekleştirdiği terör saldırılarında toplam 250 kişi can vermiştir.⁴⁰

Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan biri PKK'ya benzer şekilde DAESH'in Türkiye'de gerçekleştirdiği terör eylemlerinde çoğunlukla El Yapımı Patlayıcı (EYP) ile intihar eylemcisi yöntemini tercih etmesidir. Irak ve özellikle Suriye'de yaşanan istikrarsızlık ve siyasi otorite boşluğu terör örgütlerinin tahrip gücü yüksek ve maliyeti düşük olan kontrol dışı patlayıcı madde ve kimyasallara ulaşmasını kolaylaştırmıştır.⁴¹ Türkiye'nin FKH'ya başlamasına eşzamanlı olarak DAESH'in Türkiye yapılanmasının çökertilmesi ve sınır hattı boyunca kontrolü sağlamasıyla birlikte DAESH'in EYP maddelerine erişimi zorlaşmıştır. Buna bağlı olarak DAESH yöntem değiştirerek 2017'deki Reina saldırısını silahla gerçekleştirmiştir.

DAESH'in Türkiye'deki terör eylemlerinde temel amaçları ve seçilen hedefler farklıdır. 2015 ve 2016 yıllarında kendisine muhalif olan Türkiye'deki Suriyeli gazetecileri hedef alan örgüt, savaştığı Suriyeli muhaliflere göz dağı vermiştir. 2016'da Sultan Ahmet ve İstiklal Caddesi saldırılarıyla ilk kez yabancı turistler hedef alınmış Türkiye'nin uluslararası alanda güvenilirliği zedelenmek istemişti. Ayrıca DAESH Türkiye'yi batıdan izole etmeyi ve turizme darbe vurmayı amaçlamıştı. Örgütün sınır illerine yönelik roketli saldırılarının temel amacı ise, Türkiye'nin DAESH'in faaliyetlerine karşı hareketsizlik politikası izlemesi ve uluslararası koalisyona verdiği desteği çekmesini sağlamaktır.⁴²

15 Temmuz 2016'da Fetullahçı terör örgütünün (FETÖ) darbe girişimi sonrası DAESH'in ülke içindeki uyuyan hücreleri çökertilmiş örgüt bu nedenle yabancı

³⁸ “Terör Örgütü IŞİD'in Türkiye'ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları”, *HaberTürk*, 11 Temmuz 2016.

³⁹ Toygun Atilla ve Fırat Alkaç, “Son Dakika: Reina'daki Saldırıda Teröristin Nasıl Kaçtığı Belli Oldu”, *Hürriyet Gazetesi*, 1 Ocak 2017.

⁴⁰ Fevzi Çakır, “Terör Örgütü IŞİD'in Türkiye'ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları”, *HaberTürk*, 11 Temmuz 2016.

⁴¹ Can Kasapoğlu, Türkiye'ye Yönelik Terör Tehdidinde Yeni Trendler: El Yapımı Patlayıcılar ve İntihar Bombacıları, *Edam Tartışma Kağıtları Serisi*, 27 Ekim 2015, s.6.

⁴² Necdet Özçelik, Rıfat Öncel, Sibel Düz, “15 Temmuz'dan Bir Yıl Sonra Türkiye'nin Terörle Mücadelesi”, *Seta Analiz*, Sayı: 209, Temmuz 2017, s.15-17.

teröristleri kullanma stratejisini izlemeye başlamıştır.⁴³ Gaziantep’te düğün saldırısı, Diyarbakır’da HDP mitingine saldırı, Ankara tren garı ve Şanlıurfa Suruç saldırılarıyla DAESH Kürt kökenli Türkiye vatandaşlarını hedef almıştır. Bu durumun DAESH’in Suriye’de PKK/PYD ile savaş halinde olmasından kaynaklanmış olduğu söylenebilir. Ayrıca DAESH, Türkiye’de etnik çatışma ortamı yaratarak Türkiye’nin kendi sorunlarıyla boğuşmasını ve DAESH’le mücadele politikasını sınırlandırmasını büyük ihtimalle hedeflemiştir.

2017’de Reina saldırısı sonrasında Türkiye’nin DAESH’e karşı terörle mücadele stratejisi dönüşüm geçirmiş reaktif müdahaleden önleyici müdahaleye geçiş büyük ölçüde belirginleşmiştir. Bu süreç sonrasında Türkiye’nin yeni mücadele stratejisi DAESH’in olası terör eylemlerine karşı Türkiye hücrelerinin tespit edilmesi ve önleyici güvenlik operasyonları yapılmasına dayanmıştır. Türkiye’nin büyük çaplı operasyonlarından ilki 5 Şubat 2017’de, yirmi dokuz ilde eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.⁴⁴

9 Aralık 2017’de Irak Başbakanı Haydar el-İbadi’nin resmi olarak DAESH’in askeri anlamda bittiğini açıklamasıyla⁴⁵ birlikte DAESH’in dönüşüm geçirmesi ve terör trendinin yeni bir evreye geçmesi beklenmektedir. Toprak kaybıyla ‘devlet’ olma iddiasını kaybetmiş olan DAESH’in coğrafi bölge kontrolü yapabilecek kapasitesi kalmamıştır. Bu kapsamda DAESH’in yer altına çekilerek uyuyan hücreler oluşturmaları ve devlet kontrolünün sınırlı düzeyde olduğu çöl bölgelerine yerleşmesi beklenmektedir. ABD’nin hava operasyonları sonrası askeri gücünü kaybetmiş olan örgütün saldırı yöntemlerini de değiştirmesi yüksek ihtimal dahilindedir. DAESH Hibrit savaş stratejisi yerine intihar saldırıları, suikastler, baskınlar gibi yeni saldırı şekillerini tercih edebilir.⁴⁶

DAESH’ten ayrılmış YTS’lerin yaratmış olduğu tehdit potansiyeli ise devam etmektedir. YTS’lerle olası terör eylemine karşı mücadelede Türkiye’nin güvenlik ve istihbarat gücünü daha fazla arttırması önem taşımaktadır.⁴⁷ DAESH için artık toprak

⁴³ Özçelik, Öncel, Düz, Ibid., s.17-18.

⁴⁴ Murat Yeşiltaş ve Rıfat Öncel, “Türkiye’nin DEAS ile Mücadelesinde İç Cephe”, *Seta Perspektif*, Sayı: 166, Şubat 2017, s.1-2.

⁴⁵ “Irak Başbakanı İbadi: IŞİD ile Savaş Bitti!”, *BBC Türkçe*, 9 Aralık 2017.

⁴⁶ Murat Yeşiltaş ve Rıfat Öncel, “Yenilgiden Sonra DEAS: Yükselişi, Çöküşü ve Geleceği”, *Seta Analiz*, Sayı: 226, Aralık 2017, s.10.

⁴⁷ Can Kasapoğlu, “Suriye İç Savaşı 2018 Yılı Siyasi-Askeri Projeksiyonu”, *2018’de Dış Politikada Türkiye’yi Neler Bekliyor*, Edam Yayınları, Ocak 2018, s.18.

kontrolü mümkün olmamakla birlikte örgütten kopan grupların farklı isimlerle ve ittifaklarla yeniden ortaya çıkma ihtimali bulunmaktadır. Irak'ta Selahaddin kenti etrafında DAEŞ'ten ayrılmış grupların 'beyaz bayraklılar' ve 'kurtuluş örgütü' adlarıyla örgütlenmiş olduğu Irak yerel basınına yansımıştır.⁴⁸ DAEŞ ve dini motifli diğer terör örgütlerinin yapılanmasını ve güçlenmesini kalıcı olarak engellemek ancak terör örgütlerinin ortaya çıkmasına sebep olan siyasal ve sosyal koşulların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilir. Bununla birlikte DAEŞ'in tamamen ve topyekün yok edilmiş olduğunu ifade etmek şu an için aşırı bir değerlendirme olacaktır. Bu kapsamda DAEŞ'in Irak ve Suriye'de hiçbir yerleşim yerinde kontrolü kalmamasına müteakip örgütün bittiğine dair yapılan resmî açıklamalara rağmen farklı bölgelerde çok sayıda kanlı terör eylemi gerçekleştirmiş olduğu belirtilmelidir.

3.2.2. PKK 'nın Suriye Uzantısı PYD Tehdidi

FKH'nın gerçekleştirilmesinin bir diğer nedeni ABD tarafından askeri ve siyasi olarak desteklenen PYD terör örgütünden Türkiye'nin beka (survival) tehdidi algılanmış olmasıdır. PKK'nın Suriye uzantısı PYD'nin DAEŞ'le mücadele bahanesiyle Türkiye-Suriye sınırındaki bölgelere yerleşmesi ve ABD'nin bunu desteklemesi Türkiye açısından büyük güvenlik riski yaratmıştır. Bu kapsamda ABD, Suriye'de vekili olan PYD'ye sahada giderek daha fazla zemin ve diplomatik meşruiyet kazandırma siyaseti izlemiştir.⁴⁹ Suriye'de 2011'de başlayan Arap Baharı olarak adlandırılan ayaklanmalarda Esad rejiminin baskısı altında kalan Suriyeliler yönetim ve rejim değişikliği için silahlı mücadeleye girişmiştir. Ancak Suriye Kürtleri Esad rejimini devirmek yerine Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde siyasi ve askeri kontrolü elde etmeye çabalamıştır. Kendini Suriye Kürtlerinin siyasi temsilcisi olarak sunmaya çalışan PYD, bölgesel hakimiyet sağlamak için Esad rejimiyle doğrudan bir çatışmaya girmemiş ve muhalif gruplara da katılmamıştır.⁵⁰

Bu duruma benzer şekilde Temmuz 2012'de Esad rejimi muhalifleri zor durumda bırakmak amacıyla Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerden askerlerini çekmiştir. Böylece PYD rejimle çatışma yaşamadan söz konusu bölgelerde kontrolü

⁴⁸ H. Akın Ünver, "İŞİD'le Savaş 2018'de Nereye Gidecek?", *2018'de Dış Politikada Türkiye'yi Neler Bekliyor?*, Edam Yayınları, Ocak 2018, s.16-17.

⁴⁹ Eyüp Ersoy, "ABD ve Suriye İç Savaşı: Yarından Sonrasına Hazırlık", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı:73, Cilt: 8, Mart-Nisan 2016, s.49.

⁵⁰ Rahman Dağ, "Ortadoğu Denklemi Suriye Kürtleri", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 69, Cilt: 7, Temmuz-Ağustos 2015, s.12.

ele geçirmiştir. Kasım 2013'te 'Suriye Kürtleri' adına 'Kurucu Meclis' ilan eden PYD, PKK terör örgütünün savunduğu 'demokratik özerklik' modelini uygulamaya başlamıştır. PYD/YPG Ocak 2014'te Kuzey Suriye'nin doğusunda Cezire'yi, ortasında Kobani'yi (Ayn el-Arap) ve batısında Afrin'i 'kanton' olarak ilan etmiştir. Fakat coğrafi açıdan bu üç bölge arasında bağlantı olmaması ve ilan edilmiş üç 'kanton' arasındaki coğrafi bağlantıyı sağlayacak ara bölgelerde Kürtlerin azınlık buna karşılık Arap ve Türkmenlerin çoğunlukta olması PYD'yi zor durumda bırakmıştır.⁵¹ ABD ve PYD ortaklığı 2014'teki DAES'in Kobani kuşatması ile başlamıştır. Mayıs 2015'te Tel Abyad ele geçirilerek PYD'nin ilan ettiği iki 'kanton' birbirine bağlanmıştır.⁵²

Tel Abyad'ın alınmasından sonra Türkiye 1 Temmuz 2015'te güvenlik zirveleri ve MGK toplantısı sonucunda PYD'nin Fırat nehrinin batısına geçmesini Türkiye'nin kırmızı çizgisi olarak ilan etmiştir.⁵³ Ancak 27 Aralık 2015'te ABD hava desteğiyle Tısrin barajını ele geçiren PYD, Fırat'ın batısına fiili olarak yerleşmiş Ocak 2016'da DEAS kontrolündeki Menbiç'e kara harekâtı başlatmıştır.⁵⁴ Haziran 2016'da Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ABD'nin Fırat'ın batısında PYD/YPG'nin olmayacağı ve operasyon sonrası örgütün çekileceği garantisini verdiğini açıklamıştır.⁵⁵ Ancak ABD'nin Türkiye'ye verdiği garantiye rağmen PYD, Menbiç'den ve Fırat'ın doğusundan çekilmemiştir. Azez ile Cerablus arasında kalan toprakların DAES'ten alınması durumunda fiilen terör koridoru kurulacağını öngören Türkiye açısından askeri müdahale hayati zorunluluk teşkil etmiştir. Ayrıca aynı dönemde TSK içindeki FETÖ yapılanmasının 15 Temmuz darbesi sonrası tasfiye edilmesiyle Türkiye'nin Suriye'ye askeri müdahalede bulunmasını engelleyen önemli bir iç faktör ortadan kalkmıştır.⁵⁶

ABD'nin DAES ile mücadele bahanesiyle Kuzey Suriye hattında PYD egemenliğinde ve ABD himayesinde siyasi yapılanma kurma arzusu bulunduğu büyük ölçüde söylenebilir. PKK/PYD terör örgütü, Suriye'de DAES'le mücadele söylemini

⁵¹ Oytun Orhan, "Suriye'de Kürt Kuşağı Mümkün Mü?", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 69, Cilt: 7, Temmuz-Ağustos 2015, s.17.

⁵² Oytun Orhan, *Ibid.*, s.18.

⁵³ "Fırat'ın Batısı Kırmızı Çizgi", *Milliyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2015.

⁵⁴ "Fırat'ın Batısındaki Mûmbiç'e Operasyon Başlatıldı", *CNN Türk*, 7 Ocak 2016.

⁵⁵ "Çavuşoğlu: ABD Fırat'ın Batısı İçin Garanti Verdi", *AlJazeera Turk*, 7 Haziran 2016.

⁵⁶ Ufuk Ulutaş ve Burhanettin Duran, "Türkiye'nin DEAS'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı", *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Mustafa Caner, *Seta Yayınları*, s.19-20.

ve ‘Türkiye’nin DAES’i desteklediği’ manipölasyonunu kullanarak uluslararası alanda meşruiyet ve Batı’nın desteğini alma stratejisi uygulamıştır.⁵⁷ Bu stratejiyle özellikle ABD’den askeri ve diplomatik desteğini kazanmış olduğu açıkça ifade edilebilir. ABD, DAES’le mücadele gerekçesiyle 2014’te PYD’ye çok büyük miktarda askeri teçhizat göndermeye başlamış silah sevkiyatının sonuncusu Haziran ve Temmuz 2017’de toplam 629 tır askeri araç ve mühimmat kamuoyuna yansımıştır.⁵⁸ Sonuç olarak Türkiye’nin NATO müttefiki olan ABD’nin PYD’ye askeri ve siyasi destek vermiş olduğu açıkça ifade edilebilir. Türkiye ise PKK/PYD konusunda tavrını net olarak uluslararası kamuoyuna açıklamış ve Suriye’de PKK/PYD varlığını beka sorunu olarak gördüğünü vurgulamıştır.

3.2.2.1. ABD, Rusya ve AB’nin PYD İle İlişkisi

PKK’nın Suriye uzantısı PYD ve silahlı kanadı YPG’nin DAES’le mücadele kapsamında ABD, AB ve kısmen Rusya nezdinde meşruiyet ve destek kazandığı ifade edilebilir. AB ve ABD tarafından resmi olarak terör örgütü kabul edilen PKK’nın Suriye uzantısı PYD’nin DAES’ten almış olduğu bölgelerde hakimiyet kurması bu desteğin bir neticesidir. Bununla birlikte FKH boyunca özellikle AB ve ABD, PYD’yi Suriyeli Kürtlerin tamamının siyasi temsilcisi olarak algılamış ve kamuoylarına bu şekilde yansıtmıştır.

ABD’nin PYD’yi desteklemesinin gerekçeleri konusunda çeşitli yorumlar bulunmakla birlikte yaygın şekilde kullanılan argüman bu durumun yeni bir gelişme değil tam aksine en az yüzyıllık ‘Anglosakson’ politikanın devamı olduğu şeklindedir. Bu yaklaşıma göre, Ortadoğu’da 20. yüzyılın başında hegemon güç olan İngiltere’nin uygulamak istediği 1919 Sykes-Picot anlaşmasında yer alan Irak’tan Akdeniz’e koridor kurma planını günümüzde ABD PYD ile uygulamaya çalışmaktadır. Bu argüman ve iddia çerçevesinde ABD’nin bölgeyi daha rahat yönetebilmek ve enerji akışını garantilemek için Türkiye ile Arap coğrafyası arasında ‘Kürt devleti’ kurmayı arzuladığı sonucuna varılmıştır. Güncel siyasi gelişmelerde ABD’nin açık şekilde desteklediği aktörler ve ABD’li yetkililerin beyanları büyük ölçüde bu argümanı desteklemiştir.⁵⁹

⁵⁷ Şaban Kardaş, “Bölgesel Güvensizlik Sarmalı ve PKK Teröründe Tırmanış”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015, s.9.

⁵⁸ “ABD’den PKK/PYD’ye Askeri Sevkiyat Sürüyor”, *Anadolu Ajansı*, 28 Temmuz 2017.

⁵⁹ İsmail Ediz, “Hegemon Güç Ortadoğu’da Ne Yapmak İster?”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 77, Cilt: 8, Kasım-Aralık 2016, s.72-73.

ABD'nin FKH'dan rahatsızlık duyması ve açık şekilde bütün Kuzey Suriye'yi kapsayacak PKK/PYD kontrolünde bir bölge yaratmak istemesi bu argümanı fiili olarak ta doğrulamaktadır.⁶⁰ Ayrıca Suriye'de Irak'taki gibi büyük miktarda petrol bulunmamakla birlikte ABD'nin enerji çıkarları açısından Suriye'nin kuzeyi de stratejik bir yerdir.⁶¹ Bununla birlikte bu argümanı destekleyen çok sayıda gösterge ve resmi açıklama bulunduğu da ifade edilebilir. ABD'nin ilan etmiş olduğu Büyük Ortadoğu Projesi büyük ölçüde bu göstergeler arasında sayılabilir. Projenin geçmişi çok eski dönemlere dayanmakla birlikte ilk somut ve resmi belge Haziran 2004'te G-8 Zirvesinde yayınlanan 'Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi İle Ortak Bir Gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık' belgesidir. Projenin yirmi iki Arap ülkesi, Türkiye, İran, Pakistan ve Afganistan'ı kapsadığı bilinmektedir.⁶² BOP ile ABD, Ortadoğu'da enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamayı, silah ticareti için yeni pazarlar oluşturmayı, Suriye ve İran üzerinden Rusya ve Çin'e karşı nüfuzunu arttırmayı arzulamaktadır. Ayrıca İsrail'in güvenliğini sağlamayı ve üniter devlet yapılarını çözmek için "ılımlı İslam'ı" yaymayı büyük ölçüde hedeflemektedir. Bu projeyle ABD'nin demokratikleşme, terörün ve kitle imha silahlarının engellenmesi adı altında bölge ülkelerini parçalayarak bölgeyi yönetilebilir ve kontrol edilebilir hale getirme hedefinde olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır.⁶³

Bu argümanı destekleyen diğer göstergeler şunlardır. Ağustos 2003'te dönemin ABD Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice, 'Ortadoğu'nun Dönüşümü' makalesinde Ortadoğu'da bulunan 22 devlet rejiminin ve devlet sınırlarının değişeceğini açıkça belirtmiştir.⁶⁴ Haziran 2006'da ABD Silahlı Kuvvetler Dergisinde Ralph Peters, 'Kanlı Sınırlar, Daha İyi Bir Ortadoğu' başlığı altında devlet sınırlarının değişeceğini, parçalanacak devletleri ve kurulması gereken 'Kürt devletini' açıkça ifade etmiştir.⁶⁵ ABD Savunma Bakanlığı Pentagon 27-28 Temmuz 2017'de, PKK/PYD ile Haseke-Rimeylan ve Rakka-Ayn İsa'da yaptığı toplantılar sonucunda 3

⁶⁰ Oytun Orhan, "Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar, Riskler", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 77, Cilt: 8, Kasım-Aralık 2016, s.12.

⁶¹ Can Acun ve Hüseyin Öner, "İŞİD-PYD Çatışmasının Sıcak Cephesi: Ayn El-Arab (Kobani)", *Seta Perspektif*, Sayı: 77, Ekim 2014, s.1.

⁶² Hüseyin Bağcı ve Bayram Sinkaya, "Büyük Ortadoğu Projesi ve AK Parti'nin Perspektifi", *Akademik Ortadoğu*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006, s.22-23.

⁶³ Taşkın Deniz, "Mekansal Paylaşım Açısından Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 26, Temmuz 2012, s.159.

⁶⁴ Condoleezza Rice, "Transforming the Middle East", *The Washington Post*, 7 Ağustos 2003.

⁶⁵ Ralph Peters, "Blood Borders: How a better Middle East would look", *U.S.A. Armed Forces Journal*, 1 Haziran 2006.

bölge ve 6 ‘kantonu’ kapsayan harita yayınlamıştır. Bu haritada FKH ile DAESH’ten temizlenen bölgeler ‘Şahba Kantonu’ olarak adlandırılmıştır.⁶⁶ ABD Merkez Kuvvetler (United States Central Command/CENTCOM) Komutanı Joseph Votel, 22 Aralık 2017’de Suriye-Türkiye ve Suriye-Irak sınırına PYD/YPG’lilerden oluşan 30 bin kişilik ‘sınır koruma gücü’ kurulacağını açıklaması ABD’nin bölgedeki niyetlerini göstermesi bakımından önemli bir açıklamadır.⁶⁷

ABD, PYD/YPG ile ilişkisini DAESH ile mücadele çerçevesinde yorumlamaktadır. ABD, PYD ve silahlı kanadı YPG’ye destek vermekle birlikte PYD ile PKK’nın bağlantılı olmadığını ve PYD’nin terör örgütü olmadığını savunmuştur. Temmuz 2015’te Türkiye’de PKK’nın terör eylemlerine yeniden başlaması ile aynı dönemde PYD’ye ABD’nin sürekli ve artan seviyede desteği Türkiye’nin güvenliğini olumsuz şekilde etkilemiştir. 2014-2017 arası dönemde ABD, PYD’ye açık şekilde desteğini beyan etmiş ve PYD politikasında bir değişiklik yapmamıştır. Dahası PYD’nin Suriye’nin kuzeyinde ele geçirdiği bölgeleri genişletmesi ve bölgenin demografik yapısıyla oynaması Türkiye-ABD ilişkilerindeki gerginliği tırmandırmıştır.⁶⁸

Türkiye’den gelen suçlamalar ve eleştirilere karşı 2017’de ABD Özel Kuvvetler Komutanı Raymond Thomas, 2015’te kurulmuş olan YPG’ye isim değiştirmesi konusunda tavsiyede bulunduklarını ve YPG’nin isminin Suriye Demokratik Güçleri (SDG) olarak değiştiğini ifade etmiştir. Ayrıca R. Thomas, ‘Demokratik’ kelimesinin konulmasının örgüte itibar kattığını ve Suriye için barış görüşmelerine katılabilmeleri için isim değişiminin gerekli olduğunu vurgulamıştır.⁶⁹ 2016’da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “ben miyim senin ortağın yoksa Kobani’deki teröristler mi?” şeklinde tepki göstermesine karşılık ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü John Kirby, PYD’yi terör örgütü olarak görmediklerini açıkça beyan etmiştir.⁷⁰ 2017’de ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşar yardımcısı Jonathan Cohen YPG’ye hiçbir söz verilmediğini ve ABD’nin PYD ile ilişkisinin “geçici ve

⁶⁶ “Kirli Plan Ortaya Çıktı! İşte ABD’nin Çizdiği Suriye Haritası”, *Millî Gazete*, 13 Ağustos 2017.

⁶⁷ “Son Dakika! ABD’den Şok YPG Ordusu Açıklaması!”, *Hürriyet Gazetesi*, 14 Ocak 2018.

⁶⁸ Ufuk Ulutaş vd., “Türkiye-ABD İlişkileri”, *2016’da Dış Politika*, Seta Yayınları, 2016, s.93.

⁶⁹ “ABD’nin Tavsiyesiyle Terör Örgütü YPG İsmi Değiştirdi”, *HaberTürk*, 22 Temmuz 2017.

⁷⁰ “ABD: PYD’yi Terör Örgütü Olarak Görmüyoruz”, *NTV*, 9 Şubat 2016.

taktiksel” olduğunu ifade etmiş olsa da ABD, PYD’nin terör örgütü olduğunu kabul etmeye yanaşmamıştır.⁷¹

AB ülkelerinde bazı siyasi çevrelerde PKK/PYD’ye sempati ile bakıldığı, bazı siyasi çevrelerce açık şekilde desteklendiği ve AB kamuoylarında örgüt hakkında DAESH’le mücadele etmesi üzerinden ‘olumlu’ imaj yaratılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda Temmuz 2016’da PKK/PYD’nin Avrupa Parlamentosu’nda (AP) sergi açmasına izin verilmiş⁷² ve Eylül 2016’da PYD lideri Salih Müslim AP’de ağırlandarak Türkiye’yi ‘istilacı’ olarak niteleyen bir konuşma yapmıştır.⁷³ PKK/PYD konusunda ABD, AB ve AP’nin çifte standart uygulaması yıllardır PKK terörüyle mücadele eden Türkiye’yi büyük ölçüde rahatsız etmiş ve müttefiklik ilişkilerini sorgulamasına sebep olmuştur.

Rusya’nın PKK/PYD ilişkisi ise üç bağlamda açıklanabilir. Bunlardan ilki, Rusya’nın ABD ile Suriye’de yaşadığı rekabette PYD’nin tamamen ABD destekli bir oluşuma dönüşmesini engellemek istemesine dayanmaktadır. İkinci olarak Soğuk Savaş döneminden bu yana Marksist örgütleri doğal müttefiki olarak gören ve destekleme politikası izleyen Rusya, PKK/PYD’nin Ortadoğu’daki Kürt nüfusu üzerinde etkin olacağını değerlendirmiş ve Ortadoğu’da gücünü korumak için örgütlerle yakın ilişki kurmuştur. Bu kapsamda Rusya’nın PYD ilişkisi taktiksel veya konjonktürel değil stratejik ve uzun vadeli olduğu büyük ölçüde söylenebilir.⁷⁴ Ayrıca Rusya, ABD ve AB’nin aksine PKK/PYD’yi terör örgütü olarak tanımamıştır.⁷⁵

Son olarak Rusya Suriye politikasını Esad rejiminin varlığını devam ettirmesi ve Suriyeli muhaliflerin zayıflatılması üzerine kurgulamıştır. Bu çerçevede Rusya DAESH’ten temizlenen bölgelerin ve özellikle PYD’nin bu sayede kontrol ettiği bölgelerin Suriyeli Muhaliflerin eline geçmesini istememektedir. Son olarak PYD/YPG’nin kendisini Esad rejimine karşı savaştan bir oluşum olarak tanımlamaması ve Suriyeli Muhaliflere de katılmaması Rusya ve Esad rejimi açısından pazarlık yapılabilir bir ortak olmasını beraberinde getirmiştir. Bu manada Rusya’nın PYD’ye silah, eğitim ve muhaliflerle savaştığı bölgelerde hava desteği verdiği ifade edilebilir.⁷⁶

⁷¹ “ABD’den PYD Açıklaması: İlişkimiz Geçici ve Taktiksel”, *NTV*, 18 Mayıs 2017.

⁷² “AP’de PKK Sergisi Açıldı! Öcalan Fotoğrafları Var...”, *Milliyet Gazetesi*, 12 Temmuz 2016.

⁷³ “Avrupa’nın PKK/PYD Desteği”, *Sabah Gazetesi*, 18 Mart 2017.

⁷⁴ Bayram Aliyev, “Rusya’nın PYD Politikası ve Türkiye”, *Bilgesam Analiz*, No: 1341, 19 Ağustos 2016, s.4.

⁷⁵ “Rusya’dan Şok Açıklama: PKK ve YPG Terör Örgütü Değil”, *CNN Türk*, 9 Şubat 2017.

⁷⁶ Onur Erem, “5 Soruda YPG’nin ABD ve Rusya ile İlişkisi”, *BBC Türkçe*, 16 Mayıs 2017.

Ayrıca 2006'da Moskova'da kurulmasına izin verilmiş olan PYD ofisinin işlevsel olduğu unutulmamalıdır.⁷⁷

3.2.3. Fiili 'Güveni Bölge' Kurulması ve Suriye Muhalefetini Güçlendirme

Türkiye'nin FKH'yı gerçekleştirmesinin en önemli gerekçesi Türkiye-Suriye sınırındaki DAESH ve PYD terör örgütlerinin yarattığı tehlikeyi bertaraf etmektir. Bununla birlikte FKH sonrası terör örgütlerinden arındırılan bölgelere hangi aktörün yerleşeceği konusu hareketin sonucu olarak gündeme gelmekteydi. Bu kapsamda Türkiye tarafından desteklenen Suriyeli Muhafızların ve sivil Suriyelilerin bölgeye yerleşmesini isteyen Türkiye adına TSK, 25 Ağustos 2016'da toprakların ilhak edilmeyeceğini ve ÖSO kontrolüne bırakılacağını açıkça ifade etmiştir. Suriye'de siyasi çözüm ve kalıcı barış temini için yapılacak diplomatik müzakerelerde söz sahibi olabilmenin yolu büyük ölçüde sahada askeri olarak güçlü olmaya dayanmaktadır. Bu çerçevede FKH, Esad rejimine karşı ÖSO ve Suriye Muhalefetinin elini güçlendirmiştir.

İkinci olarak Türkiye Suriye'de iç savaşın uzun sürmeyeceğini varsayarak Suriyelileri herhangi bir hukuki statüye dayanmadan insani gerekçelerle ve kontrolsüzce kabul etmiştir. Hukuki olarak Türkiye'nin 1951 mültecilerin haklarını düzenleyen Cenevre sözleşmesine koymuş olduğu coğrafi çekince nedeniyle Suriyelilere mülteci statüsü verilmemiştir. Bu çekinceye göre Türkiye Avrupa ülkeleri dışındaki bölgelerden gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermeyecektir. Hukuki açıdan boşluk olması sebebiyle Türkiye Suriyeli sığınmacılara Ekim 2011'de geçici koruma statüsü vererek sığınmacılara sınırsız kalma, zorla geri gönderilmeme ve acil ihtiyaçların karşılanmasını haklarını garantilemiştir.⁷⁸

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından beri iç savaştan kaçan kitlelere açık kapı politikası uygulayan Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı yükünün büyük oranda artması sınır güvenliği ve kontrolünün zaafa uğramasıyla birleşince Türkiye 2012 yılında 'güvenli bölge' kurulmasını ve 'uçuşa yasak bölge' ilan edilmesini istemiştir. Fakat bu konuda uluslararası kamuoyundan destek bulamamış mülteci sorununda yalnız bırakılmıştır.⁷⁹ Burada vurgulanması gereken Türkiye'nin talep etmiş olduğu

⁷⁷ "PYD Moskova'da Temsilcilik Açtı", *CNN Türk*, 11 Şubat 2006.

⁷⁸ Oytun Orhan, "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler", *Orsam Rapor*, No: 189, Nisan 2014, s.11.

⁷⁹ Murat Yeşiltaş, "İç Savaşa Komşu Olmak: Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti", *Seta Analiz*, Sayı: 136, Ağustos 2015, s.20.

‘güvenli bölgenin’ Suriye’nin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne halel getirecek bir yapılanma olmamasıdır. Bu kapsamda ‘güvenli bölgenin’ içeriğini terör örgütlerinden arındırılmış ve sivillerin yaşayabileceği alanlar oluşturmaktadır. Ayrıca BM Anlaşmasına göre, devletler meşru müdafaa, Güvenlik Konseyi kararı, söz konusu ülkenin daveti ve insani müdahale, koruma sorumluluğu gibi gerekçelerle ‘güvenli bölge’ kurması uluslararası hukuka uygun kabul edilmektedir.⁸⁰

Türkiye’nin gündemde tuttuğu ‘güvenli bölge’ kurulması teklifinin Türkiye açısından iki önemli sebebi bulunmaktadır. Bu nedenlerinden ilki Türkiye’nin sınır güvenliğinin ve kontrolünün büyük ölçüde zedelenmiş olmasından kaynaklanmıştır. Eylül 2015 itibaren Türkiye-Suriye sınırının neredeyse tamamına yakını Türkiye için tehdit oluşturan DAESH ve PYD terör örgütlerinin kontrolüne geçmişti. Çok dar bir alanda Esad rejiminin kontrolü olmakla birlikte ilerleyen dönemlerde kontrolündeki bölgeleri kademeli olarak PYD/YPG’ye bırakmıştı. Ayrıca sadece 40 kilometrelik bir alanda Türkiye destekli muhalifler bulunmaktaydı. Eylül 2015’te Türkiye-Suriye sınırındaki 13 sınır kapısından 6’sı PYD, 2’si Esad rejimi, 2’si DAESH ve 3’ü Muhalifler tarafından kontrol edilmekteydi. Sınır güvenliğiyle bağlantılı şekilde Türkiye kurulacak bir “güvenli bölge” sayesinde YTS’lerin geçişini de engellemeyi hedeflemişti.⁸¹

Türkiye’nin ‘güvenli bölge’ kurulması talebinin diğer sebebi kısa vadede gelebilecek göç dalgalarının Suriye toprakları içinde karşılanması uzun vadede ise Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönmesini sağlamaktır. Türkiye Kasım 2014 itibariyle resmi rakamlarla 1,6 milyon, resmi olmayan rakamla yaklaşık 2 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Türkiye Nisan 2011-Kasım 2014 arası dönemde sığınmacılar için 4,5 milyar dolar harcama yapmıştır.⁸² Şubat 2017’de İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Türkiye’de kayıtlı sığınmacı sayısını 3 milyon 551 bin olarak ifade etmiştir.⁸³ Ancak bu rakamın kayıt altına alınmayanlarla birlikte yaklaşık olarak 4 milyonu bulduğu kamuoyunda yaygın şekilde ifade edilmektedir. Bununla birlikte Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ, Aralık 2017’de Suriyeli

⁸⁰ İbrahim Kaya, ““Tampon Bölge” ve Uluslararası Hukuk”, *Seta Perspektif*, Sayı: 73, Eylül 2014, s.3-5.

⁸¹ Oytun Orhan, “Kuzey Suriye’de Güvenli Bölge Tartışmaları”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015, s.57.

⁸² Oytun Orhan ve Sabiha Senyücel Gündoğar, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, *Orsam Yayınları*, Rapor No: 195, Ocak 2015, s.7.

⁸³ “Türkiye’deki Mülteci Sayısı 3,5 Milyon”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Şubat 2017.

sığınmacılara harcanan toplam paranın 30 milyar 285 milyon 573 bin dolar olarak açıklanmıştır.⁸⁴ Rakamlar sığınmacı sayısının sabit kalmadığı yıldan yıla arttığını ve Türkiye'ye büyük ölçüde maddi külfet getirdiğini göstermektedir. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yoğunlaşan Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin sosyolojik ve demografik dengelerini etkilediği ve güvenlik risklerini arttırdığı ifade edilebilir. Bu rakamlar Suriyeli sığınmacı yükünü büyük ölçüde tek başına üstlenen Türkiye'nin 'güvenli bölge' talebinin haklı ve meşru olduğunu göstermektedir.

Ancak 'güvenli bölge' önerisi Suriye'de bulunan aktörlerin farklı gündemleri olması sebebiyle destek bulamamıştır. ABD ve Rusya 'güvenli bölge' kurulması fikrine sıcak bakmamıştır. Özellikle ABD'nin Kuzey Suriye'de kurmaya çalıştığı PYD koridoruna verdiği destek nedeniyle bu konuda bir anlaşma sağlanamamıştır. Benzer şekilde Rusya'da Suriye'de Esad rejiminin düşmemesi üzerine odaklanmıştır.

Rusya'nın Bayır Bucak Türkmenlerine yönelik hava saldırılarının olduğu bir dönemde 24 Kasım 2015'te Türkiye hava sahası ihlali yaptığı gerekçesiyle Rus uçağını düşürmüş Türk-Rus ilişkileri bozulmuştur. Aynı dönemde Türkiye'nin bu hamlesine karşılık Rusya, PYD'ye açık destek vermeye başlamıştır. Bununla yetinmeyen Rusya, Türkiye sınırına sadece 25 km uzaklıkta olan Hmeymim hava üssüne S-400 uçaksavar füze sistemini yerleştirerek Suriye hava sahasını Türkiye'ye kapatmış 'güvenli bölge' dahil Türkiye'nin herhangi bir müdahale imkânı kalmamıştır.⁸⁵

Türkiye'nin terörle mücadele konusunda yalnız bırakıldığı bir dönemde sığınmacı sayısının artması ve uluslararası toplumdan 'güvenli bölge' konusunda destek gelmemesi Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. ABD'yi PYD ve 'güvenli bölge' konusunda ikna edemeyen Türkiye, Suriye'de hareket kabiliyeti sağlamak için Rusya ile ilişkileri düzeltme ihtiyacı hissetmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 27 Haziran 2016'da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e gönderdiği mektup ile ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. 9 Ağustos 2016'da Putin-Erdoğan görüşmesinde kapsamlı siyasi-askeri diyalogun kurulmasıyla iyileşme gösteren ilişkilere 12 Ağustos'ta İran'da dahil edilmiştir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası ABD ve AB ile ilişkilerini sorgulayan Türkiye açısından Rusya ile ilişkilerin iyileşmesi Suriye'de

⁸⁴ "Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler İçin Harcanan Toplam Maliyet 84 Milyar 880 Milyon Lira", *Anadolu Ajansı*, 5 Aralık 2017.

⁸⁵ Emre İşeri, "Uçak Krizi Sonrası Ortadoğu'nun Yeni Jeopolitiğinde IŞİD Karşıtı İttifak Arayışları", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016, s.21.

hareket alanı açmasına büyük ölçüde yardım etmiştir.⁸⁶ Böylece Rusya Fırat Kalkanı Operasyonuna ikna edilmiştir. Rusya bu dönemde Türkiye'ye yönelik eleştirilerini düşük tonda tutmuş PYD ile ilişkilerini sınırlandırması karşılığında Esad rejiminin geçiş sürecinde rol alması konusunda Türkiye'yi yumuşatmıştır. Rusya FKH'yı sadece Türkiye'nin Esad rejiminden ve BM Güvenlik Konseyi'nden onay almadan gerçekleştirildiği için eleştirmiştir.⁸⁷

FKH sonrası DAEŞ'ten temizlenen Cerablus-Azez arasındaki bölgede fiilen “güvenli bölge” kurulmuştur. Bölgenin güvenli hale gelmesiyle birlikte Türkiye alt yapı çalışmaları gerçekleştirerek bölgeyi yaşanabilir hale getirmiştir. Türkiye su, elektrik ve yol yapımı konusunda destek sağlamış ve el-Bab ve Rai'ye 200 yataklı hastane yapılmaya başlanmıştır. Güvenlik ve huzur ortamının oluşmasıyla FKH öncesinde az sayıda sivilin yaşadığı bölge yaklaşık 240 bin Suriyelinin yaşadığı yere dönüşmüştür.⁸⁸ Başbakanlık Afet ve Acil Durum (AFAD) Başkanı Halis Bilden Nisan 2017'de ülkelerine dönen sığınmacı sayısının 50 bini geçtiğini ifade etmiştir.⁸⁹

3.2.4. Fırat Kalkanı Harekatı'nın Hukuki Kapsamı

FKH, DAEŞ başta olmak üzere terör örgütlerinin yarattığı tehditlerin yok edilmesi ve hudut güvenliğinin artırılması amacıyla Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları ve BM sözleşmesinin 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.⁹⁰ FKH, başka bir devletin topraklarında ve alan hakimiyetine dayalı şekilde doğrudan terör örgütlerine yönelik gerçekleştirilmiş bir harekattır. Bu özellikleri FKH için hukuki dayanak olarak sunulan meşru müdafaa hakkını işler hale getirecek şartların oluşup oluşmadığı ve askeri müdahalenin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı sorularını sıklıkla gündeme getirmektedir.

Uluslararası hukukta ve BM sözleşmesinde yasaklanmış olan bir devletin başka bir devlete kuvvet kullanması durumunun istisnasını teşkil eden meşru savunma hakkı bir silahlı saldırıya maruz kalma koşulunu içermektedir.⁹¹ Ancak BM Genel

⁸⁶ Emre Erşen, “Türk-Rus İlişkilerinde Normalleşme ve Fırat Kalkanı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016, s.23-24.

⁸⁷ Erşen, *Ibid.*, s.25.

⁸⁸ “Suriye'nin Yeniden İnşa Edilen Yüzü: Fırat Kalkanı Bölgesi”, *Anadolu Ajansı*, 18 Ocak 2018.

⁸⁹ “Ülkelerine Dönen Suriyelilerin Sayısı 50 Bini Geçti”, *Hürriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2017.

⁹⁰ “TSK'dan, Fırat Kalkanı Harekatı'yla İlgili Açıklama”, *İhlas Haber Ajansı*, 5 Eylül 2016.

⁹¹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, Temmuz 2012, s.520-521.

Kurulunun 1974'te 3314 Sayılı 'Saldırının Tanımı' başlığıyla silahlı saldırı, bir devletin başka bir devlet topraklarına istila, ilhak, bombardıman ve abluka gerçekleştirmesi olarak tanımlanmıştır. Yani silahlı saldırı tanımına giren aktörler yalnızca devletler olarak tanımlanmıştır.⁹²

Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyi, 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında aldığı 1368 Sayılı kararında "BM Sözleşmesiyle uyumlu olarak bireysel ve toplu halde meşru müdafaa hakkını tanıyarak" ifadesi ile meşru müdafaa hakkının (BM Sözleşmesi 51. Maddenin) terörist eylemlere yönelik uygulanabileceğini ilk kez kabul etmiştir. Ayrıca Konsey 1373 Sayılı kararlarında terörizmin finansmanının önlenmesi konusunu devletlerinin inisiyatifine bırakmamış terörle mücadelede kolektif ve emredici kurallar koymuştur.⁹³ 1368 ve 1373 Sayılı kararlar devletlerin terör saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkı kullanabilmesini sağlamıştır.

BM Güvenlik Konseyi kararlarının yanında Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 1986 tarihli Nikaragua kararı bir devletin topraklarında başka bir devletin desteğiyle silahlı saldırı düzenleyen grupların eylemlerini de silahlı saldırı olarak kabul etmiş saldırıya uğrayan devletin 51. Madde kapsamında meşru müdafaa yapabileceği kararını almıştır. ABD, Nikaragua hükümetine karşı muhalif güçlere (kontra) askeri mühimmat, eğitim ve finans desteği vermiş ve UAD tarafından kuvvet kullanma yasağını çiğnemekten hüküm giymiştir.⁹⁴ UAD kararı ve ABD-kontra ilişkisine benzer şekilde ABD'nin DAESH'le mücadele söylemi ile PKK/ PYD'ye büyük miktarlarda askeri mühimmat ve eğitim desteği vermiştir. Bununla birlikte PKK/PYD'nin Türkiye'de terör eylemleri düzenlemesi Türkiye'nin FKH'da meşru müdafaa hakkını geçerli hale getirmektedir.

Suriye topraklarında devlet otoritesinin ve kontrol gücünün olmaması sonucu güç boşluğundan faydalanan terör örgütlerinin Türkiye'ye saldırıları artmıştır. FKH öncesinde Türkiye hem DAESH hem de PKK/PYD'nin çok sayıda terör eylemine maruz kalmıştır. Yoğun şekilde terör saldırılarına maruz kalması FKH'nın gerçekleştirilmesi

⁹² United Nations General Assembly, Resolution 3314, 14 Aralık 1974, (çevrimiçi), <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>, 28 Mayıs 2018.

⁹³ Tamer Kaşıkçı, "Küresel Terörizm ve Birleşmiş Milletler Sistemi", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Cilt: 47, 2016, .9-10.

⁹⁴ Eren Alper Yılmaz ve Orhan İrk, "Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma ve Meşru Müdafaa Sorunu", *CBU Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, Haziran 2015, s.157.

için hukuki şartları sağlamış ve kuvvete başvurma hakkını (jus ad bellum)⁹⁵ geçerli hale getirmiştir. Bu bakımdan FKH'nın hedefi Suriye devleti, askeri güçleri ya da toprak bütünlüğü değil DAESH ve PKK/PYD terör örgütleriydi.⁹⁶

Beşar Esad FKH'yı Suriye'nin egemenliğinin ve uluslararası hukukun bir ihlali olarak yorumlamıştır.⁹⁷ Esad'ın iddiasının aksine Türkiye, harekât süresince Suriye topraklarında gözü olmadığını ve terörden temizlenen toprakların ilhak edilmeyeceğini vurgulamıştır. Ayrıca Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasını savunmuş ve Suriye toprak bütünlüğünü kırmızı çizgisi olarak açıklamıştır.

FKH sona erdikten sonra TSK'nın bölgede kalmasının nedeni Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması ve terör örgütlerinden temizlenen bölgelerin genel güvenliğinin tesis edilmesiyle yakından ilgilidir. Türkiye'nin DAESH'ten arındırılmış bölgelerden çekilmesi durumunda terör örgütlerinin yeniden varlık göstermesi Türkiye tarafından yüksek ihtimal dahilinde görülmüştür. Türkiye bu bölgelerdeki terör örgütlerini temizledikten sonra karar alma mekanizmalarını yerel meclislerin denetimine ve güvenliği yerel halktan oluşmuş polis gücüne bırakmıştır.⁹⁸

Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını kullanırken kuvvet kullanımının meşruiyet sınırlarını belirleyen gereklilik, acillik ve orantılılık kriterlerini sağlamıştır. Terör örgütlerini engelleme ve Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlama konusunda barışçıl yolların tamamen tükenmiş olması ve Suriye devletinin Türkiye-Suriye sınırında kontrolü sağlayamaması gereklilik kriterini karşılamaktadır. Türkiye'nin PKK/PYD ve DAESH'in terör saldırılarına maruz kalması, sınır illerine sürekli, artan seviyede saldırılar ve bu saldırılarda verilmiş can kayıpları meşru müdafaa hakkının acillik kriterini geçerli hale getirmiştir. Orantılılık kriteri bakımından ise TSK, sivillerin korunması konusunda hassasiyet göstermiş ve tedbir almıştır.⁹⁹

⁹⁵ Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*, çev. Özlem Şimşek, Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2014, s.424.

⁹⁶ Süleyman Sırrı Terzioğlu, "Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekatının Meşruluğu Sorunu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 134, 2018 s.620.

⁹⁷ "Esad Fırat Kalkanı Operasyonu "İşgal"", *BBC Türkçe*, 14 Ekim 2016.

⁹⁸ Terzioğlu, a.g.e., s.631.

⁹⁹ Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2017, s. 64.

3.2.5. Fırat Kalkanı Harekatı'nın Askeri İcrası, Kazanımları ve Sonuçları

FKH, Çok-Alanlı Savaş Konsepti (Multi-Domain Battle) ile gerçekleştirilmiş bir harekât özelliği taşımaktadır. ABD ordusu eğitim ve doktrin komutanlığına göre düşman unsurlara karşı bütün etkinlik alanlarında (kara, hava, deniz, siber ve uzay) eş zamanlı olarak savaşılmaması, müşterek görev gücü oluşturulması ve savaş alanında derinlik kazanarak alan hakimiyeti kurulması bu konseptin temelini teşkil etmektedir.¹⁰⁰ FKH TSK, Özel Kuvvetler, MİT ve ÖSO katılımıyla gerçekleştirildiği için bu harekât müşterek harekât konseptiyle açıklanmaktadır. FKH geniş bir toprak parçasının terör unsurlarından temizlenmesi ve bu unsurların yeniden faaliyet göstermesini engellemek için sürekli alan hakimiyeti üzerine kurgulanmıştır.¹⁰¹ Askerî harekât için DAESH ve PYD/YPG'nin saldırı gücü ve taktik şekliyle çatışma alanında yaşanabilecek belirsizlik ortamı risk oluşturmuştur. Bu risk ortamı sebebiyle tercih edilen müşterek harekât konsepti, sahada gerçekleşebilecek hızlı değişimlere düzenli ve düzensiz taktiklerle cevap verebilme imkânı sebebiyle tercih edilmiştir. Harekata 7 bin ÖSO mensubu ve 4 bin Türk askeri katılmıştır.¹⁰²

Türkiye FKH için ÖSO içindeki Şamlılar Cephesi, Feylak eş-Şam, Ceyş el-Nasr, Ceyş el-Tahrir, 13. Tümen ve Liva Sukur el-Cebel'den oluşan muhalif grupları uzun süre eğit-donat sürecinden geçirmiştir.¹⁰³ Türkçe Konuşan Ülkeler Uluslararası Gazeteciler Derneği raporuna göre, FKH'ya iştirak eden ÖSO grupları Sultan Murad Tümeni, Fatih Sultan Mehmet Tugayı, Muntasır Billah Tugayı, Hamza Tümeni, 7 Cepheth'ül Şamiye, Safva Tümeni, Ahrar Şam İslam Hareketi, Fetih Tugayı, Mutasım Tugayı, Ahrar Şarkiye, 51. Tugay, Ceyş'ül Nahbe, Ceyş'ül Şemal, Semerkand Tugayı, Birinci Alay ve Süleyman Şah Tugayından oluşmaktadır.¹⁰⁴

FKH askeri bakımdan iki operasyon aşamasına sahiptir. İlk aşamasında DAESH'in bombalı araçlarla saldırılarına, tanksavar füzeli saldırılarına ve tünel/yeraltı harbi konseptine karşı mücadele edilmiş örgütün savunma dengesi bozulmuştur. Harekatın ikinci aşamasını oluşturan el-Bab operasyonu meskûn mahalde harp

¹⁰⁰ Jeff Jager, "Turkey's Operation Euphrates Shield: An Exemplar of Joint Combined Arms Maneuver", *Small Wars Journal*, 17 Ekim 2016, s.4.

¹⁰¹ Murat Yeşiltaş, Merve Seren, Necdet Özçelik, "Fırat Kalkanı Harekatı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler", *Seta Rapor*, No: 91, 1. Baskı, 2017, s.19.

¹⁰² Yeşiltaş, Seren, Özçelik, Ibid., s.21-22.

¹⁰³ Bünyamin Keskin, Can Acun, Bilal Salaymeh, "5 Soru: Fırat Kalkanı Operasyonu", *Seta*, 25 Ağustos 2016, (çevrimiçi), <https://www.setav.org/5-soru-firat-kalkani-operasyonu/>, 5 Şubat 2018.

¹⁰⁴ "Fırat Kalkanı Harekatı'nda Özgür Suriye Ordusu'nun Kayıpları", *Kırım Haber Ajansı*, 17 Şubat 2017.

konseptinde el yapımı patlayıcılara karşı mücadeleyi kapsamıştır. DAESH ve PYD şehir merkezlerinde sivillerin arasına karışmış veya onları rehin alarak canlı kalkan yapmıştır. Buna örnek olarak DAESH'in el-Bab savunması verilebilir. DAESH el-Bab'ı elinde tutmaktan ziyade sivilleri kullanarak FKH'nın maliyetini yükseltmeye yönelik terör stratejisi izlemiştir.¹⁰⁵ Bu manada meskûn mahal harp konsepti sivil-terörist ayrımını gerektirdiği için FKH'nın maliyetini ve süresini uzatmıştır. Meskûn mahalde harp koşullarını olumsuz etkileme potansiyeli olan en önemli unsurlar, sivillerin zarar görmesi ve harbin uluslararası medya tarafından takip edilerek manipüle edilmesi olasılığıdır. Bu kapsamda uluslararası kamuoyunda çatışmanın hukuka uygunluğu, haklılığı ve meşruluğu tartışmaya açılarak baskı yaratma yani psikolojik harp yapılabilmektedir. Bu nedenle siyasi aktörler ve kamu kurumlarının ulusal ve uluslararası medya aracılığıyla harekâtla ilgili bilgilendirme yapması, FKH ile eşzamanlı yürüten psikolojik harpte üstünlük kazanmak için önem taşımaktadır.¹⁰⁶

FKH kapsamında TSK ve ÖSO'nun sahip olduğu avantajlar ve dezavantajların belirtilmesi gerekmektedir. FKH'nın gerçekleştirilmiş olduğu bölgeye coğrafi yakınlığı ÖSO ve TSK'nın lojistik ihtiyaçlarını zamanında karşılamada Türkiye'ye bir üstünlük sağlamıştır. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası uzun süredir TSK'yı yıpratmış olan FETÖ terör örgütü mensuplarının açığa çıkmasından çok kısa süre sonra büyük bir askerî harekât yapılması TSK'nın ve Türkiye'nin caydırıcılığını uluslararası düzlemde göstermiş olması bakımından da önem taşımaktadır. TSK'nın Suriye'ye müdahalesiyle TSK asimetrik aktörlerin yer aldığı gayrinizami harp koşullarını tecrübe etmiştir. Son olarak TSK yerli savaş araçlarını¹⁰⁷ test etme imkânı elde etmiştir. Bununla birlikte FKH'nın barındırdığı risk ve tehditler de bulunmaktadır. TSK'nın PKK ile meskûn mahalde savaş tecrübesi bulunmasına rağmen ÖSO'nun bu konuda tecrübesi olmaması ve meskûn mahal harp konseptinin maliyeti ve zayıfatı arttırması FKH için büyük tehdit oluşturmıştır. Ayrıca FKH'nın gerçekleştirildiği

¹⁰⁵ Can Kasapoğlu ve Sinan Ülgen, "Fırat Kalkanı Harekâtı ve El Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme", *Edam Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları*, Ocak 2017, s.1.

¹⁰⁶ H. Onur Şehitoğlu, "Güvenlik Yaklaşımları Perspektifinde Meskûn Mahalde Harekât", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Sayı: 1, Mayıs 2016, s.14-15.

¹⁰⁷ Türkiye yapımı TB2 Bayraktar Taktik İHA, Gözcü Mini İHA, T-122 Sakarya ÇNRA, T-155 Fırtına Obüsü gibi yerli üretim silahlar harekatta kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için savunma sanayi.org.

bölgede çok sayıda aktörün varlığı ve bu aktörlerle çatışma ihtimali en önemli riskler arasında sayılabilir.¹⁰⁸

FKH'nin 12. gününde hedeflenen Azez-Cerablus hattının birleştirilmesi gerçekleşmiş ve DEAŞ Türkiye sınırından tamamen uzaklaştırılmıştır. 98 km'lik alan kontrol altına alınmış kurtarılan alan 3-5 km derinliğe sahip 600 kilometrekareye ulaşmıştır.¹⁰⁹ 25 Ağustos 2016'da Cerablus alınmış 29 Ağustos 2016'da Sacur nehrine kadar olan bölge DEAŞ'ten temizlenmiştir. Cerablus'un alınmasından sonra Türk tankları DEAŞ tarafından anti-tank füzeleriyle kolay hedef alınmış ve bombalı araç saldırıları FKH'da zafiyet doğurmuştur. Bu durum harekâtı yavaşlatmış ve şehit sayısını arttırmıştır. Burada vurgulanması gereken önemli husus, Rusya ile normalleşmenin sahaya hemen yansımaması ve TSK hava unsurlarının yeterli şekilde kullanılamamasıdır. Türk savaş uçaklarının istenilen düzeyde kullanılamaması hem tankların tercih edilmesine hem de hareketin uluslararası koalisyonun hava desteğine bağımlı hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. FKH'na koalisyon desteği çok sınırlı düzeyde gerçekleşmiş ve kısa sürmüştür. ABD liderliğindeki koalisyon, DEAŞ'e karşı 2 bin 835 sorti yaparken FKH'ya katkı olarak yalnızca 54 sorti yapmıştır.¹¹⁰

26 Eylül 2016'da el-Rai (Çobanbey) alınmış, 4 Eylül 2016'da sınır hattı tamamen DEAŞ'ten temizlenmiştir. 16 Ekim 2016'da Dabık ve Suran bölgelerinin alınmasıyla birlikte DEAŞ terör örgütünün Türkiye topraklarına yönelik Katyuşa ve uzun menzilli top atışları tehdidi ortadan kaldırılmıştır.¹¹¹ Bu çerçevede DEAŞ'in Türkiye sınırından temizlenmesi amacının başarıyla gerçekleştirildiği tespiti yapılabilir. Dabık'ın Ekim 2016'da DEAŞ'ten alınmasıyla örgütün psikolojik ve moral gücüne büyük darbe vurulmuştur. Coğrafi bakımdan stratejik önemi olmayan bu kasaba, DEAŞ için psikolojik eşik olarak nitelenebilir. Bu kasabanın kaybı DEAŞ'in Müslümanların kesin zaferiyle sonuçlanacak 'kıyamet savaşı' propagandasının sonunu getirmiş ve yenilmezlik mitini yıkmıştır.

DEAŞ tehdidinin sınır hattından temizlenmesinden sonra, Türkiye PYD'nin 'kantonlarını' birleştirme girişimini engellenmeye ve fiili 'güvenli bölge' kurma

¹⁰⁸ Sertaç Canalp Korkmaz, "Fırat Kalkanı Harekatının Askeri Perspektiften Değerlendirilmesi", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016, s.19.

¹⁰⁹ "Azez-Cerablus Hattı Birleştirildi, IŞİD Türkiye Sınırından Temizlendi", *NTV*, 4 Eylül 2016.

¹¹⁰ Ufuk Ulutaş ve Burhanettin Duran, "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı", *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*, Seta Yayınları, s.23.

¹¹¹ "TSK'dan Son Dakika El Bab Açıklaması: Fırat Kalkanı Bitti.", *Mynet Haber*, 24 Şubat 2017.

hedefine yönelmiştir. Türkiye bu kapsamda Azez, Cerablus, el-Bab ve Menbiç (Münbiç) arasında kalan bölgeyi almayı hedeflemiştir. Bu amaca yönelik olarak Türkiye 13 Kasım 2016'da el-Bab'ın alınması için harekât başlatmış 24 Şubat 2017'de bölge kontrol altına alınmıştır.¹¹² El-Bab'ın DAESH'ten alınmasının büyük önemi bulunmaktadır. Bunun nedeni el-Bab'nın stratejik coğrafi konumudur. DAESH'in başkent ilan ettiği Rakka ve Deyr-i Zor'a giden ana yolun güzergahı üzerinde bulunan el-Bab aynı zamanda DAESH'in insan ve malzeme sağladığı lojistik destek hattı özelliği taşımaktaydı. El-Bab'ın alınmasıyla PYD'nin birleştirmeye çalıştığı Afrin ile Kobani'nin birleşmesi engellenmiş ve 'PYD koridorunun' kurulması önüne set çekilmiştir.¹¹³ FKH'nın ikinci aşaması olan el-Bab operasyonuna Türkiye'nin müttefiklerinden destek gelmemiştir. ABD Savunma Bakanlığı Türkiye'nin el-Bab operasyonuna uluslararası koalisyon güçlerinin destek vermediğini ve operasyonu Türkiye'nin yalnız icra ettiğini açıklamıştır.¹¹⁴

Türkiye'nin el-Bab operasyonunda PYD'yi hedef almasından sonra Esad rejimine bağlı güçler 20 Ekim 2016'da yayınladığı açıklamada Suriye hava sahasına giren Türk uçaklarını düşüreceğini ilan etmişti. El-Bab operasyonu sürerken 24 Kasım 2016'da TSK birliklerine saldırı düzenlenmiş ve TSK, "bu saldırının Esad rejimi tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği değerlendirilmektedir." açıklaması yapmıştır. Bu saldırının Türkiye'nin Rus jetini vurmasının yıldönümüne denk gelmesi ve saldırıyı kimsenin üstlenmemesi dikkat çekmiştir.¹¹⁵ El-Bab operasyonu esnasında Esad rejimi el-Bab'ın güneyinde tampon bölge oluşturmuş, hareketin PKK/PYD'ye doğru ilerlemesine engel olmaya çalışmıştır. Esad Rejimi el-Bab'ın güneyine ve PYD kontrolündeki Menbiç'e yerleşmiş ve Rakka güzergahını kesmiştir.¹¹⁶ FKH birliklerinin el-Bab sonrasında Menbiç'e yönelmesini engellemek için ABD özel kuvvetleri de Menbiç'in kuzeyine yerleşmiştir. PYD Mart 2017'de Menbiç'te 'özerk yönetim' ilan etmiştir.¹¹⁷

72 askerinin şehit olduğu harekât 218 gün sürmüş Afrin-Menbiç arasında kalan el-Bab ele geçirilmiştir. Harekâtın sona erdiği resmi olarak 29 Mart 2017'de MGK

¹¹² "El Bab Kontrol Altına Alınmıştır", *AlJazeera Türk*, 24 Şubat 2017.

¹¹³ "El Bab Neden Önemli?", *BBC Türkçe*, 18 Kasım 2016.

¹¹⁴ "Koalisyon'dan Türkiye'nin El Bab Operasyonuna Destek Yok", *BBC Türkçe*, 17 Kasım 2016.

¹¹⁵ "Karanlıkta Kalışlık: El Bab'da Üç Şehit", *Hürriyet Gazetesi*, 24 Kasım 2016.

¹¹⁶ "El Bab Haritası Son Durum: Esad Resmen Kalkan Oldu!", *InternetHaber*, 28 Şubat 2017.

¹¹⁷ "Son Dakika... Terör Örgütü PYD/PKK Menbiç'te Sözde Yönetim İlan etti", *Hürriyet Gazetesi*, 12 Mart 2017.

toplantısı sonrası açıklanmıştır.¹¹⁸ FKH sona erdiğinde DAESH Türkiye sınırından tamamen uzaklaştırılmıştır. DAESH'in sınır bölgelerine saldırma imkânı kalmamıştır. Ayrıca Türkiye içinde terör eylemi yapma kabiliyeti büyük ölçüde kırılmıştır.

FKH ile PYD 'kantonlarının' birleşmesinin engellenmesi için alınması hedeflenen el-Bab ele geçirilmiştir. Ancak hem ABD hem de Rusya PYD'ye açık şekilde destek vermeyi sürdürmüştür. Türkiye'nin FKH'da ilerleyişini durdurmak için bu iki ülke PYD ve ilan etmiş olduğu 'kantonlara' kalkan olmuştur. ABD ve Rusya'nın PYD "kantonlarına" asker konuşlandırmış olduğu bilinmektedir. Türkiye resmî açıklamalarla operasyonun devam edeceğini önce Rakka sonra Menbiç ve en son Afrin'e gidileceğini açıkça beyan etmiştir. Bununla birlikte Rusya Türkiye'nin daha fazla ilerlemesini istemediği için ABD ile aynı çizgiye geçerek yardım ekiplerini Menbiç'e yollamıştır. Esad Rejimi YPG ağırlıklı SDG ile anlaşarak bazı köyleri onun kontrolüne bırakmıştır. Bu nedenle Menbiç'in kuzeyi ve batısı Türkiye'nin olası bir harekâtına karşı kapatılmıştır. Ayrıca Rusya bu dönemde Afrin'e doğrudan Rus askerlerini yollamış ve Türkiye'ye açıkça daha fazla ilerleyemeyeceği mesajını vermiştir.¹¹⁹

FKH kapsamında Suriye'den kaynaklı PKK/PYD tehdidinin bertaraf edilmesi için hedeflenen el-Bab'ın başarıyla ele geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte el-Bab'ın alınmasına rağmen PYD kontrolündeki bölgelerin yani ilan edilmiş sözde "kantonların" daha güneyden birleşme ihtimali hala devam etmektedir. Bu nedenle Menbiç ve Afrin'de PKK/PYD varlığının devam etmesi FKH'nın sınır bölgesinin tamamen terörden arındırılması hedefini büyük ölçüde riske sokmuştur.

Sonuç olarak uluslararası alanda PYD, DAESH'le savaşma bahanesi ile varlığı ve eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Türkiye dışındaki çoğu aktörün PYD'nin terör örgütü olduğunu ve PKK bağlantısını göz ardı etme eğilimi göstermektedir. Ayrıca destek veren ülkeler PYD'yi Suriye Kürtlerinin temsilcisi şeklinde algılamakta ve kendi kamuoylarına da bu şekilde yansıtmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin FKH ile elde etmiş olduğu kazanımların korunması ve uzun vadede Suriye kaynaklı terör tehdidine FKH benzeri askeri operasyonlarla karşılık

¹¹⁸ "Fırat Kalkanı Harekâtı: 24 Ağustos'tan Bu Yana Harekatın İlerleyişi", *AlJazeera Türk*, 8 Nisan 2017.

¹¹⁹ Hilmi Hacaloğlu, "Fırat Kalkanı Harekatı'nın Bitişi Ne Anlama Geliyor?", *AmerikanınSesi*, 30 Mart 2017.

verilebilmesi, Suriye’de vekalet savaşı veren ABD ve Rusya’nın PYD/YPG konusundaki tavrını değiştirmesine kısmen bağlıdır. Bununla birlikte Türkiye’nin sınır ötesi terörle mücadelesinde FKH başarı örneği temsil etmektedir. FKH ile Türkiye DAESH ve PKK/PYD terör örgütlerine karşı savunmacı mücadeleden önleyici müdahaleye geçmiş ve askeri müdahale seçeneğini kullanmıştır. Çok-Alanlı Savaş Konsepti ile icra edilen FKH, ilk kez bir NATO ülkesi Suriye’de DAESH’e karşı doğrudan büyük çaplı kara harekâtı düzenlemiştir. FKH ile terör örgütlerinden arındırılarak fiili güvenli bölge kurulmuş ve bu bölge Suriyelilerin güvenle yaşayabileceği bir alana dönüşmüştür.

3.3. ZEYTİN DALI HAREKATI

Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH), 20 Ocak 2018’de Suriye’nin Halep iline bağlı Afrin ilçesine yönelik olarak TSK ve ÖSO’nun müşterek harekâtı ile başlatılmıştır. TSK, “ZDH’yı PKK/PYD ve DAESH terör örgütlerine karşı ve kardeş bölge halkını terör örgütlerinin baskısından kurtarmak amacıyla başlatıldığını” açıklamıştır. Ayrıca TSK’nın resmî açıklamasında ZDH’nın hukuki zemini açıkça belirtilmiştir. TSK, “Türkiye’nin BM Güvenlik Konseyi’nin terörle mücadeleye ilişkin 1624¹²⁰, 2170¹²¹ ve 2178 sayılı kararları ile BM sözleşmesinin 51. maddesinden kaynaklanan meşru müdafaa hakkı çerçevesinde Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak gerçekleştirildiğini” beyan etmiştir. Açıklamada harekât esnasında yalnızca teröristler ve teröristlere ait barınak, mevzi ve silah depolarının hedef alındığı vurgulanmıştır.¹²² Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu da harekatta ilgili Suriye rejimine yazılı bilgi verildiğini ve harekatta sivillerin değil teröristlerin hedef alındığını açıklamıştır.¹²³

ZDH’ya uluslararası alanda çoğunlukla olumsuz yönde tepkiler verilmiştir. Esad rejimi ‘işgal’ olarak nitelemiş, İran’da harekatin durdurulması gerektiği yönünde sert mesajlar vermiştir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, “Türkiye’yi harekatta iten şeyin ABD’nin dış politikası olduğunu ve ABD’nin tek taraflı adımlarının

¹²⁰ United Nations Office of Counter-Terrorism, Resolution 1624, 14 Eylül 2005, (çevrimiçi), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1624%20%282005%29, 9 Nisan 2018.

¹²¹ United Nations Security Council Subsidiary Organs, Resolution 2170, 15 Ağustos 2014, (çevrimiçi), https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170%282014%29, 9 Nisan 2018.

¹²² TSK Genel Kurmay Başkanlığı, 20 Ocak 2018, (çevrimiçi) http://www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA_47, 1 Nisan 2018.

¹²³ “Çavuşoğlu: BM Dahil Tüm Taraflara Bilgi Verdik”, *Hürriyet Gazetesi*, 20 Ocak 2018.

Türkiye’yi çıldırttığını” ifade etmiştir. Buna karşılık ABD düşük tonda eleştiri ve itidal çağrısı yapmıştır.¹²⁴

Rusya, Afrin’de konuşlu bulunan askerlerini 19 Ocak’ta Tel Rıfat’a çekmiştir.¹²⁵ Afrin’de bulunan Rus askeri varlığı Türkiye’nin Afrin’e askeri müdahalesi önünde büyük engel taşımaktaydı. Bu açıdan Rusya’nın ZDH’ya ikna edilmesi ve en azından bölge bazında PYD’den desteğini çekmesi harekâtı kolaylaştıran unsurlar arasında sayılabilir. Bununla birlikte Rusya’nın Afrin özelinde PYD’den desteğini çekmesinin gerekçeleri bulunmaktadır. Rusya, kısa vadede “ABD’ye gereğinden fazla yaklaşan PYD’yi Türkiye aracılığıyla hizaya getirmeyi” büyük ölçüde hedeflemektedir. Rusya, uzun vadede ABD’nin Suriye’de planlarını engelleme ve ABD/NATO-Türkiye hattında kırılma yaratma hedeflerine de sahip olabilir.¹²⁶

Türkiye, ZDH ile bazı siyasi hedefleri gerçekleştirmek istemiştir. Bunlardan ilki iç kamuoyunun PYD’nin Kuzey Suriye’de kazanmış olduğu güç ve alan hakimiyetinin sınırlandırılması beklentisine yöneliktir. İç kamuoyunda ABD’nin PYD’ye desteği konusundaki hassasiyet ABD’nin 30.000 kişilik sınır muhafız gücü kurma açıklamasıyla zirve yapmıştır. PKK/PYD tehdidinin artması Türkiye’yi Esad rejiminin devrilmesi yerine PYD hegemonyasında bağımsız veya özerk bir siyasi yapılanma kurulmasını engellemeye odaklanmıştır. ZDH’nın ikinci siyasi hedefi Türkiye’yi Suriye’nin siyasi geleceğinde daha fazla söz sahibi olmasını sağlamaktır. Türkiye’nin üçüncü siyasi hedefi ABD’nin PYD’ye verdiği askeri ve siyasi desteği tamamen kesmesini sağlamaktır.¹²⁷ Bununla birlikte T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü göre, ZDH ile Türkiye yaklaşık 10 bin kilometrekarelik alanın ÖSO kontrolüne geçmesini hedeflemiştir. Ayrıca Doğu Akdeniz’e ulaşmak isteyen PKK/PYD koridorunu ve PKK/PYD’nin Amanos dağları üzerinden Türkiye’ye sızma girişimini engellemeyi hedeflemiştir. Tel Rıfat bölgesini ele geçirerek sivillerin geri dönmesini sağlamak, sınır illerinin korunması ve FKH bölgesinin güvenliğinin sağlanması diğer hedefler olarak açıklanmıştır.¹²⁸

¹²⁴ “Zeytin Dalı Harekâtı İçin Suriye’deki Aktörler Ne Diyor”, *BBC Türkçe*, 22 Ocak 2018.

¹²⁵ “Rus Birlikleri Afrin’den Çekildi”, *Anadolu Ajansı*, 20 Ocak 2018.

¹²⁶ Kerim Has, “Rusya’nın Afrin Üzerinde Suriye’yi Aşan Planları”, *BBC Türkçe*, 10 Şubat 2018.

¹²⁷ Can Kasapoğlu ve Sinan Ülgen, “Operation Olive Branch: A Political-Military Assessment”, *Edam Foreign Policy and Security*, Ocak 2018, s.2.

¹²⁸ Sevil Erkuş, “12 Maddede Türkiye’nin Afrin Hedefi”, *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 2018.

ZDH, FKH'nın devamı niteliğinde olmakla birlikte FKH'dan farklı özelliklere sahiptir. Bu özelliklerden ilki DAESŞ'ten ziyade PKK/PYD terör örgütünün hedef alınmasıyla ilişkilidir. İkinci olarak FKH'nın aksine ZDH süresince hava kuvvetleri oldukça yoğun ve etkili şekilde kullanılmıştır. Harekatın sadece ilk gününde Türk hava kuvvetleri küçük bir bölgede aynı anda 72 uçakla taarruz gerçekleştirmiş 108 hedefi eş zamanlı (tek sortide) olarak imha etmiştir.¹²⁹ Harp tarihinde bir ilki gerçekleştiren TSK, F-16'ların koordinasyonu için Havadan İhbar Erken Kontrol (HİK) uçakları ve ilk kez yerli teknoloji İHA'ları kullanmıştır.¹³⁰ Ayrıca ZDH'da Muharebe Elektronik Bilgi Sistemleri (MEBS) etkili şekilde kullanılmıştır. PYD'li teröristlerin iletişimi kesilmiş ve Türk İHA'ları dışında hiçbir İHA bölgeden görüntü alamamıştır.¹³¹

FKH'ya benzer yönleri de bulunan ZDH'da, Çok-Alanlı Savaş Konsepti ve ortak görev gücüyle gerçekleştirilmiştir. Harekata TSK, ÖSO ve MİT'in yanında terörle mücadelede uzmanlaşan Jandarma Özel Harekât (JÖH) ve Polis Özel Harekât (PÖH) da katılmıştır. ZDH'nın çatışma karakteristiği de FKH'ya benzer şekilde meskûn mahalde harp konseptine dönüşmüştür.¹³² Ayrıca Çok-Alanlı Savaş Konsepti çerçevesinde siber ve psikolojik alanlarda savaş yoğunluğu ZDH'da artmıştır. Teknolojik imkanlarını kullanmasının yanında TSK, Afrin halkına üç dilde havadan bildiri dağıtarak ve sms göndererek PYD terör örgütüne karşı sivilleri birlik olmaya davet etmiştir.¹³³

19 Şubat'ta Suriye Devlet Televizyonu ve Reuters haber ajansı, Esad rejimi ile PYD'nin anlaştığını ve Esad rejimine bağlı güçlerin YPG'ye destek vermek amacıyla Afrin'e gideceğini iddia etmiştir.¹³⁴ Esad rejimi yanlısı gruplar 20 araçlık konvoyla Afrin'e girmeye çalışmış ve Türkiye'nin uyarı ateşiyle geri çekilmiştir.¹³⁵

24 Şubat'ta BM Güvenlik Konseyi 2401 sayılı kararla Suriye için 30 günlük ateşkes ilan etmiştir.¹³⁶ ZDH'dan rahatsız olan ve PYD/YPG'ye açık destek veren

¹²⁹ TSK Genel Kurmay Başkanlığı, 20 Ocak 2018, (çevrimiçi), http://www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA_48, 1 Nisan 2018.

¹³⁰ "Dünya'da Bir İlk: Tek Sortide 72 Uçak", *YeniŞafak Gazetesi*, 22 Ocak 2018.

¹³¹ "Afrin Zaferinin Bilinmeyen Yönü: Elektronik Felç!", *Aydınlık Gazetesi*, 5 Nisan 2018.

¹³² Can Kasapoğlu ve Sinan Ülgen, "Turkey's Operation Olive Branch Enters A New Phase", *Edam Foreign Policy and Security Report*, No: 3, 2018, s.1.

¹³³ "TSK, Afrin Halkına Sms Gönderdi", *TimeTürk*, 1 Şubat 2018, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/tsk-afrin-halkina-sms-gonderdi/haber-841922>, 3 Nisan 2018.

¹³⁴ "Afrin'de SDG ile Rejim Güçleri Anlaştı İddiası", *CNN Türk*, 19 Şubat 2018.

¹³⁵ "Afrin'e Girmeye Çalışan Terörist Gruplar Geri Çekildi", *Milliyet Gazetesi*, 20 Şubat 2018.

¹³⁶ United Nations Security Council Resolutions (UNSCR), Resolution 2401, 24 Şubat 2018, (çevrimiçi), <http://unscr.com/en/resolutions/2401>, 3 Nisan 2018.

ABD, Fransa ve Almanya ateşkesin Afrin’i de kapsadığını ve ZDH’nın durdurulması yönünde açıklamalarda bulunmuştur.¹³⁷ Dışişleri Bakanlığı, ilan edilmiş ateşkesin terörle mücadeleyi ve Afrin’i kapsamadığını beyan etmiştir.¹³⁸ PYD/YPG, sosyal ve yazılı medya da ZDH boyunca Türkiye’nin Afrinli sivilleri hedef aldığı propagandası yapmıştır. Türkiye üzerinde uluslararası kamuoyu aracılığıyla baskı kurmayı hedefleyen PYD’nin dezenformasyon faaliyetleri Türkiye tarafından ortaya çıkarılmıştır.¹³⁹

18 Mart 2018’de Afrin kent merkezi TSK ve ÖSO’nun kontrolüne geçmiştir.¹⁴⁰ Son yapılan resmî açıklamaya göre, harekât kapsamında toplam 4406¹⁴¹ terörist etkisiz hale getirilmiş ve 2 bin kilometrekarelik alan kontrol altına alınmıştır.¹⁴² Kırsal alanda ağır yenilgi alan PYD/YPG, büyük direnç göstermeden Afrin kent merkezinden de çekilmiştir. Ağır yenilgi alan PYD/YPG bunu gizlemek için kendi inisiyatifiyle geri çekildiğini ve gerilla savaşı vereceğini beyan etmiştir. Ayrıca PYD terör örgütü lideri Salih Müslim Afrin konusunda Rusya’yı suçlayarak Rusya’nın ZDH’nın önünü açtığını açıklamıştır.¹⁴³

Necdet Özçelik’e göre, Türkiye sınır güvenliğini sağlayarak Hatay-Osmaniye-Kilis-Islahiye alanında PKK/PYD terör saldırılarını önlemiş ve PYD’yi Afrin’de topraksızlaştırarak tehdit potansiyelini azaltılmıştır. Ayrıca ZDH, PKK/PYD ile ABD arasındaki ittifakın bütünselliğini bozarak Menbiç’teki PKK varlığını sorun haline getirmiş ve bu ittifakın Fırat’ın doğusunda çatlamasına neden olmuştur.¹⁴⁴ Sonuç olarak Türkiye, ZDH ile PKK/PYD terör örgütünü Afrin’den çıkarmış ve ‘kanton’

¹³⁷ “Farklı Kaynaklardan Afrin Operasyonunun Askeri ve Politik Kronolojisi”, *Bianet*, 23 Şubat 2018, (çevrimiçi), <https://bianet.org/bianet/militarizm/194611-farkli-kaynaklardan-afrin-operasyonunun-kronolojisi>, 3 Nisan 2018.

¹³⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, SC-19, 28 Şubat 2018, “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü’nün Suriye’de İnsani Duruma İlişkin 2401 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı bağlamında Türkiye’ye yaptığı atf hakkında soruya cevabı”, (çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/sc_-19_-abd-db-sozcusunun-suriyede-insani-duruma-iliskin-turkiyeye-yaptigi-atif-hk-sc.tr.mfa, 6 Nisan 2018.

¹³⁹ T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, “Zeytin Dalı Harekatı’na Karşı Yürütülen Dezenformasyon Faaliyetleri”, y.t.y., (çevrimiçi), <http://www.bik.gov.tr/wp-content/uploads/2018/01/Zeytin-Dal%C4%B1-Harekat%C4%B1na-Kars%C4%B1-Dezenformasyon-Faaliyetleri.pdf>, 4 Nisan 2018.

¹⁴⁰ “Afrin Kent Merkezinde Kontrol TSK ve ÖSO’da”, *BBC Türkçe*, 18 Mart 2018.

¹⁴¹ “Zeytin Dalı Harekatı’nda 4406 Terörist Etkisiz Hale Getirildi”, *TRT Haber*, 5 Mayıs 2018.

¹⁴² “Başbakan Yardımcısı Bozdağ: Suriye Artık Hesap Yapılacak Bir Konu Olmaktan Çıkmıştır.”, *Anadolu Ajansı*, 9 Nisan 2018.

¹⁴³ “Salih Müslim: YPG Gerilla Savaşına Yönelecek”, *BBC Türkçe*, 23 Mart 2018.

¹⁴⁴ “Zeytin Dalı Harekatı’nın Politik ve Taktiksel Kazanımları”, *Sabah Gazetesi*, 19 Mart 2018.

yapılanmasına son vermiştir. Terör örgütünün Afrin-Kobani hattını birleştirme planı da engellenmiştir.



SONUÇ

DAEŞ'in Irak'ta güç kazanmasında Irak'ın 2003'te ABD tarafından işgali, Irak Merkezi Yönetiminin mezhepsel siyaseti ve ABD'li sivil yöneticilerin Baassızlaştırma politikası çerçevesinde Sünni halk kesimini siyasi ve kamusal alandan dışlanmasının büyük etkisi olmuştur. Bu bağlamda Irak'ta DAEŞ'in bazı Sünni aşiretlerden belli dönemlerde destek almış olduğu söylenebilir. DAEŞ kuruluşundan itibaren Irak ve Suriye'de Şiileri hedef alarak mezhep savaşı çıkarmaya çalışmıştır.

DAEŞ 1999-2004 arası dönemde el-Kaide terör örgütünden bağımsız hareket etmiş ve 2004'te el-Kaide'nin sahip olduğu para, silah ve insan gücünden yararlanmak amacıyla el-Kaide'ye biat etmiştir. 2007'de Irak'ta 'emirlik' ve 2014'te ise 'İslam Devleti' kurduğunu ilan eden DAEŞ, 'Hilafet' ve 'devlet' iddiasıyla algı yönetimi ve propaganda ile taraftarlarını arttırmıştır. Son olarak Suriye'ye doğrudan girmenin örgüt içi dağılmaya sebebiyet vereceğini öngören DAEŞ, DAEŞ içindeki Suriyeli teröristlere el-Nusra Cephesini kurdurmuştur. Suriye'de iktidar mücadelesi sebebiyle el-Kaide merkeziyle anlaşmazlık yaşayan DAEŞ, el-Kaide'nin kontrolünden çıkmıştır.

Örgütün farklı grupları bir araya getirmesinden dolayı muharip gücü ve terörist profili heterojen bir görünüm sergilemiştir. Terörist profilinde özellikle 2014'te 'Hilafet' ilanı sonrası ağırlıklı olarak YTS'ler ön plana çıkmıştır. DAEŞ'in terör faaliyetleri Ortadoğu coğrafyasıyla sınırlı kalmamış Kafkasya, Afrika ve Güneydoğu Asya'da kendisine bağlı uzantılara sahip olmuştur. Mali kaynaklar bakımından diğer terör örgütlerinden farklılık arz eden DAEŞ, kendi kendine yetebilen gelir kalemlerine ve organ ticareti, tarihi eser kaçakçılığı gibi gelir getiren suç şebekelerine sahipti. Ancak Irak ve Suriye'de ele geçirmiş olduğu toprakları kaybetmesiyle doğru orantılı olarak gelirlerini de büyük ölçüde kaybetmiştir. Toprak kaybıyla 'Halifelik eksenli devlet' propagandası da zayıflamış ve DAEŞ'le mücadeleyi kolaylaştırmıştır. Türkiye'nin DAEŞ'le mücadele stratejisi Irak ve Suriye'de farklı şekilde gerçekleşmiştir. Suriye'de doğrudan askeri müdahale seçeneğini kullanan Türkiye, Irak'ta yerel aktörlere eğitim ve Irak merkezi hükümetini destekleme yolu izlemiştir.

Irak topraklarından yönelen PKK terörüyle mücadelede özellikle Kuzey Irak'ta askeri üsler kurma stratejisi izleyen Türkiye, DAEŞ kaynaklı terör tehdidine de benzer yöntemler kullanmıştır. DAEŞ'le mücadele kapsamında ve Bağdat'ın onayıyla kurulan Başika kampında TSK bölgeye konuşlanmıştır. Bu üste IKBY'ye bağlı Peşmerge ve Sünni-Musullu yerel güçlerden oluşan Haşdi Vatani'ye eğitim verilmişti.

Ancak Aralık 2015'te Türkiye'nin asker sayısını arttırması sonrası başlayan Başika krizinin arka planında İran ve ABD'nin olduğu sonucuna varılmıştır. DAEŞ sonrası Irak'ta kurulacak düzende Türkiye'nin yer almasını istemeyen bu aktörler, DAEŞ'e karşı Musul operasyonuna Türkiye'nin katılmasını engellemiştir. PKK'nın DAEŞ'le mücadele üzerinden Irak'ta alan genişletmesi ve Sincar'ın ikinci Kandil olma ihtimali Türkiye'nin Irak'ta DAEŞ'ten algıladığı güvenlik riskini ikinci plana iterek PKK'ya odaklanmasına sebep olmuştur.

Türkiye, Suriye'de Çok-Alanlı Savaş Konsepti çerçevesinde Müşterek Özel Kuvvet gücüyle Cerablus'a yönelik FKH ve Afrin'e yönelik ZDH'yı gerçekleştirmiştir. Türkiye'ye yönelik ulusal güvenlik tehditlerinin devletin beka sorununa dönüşmesi Suriye'ye askeri müdahaleyi zorunlu kılmıştır. Türkiye'nin DAEŞ ve PKK/PYD'nin çok sayıda terör eylemine maruz kalması ve DAEŞ'in sınır illerine yönelik saldırıları FKH'nın gerekçeleri olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte DAEŞ tehdidinin yanında PKK/PYD'nin DAEŞ'le mücadele kapsamında Türkiye-Suriye sınırına yerleşmesi, PYD'nin sözde “kanton” ilanları ve PYD'nin DAEŞ'le mücadele kapsamında Azez-Cerablus hattına yerleşme ihtimali FKH'nın gerçekleştirilmesinde belirleyici olan diğer faktörlerdir. ZDH, FKH'nın devamı niteliğinde olup PKK/PYD'ye yönelik gerçekleştirilmiş ve ABD'nin de desteklemekten kaçınmadığı Kuzey Suriye'de PYD koridoru projesi önüne set çekilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abbas, M., “İslam Devleti’nin Zayıf Noktası Anbar Mı?”, *Al-Monitor*, 16 Ekim 2014, (çevrimiçi), <http://www.almonitor.com/pulse/tr/originals/2014/10/removal-of-islamic-state-anbar-lead-downfall.html>, 21 Ekim 2017.

Abedin, M., “Mujahideen Shura Council in Iraq: Fact or Fiction”, *The Jamestown Foundation, Publication: Terrorism Focus*, Cilt: 3, Sayı: 12, Mart 2016.

“ABD IŞİD’i Vurdu!”, *CNN Türk*, 8 Ağustos 2014.

“ABD Suriye’li İsyancı Gurubu Terör Listesine Aldı”, *Amerikanın Sesi*, 11 Aralık 2012.

“ABD: Erdoğan’ın IŞİD’e Destek İddiası ‘Gülünç’”, *BBC Türkçe*, 28 Aralık 2016.

“ABD: PYD’yi Terör Örgütü Olarak Görmüyoruz”, *NTV*, 9 Şubat 2016.

“ABD: Türkiye Acilen Başıkadan Çekilmeli”, *BBC Türkçe*, 17 Aralık 2015.

“ABD’den PKK/PYD’ye Askeri Sevkiyat Sürüyor”, *Anadolu Ajansı*, 28 Temmuz 2017.

“ABD’den PYD Açıklaması: İlişkımız Geçici ve Taktiksel”, *NTV Haber*, 18 Mayıs 2017.

“ABD’li Komutan: Irak ve Suriye’de 45 Bin IŞİD Militanı Öldürüldü”, *BBC Türkçe*, 11 Ağustos 2016.

“ABD’nin Çekilmesinin Ardından Irak Politikasının Bölgesel, Küresel Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları”, yay., haz., Orsam, *Orsam Yayınları*, Rapor No: 77, Ekim 2011.

“ABD’nin Tavsiyesiyle Terör Örgütü YPG İsmini Değiştirdi”, *HaberTürk*, 22 Temmuz 2017.

Acun, C., “Irak’ta İsyanın Haritası: Silahlı Gruplar”, *Seta Perspektif*, Sayı: 55, Haziran 2014.

Acun, C. ve Öner, H., “IŞİD-PYD Çatışmasının Sıcak Cephesi: Ayn El-Arab (Kobani)”, *Seta Perspektif*, Sayı: 77, Ekim 2014.

Acun, C., “Neo El Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)”, *Seta Perspektif*, Sayı: 53, Haziran 2014.

Acun, C. ve Keskin, B., “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG”, *Seta Yayınları*, Rapor No: 61, 2016.

Acun, C., Keskin, B., Salaymeh, B., “El-Kaide’den HTŞ’ye Nusra Cephesi”, *Seta Yayınları*, Rapor No: 95, 2017.

Adnan, S ve Reese, A., “Beyond the Islamic State: Iraq’s Sunni Insurgency”, *Institute for The Study of War (ISW)*, Report 24, Ekim 2014.

“Afganistan’da IŞİD Komutanı Öldürüldü.”, *AlJazeera Turk*, 9 Şubat 2015.

“Afrin Kent Merkezinde Kontrol TSK ve ÖSO’da”, *BBC Türkçe*, 18 Mart 2018.

“Afrin Zaferinin Bilinmeyen Yönü: Elektronik Felç!”, *Aydınlık Gazetesi*, 5 Nisan 2018.

“Afrin’de SDG ile Rejim Güçleri Anlaştı İddiası”, *CNN Türk*, 19 Şubat 2018.

“Afrin’e Girmeye Çalışan Terörist Gruplar Geri Çekildi”, *Milliyet Gazetesi*, 20 Şubat 2018.

Ağar, A., “IŞİD’in ‘Kıyamet Savaşı’ Söylemi Ne Anlama Geliyor?”, *TimeTürk*, 7 Temmuz 2016, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/isid-in-kiyamet-savasi-soylemi-ne-anlama-geliyor/haber-279428>, 18 Ekim 2017.

Akbaba, Y., “6-7 Ekim Olayları ve Çözüm Süreci”, *Seta Perspektif*, Sayı: 78, Ekim 2014.

Akmaral, K., *Anti Teröristin El Kitabı*, 3. Baskı, Anatolia Yayınları, İstanbul, Eylül 2013.

Ali, O., “IŞİD’le Savaşın Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimindeki Yansımaları”, *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 10, Eylül 2014.

Ali, O., “Ramadi’nin Geri Alınması ve ABD’nin Irak’ta IŞİD’e Karşı Savaşın Geleceği”, *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 37, Aralık 2015.

Aliyev, B., “Rusya’nın PYD Politikası ve Türkiye”, *Bilgesam Analiz*, No: 1341, 19 Ağustos 2016.

Alkan, N., *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm*, Karınca Yayınevi, Ankara, 2016.

Amborst, A., “The Islamic State in Iraq and its Predecessor Organizations”, *Frankfurter Forschungszentrum Globaler Islam (FGI)*, y.y.y., t.y.

“Anbar’ı Kurtarma Operasyonu Başladı”, *AlJazeera Turk*, 26 Mayıs 2015.

“AP’de PKK Sergisi Açıldı! Öcalan Fotoğrafları Var...”, *Milliyet Gazetesi*, 12 Temmuz 2016.

Atilla, T., ve Alkaç, F., “Son Dakika: Reina’daki Saldırıda Teröristin Nasıl Kaçtığı Belli Oldu”, *Hürriyet Gazetesi*, 1 Ocak 2017.

“Avrupa’nın PKK/PYD Desteği”, *Sabah Gazetesi*, 18 Mart 2017.

Ayalp, Gökhan, “İŞİD’in 1,5 Milyar \$’lık Yağma Ekonomisi”, *Milliyet Gazetesi*, 5 Ekim 2015.

“Azez-Cerablus Hattı Birleştirildi, İŞİD Türkiye Sınırından Temizlendi”, *NTV*, 4 Eylül 2016.

Bağcı, H., ve Sinkaya, B., “Büyük Ortadoğu Projesi ve AK Parti’nin Perspektifi”, *Akademik Ortadoğu*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006.

Bale, Jonathan, “Irak’ın Geleceğinde Dönüm Noktası: Tikrit Savaşı”, *BBC Türkçe*, 24 Mart 2015.

Balıkçı, F., Konuralp, O., Ergen, U., “İŞİD Türk Konsoloslugu’na Saldırıp Çalışanları Kaçırıldı”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2014.

Balıkçı, Faruk, “Mahmur Yeniden Peşmerge ve PKK’nın Kontrolünde”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Ağustos 2014.

Bardakçı, Murat, “Bu Bayrak Maalesef Bir Tasarım Şaheseridir”, *HaberTürk*, 18 Haziran 2014.

Barrett, R., “Foreign Fighters in Syria”, *The Soufan Group*, 2 Haziran 2014.

“Barajdan Sonra Hedef Musul”, *Hürriyet Gazetesi*, 19 Ağustos 2014.

“Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler İçin Harcanan Toplam Maliyet 84 Milyar 880 Milyon Lira”, *Anadolu Ajansı*, 5 Aralık 2017.

“Başbakan Yardımcısı Bozdağ: Suriye Artık Hesap Yapılacak Bir Konu Olmaktan Çıkmıştır.”, *Anadolu Ajansı*, 9 Nisan 2018.

“Başka Krizi Büyüyor”, *Milliyet Gazetesi*, 12 Ekim 2016.

“Başıka’da İsim Değişikliği”, *Hürriyet Gazetesi*, 13 Ekim 2016.

Benmelech, E. ve Klor, E. F., “What Explains the Flow of Foreign Fighters to ISIS”, *the National Bureau of Economic Research (NBER)*, Working Paper, No: 22190, Cambridge, Nisan 2016.

Binder, L. ve Poirot, G., “ISIS Financing in 2015”, *Center for Analysis of Terrorism (CAT)*, Mayıs 2016.

Bingöl, O ve Varlık, B., “İŞİD’e Karşı Olası Operasyonun Boyutları: Stratejiler, Riskler ve Öneriler”, *Merkez Strateji Enstitüsü*, No: 2, 2 Ekim 2014.

“3 Bin Özgür Suriye Ordusu Mensubu İŞİD’e Katıldı”, *Radikal Gazetesi*, 13 Ocak 2015.

“Bir Emirle Sokağa Döküldüler”, *Milliyet Gazetesi*, 22 Haziran 2014.

“Boko Haram İŞİD’e Biat Etti”, *AlJazeera Turk*, 8 Mart 2015.

Boz, G. ve Kuru, N.O., “İŞİD’in Finansmanı”, *Ankara Strateji Enstitüsü*, Analiz No: 6, 1. Baskı, 2015.

Brisard, J. C. ve Martinez, D., “Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding”, *Thomson Reuters*, Ekim 2014.

Buldu, F., “Türkiye’de Terörle Mücadelede Ordunun Yeri ve Önemi”, ed., Ali Çağlar, *Terör ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ağustos 2009.

Bural, E. B., “Terörizmi Küresel Alana Yaymak: Filipinler’de DEAŞ Varlığı”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 31 Mayıs 2017, (çevrimiçi), <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2017/05/31/8652/terorizmi-kuresel-alana-yaymak-filipinlerde-daes-varligi>, 1 Kasım 2017.

“Cash to Chaos: Dismantling ISIS’ Financial Infrastructure, U.S. Homeland Security Committee Report”, 26 Ekim 2016, (çevrimiçi), <https://www.hsdl.org/?abstract&did=796005>, 17 Kasım 2017.

Cengiz, M., *Ortadoğu’da Küresel Tehditler: Suriye Krizi ve İŞİD Terörü*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

“CIA İŞİD Militanlarının Sayısına İlişkin Tahminini Güncelledi”, *Hürriyet Gazetesi*, 13 Eylül 2014.

“Cihatçıların Sosyal Medya Cephesi”, DW Türkçe, 8 Eylül 2014.

Clark, C. P., vd., *Finançal Futures of the Islamic State of Iraq and the Levant: Findings from a RAND Corporation Workshop*, RAND Corporation, California, 2017.

Cockburn, P., “İrak’ta Sünni-Şii Kavgasını Kim Kazandı?”, *InternationalPressmedia*, 1 Aralık 2008, (çevrimiçi), <http://www.pressmedya.com/yazar/patrick-cockburn/1291/irakta-sunni-sii-kavgasini-kim-kazandi>, 12 Ekim 2017.

Çağlar, A., “Türkiye’de Terör: Genel Bir Değerlendirme”, ed., Ali Çağlar, *Terör ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ağustos 2009.

Çalhan, M., “İŞİD’in Örgütlenme Sürecinin Analizi”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016.

“Çavuşoğlu: ABD Fırat’ın Batısı İçin Garanti Verdi”, *AlJazeera Turk*, 7 Haziran 2016.

“Çavuşoğlu: BM Dahil Tüm Taraflara Bilgi Verdik”, *Hürriyet Gazetesi*, 20 Ocak 2018.

Çiçek, N., “Dünden Bugüne Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)”, *Timetürk*, 12 Nisan 2014, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/tr/2014/06/11/dunden-bugune-irak-sam-islam-devleti-isid.html>, 9 Ekim 2014.

Çora, A.N., *Uluslararası Terörizm ve Failleri*, 2. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Haziran 2008.

Dağ, R., “Ortadoğu Denkleminde Suriye Kürtleri”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 69, Cilt: 7, Temmuz-Ağustos 2015.

Dalaman, Cem, “Kadınlar İçin İŞİD Neden Cazip?”, *AmerikanınSesi*, 17 Nisan 2016.

Dedemen, F., “Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, Mayıs 2016.

Demırcı, S. R., “İŞİD’in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram ve Eş Şebap Uzantısı”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı*, t.y.

Demirağ, D., *Kıyamet Çanı: İŞİD ve Son Savaş*, HayyKitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, Mart 2015.

Deniz, T., “Mekansal Paylaşım Açısından Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 26, Temmuz 2012.

Doğan, B., *IŞİD Gerçeği*, Sıradışı Akademi Yayınları, Konya, Ocak 2015.

Doğan, S. ve Erdeğer, B., “IŞİD’in 10 Yıllık Geçmişi”, *Anadolu Ajansı*, 12 Haziran 2014.

Doğan, S., “Türkiye’nin Ortadoğu’daki Askeri Üsleri ve İlişkilerin Geleceği”, *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İnsamer)*, Ağustos 2016.

“Dokuz Soruda Türkiye Sokaklarında Kobani Gerilimi”, *BBC Türkçe*, 10 Ekim 2014.

Duman, B., “A New Controversial Actor In Post-ISIS Iraq: Al-Hashd Al-Shaabi (The Popular Mobilization Forces)”, *Orsam Report*, No: 198, Mayıs 2015.

Duman, B., “IŞİD’in Irak’ta Bir Yılı: Siyaset ve Güvenlik Algısının Dönüşümü”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 89, Temmuz-Ağustos 2015.

Duman, B., “2015 Irak Değerlendirmesi: IŞİD’e Karşı Savaş ve Savaşın Değişen Dinamikleri”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016.

“Dünden bugüne Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)”, *BBC Türkçe*, 11 Haziran 2014.

“Dünya’da Bir İlk: Tek Sortide 72 Uçak”, *YeniŞafak Gazetesi*, 22 Ocak 2018.

Ediz, İ., “Hegemon Güç Ortadoğu’da Ne Yapmak İster?”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 77, Cilt: 8, Kasım-Aralık 2016.

“6-7 Ekim Olaylarının Bilançosu”, *TRT Haber*, 7 Ekim 2015.

“El Bab Haritası Son Durum: Esad Resmen Kalkan Oldu!”, *İnternetHaber*, 28 Şubat 2017.

“El Bab Kontrol Altına Alınmıştır”, *AlJazeera Türk*, 24 Şubat 2017.

“El Bab Neden Önemli?”, *BBC Türkçe*, 18 Kasım 2016.

Erdoğan, Ş. ve Deligöz, E., “Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Mayıs 2015.

Erem, O., “5 Soruda YPG’nin ABD ve Rusya ile İlişkisi”, *BBC Türkçe*, 16 Mayıs 2017.

Ergan, U., “Irak, BM Güvenlik Konseyi’ne Gidiyor”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Aralık 2015.

Erkmen, S., “Musul’un Düştü Sıra Tikrit’te Mi? IŞİD’in Stratejisi, Beklentileri ve Harekât Tarzı”, 21. *Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 11 Temmuz 2014, (çevrimiçi), <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/06/11/7643/musulun-dustu-siratikritte-mi-isidin-stratejisi-beklentileri-ve-hareket-tarzi>, 13 Ekim 2017.

Erkmen, S., “Musul Operasyonu ve Türkiye”, *DW Türkçe*, 18 Ekim 2016.

Erkuş, S., “12 Maddede Türkiye’nin Afrin Hedefi”, *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 2018.

Ersoy, E., “ABD ve Suriye İç Savaşı: Yarından Sonrasına Hazırlık”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı:73, Cilt: 8, Mart-Nisan 2016.

Erşen, E., “Türk-Rus İlişkilerinde Normalleşme ve Fırat Kalkanı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016.

“Esad Fırat Kalkanı Operasyonu “İşgal””, *BBC Türkçe*, 14 Ekim 2016.

“Esad Halep’i Ele Geçirmeye Çalışan IŞİD’e Yardım Ediyor”, *NTV*, 3 Haziran 2015.

“Esad: Türkiye IŞİD ve El Nusra’yı Destekliyor”, *BBC Türkçe*, 16 Eylül 2015.

“11 Eylül’den bu yana terör”, *DW Türkçe*, 11 Eylül 2016.

“Farklı Kaynaklardan Afrin Operasyonunun Askeri ve Politik Kronolojisi”, *Bianet*, 23 Şubat 2018, (çevrimiçi), <https://bianet.org/bianet/militarizm/194611-farkli-kaynaklardan-afrin-operasyonunun-kronolojisi>, 3 Nisan 2018.

Fealy, G. ve Funston, J., Indonesian and Malaysian Support For The Islamic State, USAID (United States Agency International Development), Final Report, 6 Ocak 2016, (çevrimiçi) <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2016/PBAAD863.pdf> , 31 Mayıs 2017.

“Fırat Kalkanı Harekâtı: 24 Ağustostan Bu Yana Harekatın İlerleyişi”, *AlJazeera Türk*, 8 Nisan 2017.

“Fırat Kalkanı Harekatı’nda Özgür Suriye Ordusu’nun Kayıpları”, *Kırım Haber Ajansı*, 17 Şubat 2017.

“Fırat Kalkanı Harekatının 216 Günlük Bilançosu”, *Milliyet Gazetesi*, 30 Mart 2017.

“Fırat’ın Batısı Kırmızı Çizgi”, *Milliyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2015.

“Fırat’ın Batısındaki Mümbiç’e Operasyon Başlatıldı”, *CNN Türk*, 7 Ocak 2016.

Ford, T., “How Daesh Uses Language in the Domain of Religion”, *Military Review*, U.S. Army Press, Mart-Nisan 2016.

Gerges, F.A., *The Far Enemy Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, New York, 1. Baskı, 2005.

Gergin, N., “Ortadoğu’da Alışılmışın Dışında Bir Terör Örgütü: IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)”, ed., Bilal Sevinç ve İrfan Çiftçi, *Terör ve Şiddet Sarmalında Ortadoğu ve Afrika*, Karınca Yayınevi, Ankara, 2015.

Göksedef, Ece ve Kobal, Melis, “IŞİD Petrol A.Ş.”, *AlJazeera Turk*, 30 Ekim 2014.

“Guide: Armed Groups in Iraq”, *BBC News*, 15 Ağustos 2006.

Gül, T., *Terör & Terörizm*, Ark Kitapları, 2012.

Gürler, R.T ve Özdemir, Ö.B., “IŞİD: Irak’ta Yerli Suriye’de Yabancı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 63, Cilt: 6, Temmuz-Ağustos 2014.

Gürler, R.T. ve Özdemir, Ö.B., “El Kaide’den Post Kaide’ye Dönüşüm: IŞİD”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Mayıs 2014.

Gürler, R.T. ve Özdemir, Ö.B., “Tevhid ve Cihad Örgütü”nden “İslam Devleti”ne”, *Seta Perspektif*, Sayı: 60, Ağustos 2014.

Gürler, R.T., “Felluce Operasyonu ve Şii-Sünni Çatışması”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 75, Cilt: 8, Temmuz-Ağustos 2016.

Hacaloğlu, Hilmi, “IŞİD’den Türkçe Dergi: Konstantiniyye”, *AmerikanınSesi*, 4 Haziran 2015.

Hacaloğlu Hilmi, “Fırat Kalkanı Harekatı’nın Bitişi Ne Anlama Geliyor?”, *AmerikanınSesi*, 30 Mart 2017.

Hambling, David, “How Islamic State is using consumer drones?”, *BBC futurenow*, 9 Aralık 2016.

Haniyeh H. A., “Daesh’s Organisational Structure”, *AlJazeera English*, 4 Aralık 2014.

Has, K., “Rusya’nın Afrin Üzerinde Suriye’yi Aşan Planları”, *BBC Türkçe*, 10 Şubat 2018.

“Haşdi Şabi Kimdir, Kimlerden Oluşur?”, *Hürriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2017.

Heiber, S., vd., “Caliphate in Decline: An Estimate of Islamic State's Financial Fortunes”, *The International Centre for the Study of Radicalization (ICRS)*, King's College London, 2017.

“Hilafet Devleti'nin Örgütsel Yapısı”, *Yakın Doğu Haber*, 2 Temmuz 2014.

IHS Markit, “Islamic State Territory Down 60 Percent and Revenue Down 80 Percent on Caliphate's Third Anniversary, IHS Markit Says”, 29 Haziran 2017, (çevrimiçi), <http://news.ihsmarkit.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-territory-down-60-percent-and-revenue-down-80>, 18 Kasım 2017.

“Irak Başbakanı İbadi: IŞİD ile Savaş Bitti!”, *BBC Türkçe*, 9 Aralık 2017.

“Irak Başbakanı Tikrit'te IŞİD'e Karşı Zafer İlan Etti.”, *BBC Türkçe*, 1 Nisan 2015.

“Irak Ordusu Ramadi'de”, *Hürriyet Gazetesi*, 27 Aralık 2015.

“Irak: Ebu Gureyb ve Taci Hapishanelerinde Yüzlerce Militan Firar Etti”, *BBC Türkçe*, 22 Temmuz 2013.

“Irak: Şii Milisler Tikrit'ten Çekiliyor”, *BBC Türkçe*, 4 Nisan 2015.

“Irak: Türkiye Musul Operasyonunda Yok”, *BBC Türkçe*, 24 Ekim 2016.

“Irak: Türkiye Musul Operasyonunda Yok”, *Milliyet Gazetesi*, 24 Ekim 2016.

“Irak'ın Anbar Vilayetinde IŞİD'den Büyük Kaçış”, *BBC Türkçe*, 13 Ekim 2014.

“Irak'ın BM Büyükelçisi: IŞİD Organ Ticareti Yapıyor”, *BBC Türkçe*, 18 Şubat 2015.

“Irak'ta 7 Petrol Sahası IŞİD'in Elinde”, *Hürriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2014.

“IŞİD'in Beyni Ebu Bekir El Bağdadi”, *Hürriyet Gazetesi*, 7 Ocak 2014.

“IŞİD'in Beyni Ebu Bekir El Bağdadi”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2014.

“IŞİD 'Kafkas Vilayeti'ni İlan Etti.”, *BBC Türkçe*, 25 Haziran 2015.

“IŞİD 2016'da 16 Yeri Kaybetti”, *GazeteVatan*, 1 Eylül 2016.

“IŞİD 2016'da Irak ve Suriye'deki Topraklarının Çeyreğini Kaybetti”, *BBC Türkçe*, 19 Ocak 2017.

“IŞİD, Örgüt İçine Sızılmasını Önlemek İçin Sosyal Medyayı Yasakladı”, *Hürriyet Gazetesi*, 23 Haziran 2017.

“İŞİD El Nusra Liderinin İdam Görüntülerini Yayımladı”, *CNN Türk*, 22 Haziran 2015.

“İŞİD Hangi Ülkelerde Ne Kadar Etkili?”, *BBC Türkçe*, 27 Haziran 2015.

“İŞİD Hilafet İlan Etti”, *AlJazeera Türk*, 29 Haziran 2014.

“İŞİD Irak Merkez Bankasını Yağmaladı”, *Akşam Gazetesi*, 12 Haziran 2014.

“İŞİD Ölen Militanlarının Organlarını Satıyor”, *Evrensel Haber*, 22 Kasım 2016.

“İŞİD Petrolünü Kime Nasıl Satıyor”, *AlJazeera Turk*, 21 Aralık 2015.

“İŞİD Sincar Şehrini Peşmergeden Aldı.”, *BBC Türkçe*, 3 Ağustos 2014.

“İŞİD Suriye ve Irak’ta Hilafet Devleti İlan Etti.”, *Yeniçağ Gazetesi*, 1 Temmuz 2014.

“İŞİD Tarihi Eserle Finansman Sağlıyor”, *DW Türkçe*, 16 Şubat 2015.

“İŞİD Türk Konsoloslughuna Saldırıp Çalışanları Kaçırıldı.”, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2014.

“İŞİD, ‘El Askeri Türbesi’ne Saldırdı”, *Aljazeera Türk*, 16 Haziran 2014.

“İŞİD, Hatay’ı İstiyor!”, *GazeteVatan*, 18 Haziran 2014.

“İŞİD, tarihi eser kaçakçılığı için ‘bakanlık’ oluşturdu.”, *Milliyet Gazetesi*, 2 Haziran 2015.

“İŞİD’e Karşı Koalisyon Hangi Ülke Ne Yapıyor?”, *Radikal Gazetesi*, 22 Eylül 2014.

“İŞİD’i Kimlerin Destekledikleri Ortaya Çıktı”, *Sabah Gazetesi*, 22 Haziran 2014.

“İŞİD’in Elindeki Su Silahı”, *DW Türkçe*, 4 Mart 2016.

“İŞİD’in Havd Bölge Sorumlusu Ölü Ele Geçirildi.”, *Anadolu Ajansı*, 6 Haziran 2014.

“İŞİD’in Irak’ta Bir Yılı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015.

“İŞİD’in İki Numaralı Lideri Saddam’ın İstihbaratçısı”, *Yakın Doğu Haber*, 12 Temmuz 2014.

“İŞİD’in Militan Sayısı Azalıyor”, *GazeteVatan*, 5 Şubat 2016.

“14 Irak Askeri ve Polisi Öldürüldü”, *CNN Türk*, 14 Haziran 2007.

İrat, K., vd., “Ortadoğu’da Bölgesel Aktörlerin Musul Politikaları”, *Seta Analiz*, Sayı: 177, Aralık 2016.

“İran’dan IŞİD’i ABD Kurdu İddiası”, *Sabah Gazetesi*, 5 Aralık 2014.

İşeri, H., “Uçak Krizi Sonrası Ortadoğu’nun Yeni Jeopolitiğinde IŞİD Karşıtı İttifak Arayışları”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 72, Ocak-Şubat 2016.

“İşte IŞİD’in Örgüt Şeması”, *Radikal Gazetesi*, 20 Eylül 2014.

“İşte Türkiye’nin Kırmızı Çizgisi”, *Hürriyet Gazetesi*, 12 Aralık 2017.

Jager, J., “Turkey’s Operation Euphrates Shield: An Exemplar of Joint Combined Arms Maneuver”, *Small Wars Journal*, 17 Ekim 2016.

Kardaş, T. ve Özdemir, Ö.B., “Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme”, *Seta Analiz*, Sayı: 115, Şubat 2015.

Kardaş, Ş., “Bölgesel Güvensizlik Sarmalı ve PKK Teröründe Tırmanış”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015.

“Karanlıkta Kalleşlik: El Bab’da Üç Şehit”, *Hürriyet Gazetesi*, 24 Kasım 2016.

Kasapoğlu, C., “Türkiye’ye Yönelik Terör Tehdidinde Yeni Trendler: El Yapımı Patlayıcılar ve İntihar Bombacıları”, *Edam Tartışma Kağıtları Serisi*, 27 Ekim 2015.

Kasapoğlu, C. ve Ülgen, S., “Fırat Kalkanı Harekâtı ve El Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme”, *Edam Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları*, Ocak 2017.

Kasapoğlu, C. ve Ülgen, S., “Operation Olive Branch: A Political-Military Assessment”, *Edam Foreign Policy and Security*, Ocak 2018.

Kasapoğlu, C. ve Ülgen, S., “Turkey’s Operation Olive Branch Enters A New Phase”, *Edam Foreign Policy and Security Report*, No: 3, 2018.

Kasapoğlu, C., “Suriye İç Savaşı 2018 Yılı Siyasi-Askeri Projeksiyonu”, *2018’de Dış Politikada Türkiye’yi Neler Bekliyor?*, *Edam Yayınları*, Ocak 2018.

Kaşıkcı, T., “Küresel Terörizm ve Birleşmiş Milletler Sistemi”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Cilt: 47, 2016.

Kaya, İ., ““Tampon Bölge” ve Uluslararası Hukuk”, *Seta Perspektif*, Sayı: 73, Eylül 2014.

“Kerry ve CIA Türkiye’den Özür Diledi”, *AlJazeera Turk*, 17 Aralık 2016.

Keskin, B., Acun, C., Salaymeh, B., “5 Soru: Fırat Kalkanı Operasyonu”, *Seta*, 25 Ağustos 2016, (çevrimiçi), <https://www.setav.org/5-soru-firat-kalkani-operasyonu/>, 5 Şubat 2018.

Kılıç, M., (der.), *İŞİD Gerçeği*, 1. Baskı, Parafiks Yayınevi, İstanbul, Ekim 2014.

Kızılkoyun, Fevzi “Türkiye El Nusra’yı Terör Listesine Aldı”, *Hürriyet Gazetesi*, 4 Haziran 2014.

Kirdar, M.J., “AlQaeda in Iraq”, *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, No: 1, 2011.

“Kirli Plan Ortaya Çıktı! İşte ABD’nin Çizdiği Suriye Haritası”, *Millî Gazete*, 13 Ağustos 2017.

“Koalisyon’dan Türkiye’nin El Bab Operasyonuna Destek Yok”, *BBC Türkçe*, 17 Kasım 2016.

“Kobani’den Cerablus’a İŞİD’in Gerileme Süreci”, *DW Türkçe*, 25 Ağustos 2016.

Korkmaz, S.C., “Terörün Propagandası: DAESH Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi”, *Orsam Yayınları*, Rapor No: 204, Ağustos 2016.

Korkmaz, S.C., “Fırat Kalkanı Harekatının Askeri Perspektiften Değerlendirilmesi”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016.

Kreisman, R., “Raqqa and Oil Economy of ISIS”, *Atlantic Council*, 15 Mayıs 2017, (çevrimiçi), http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/raqqa-and-the-oil-economy-of-isis_, 15 Kasım 2017.

“Lafarge’dan İŞİD’e Ayda 20 Bin Dolar”, *DW Türkçe*, 21 Eylül 2017.

Lanz, M., “İŞİD ve Bir Baskı Aracı Olarak Su”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 66, Cilt: 7, Ocak-Şubat 2015.

Law, Bill, “İŞİD’in İşgallerinin Arkasındaki Askeri Strateji Nedir?”, *BBC Türkçe*, 17 Haziran 2015.

Lewis, J.L., “Al Qaeda in Iraq Resurgent: Breakin The Walls Campaign”, Part 1, Middle East Security Report, No: 14, *Institute for the Study of War*, 2013.

Liang, C.S., “ISIL: A Portrait of A Modern Terrorist Enterprise”, Global Terrorism Index 2015, *Institute For Economics & Peace (IEP)*, 17 Kasım 2015.

Luizard, P.J., *IŞİD Tuzağı*, çev. Yasemin Özden Charles, 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

“Lübnanlı Örgüt IŞİD’e Biat Etti”, *Hürriyet Gazetesi*, 30 Haziran 2014.

“Mao’nun Uzatılmış Savaş Stratejisi ve Gerilla Savaşı Doktrini”, [asimetriksavaslar.wordpress.com](https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/maonun-uzatilmis-savas-stratejisi-ve-gerilla-savasi-doktrini/), 30 Mart 2011, (çevrimiçi), <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/maonun-uzatilmis-savas-stratejisi-ve-gerilla-savasi-doktrini/>, 15 Aralık 2017.

Mestçi, Alihan, “İşte A’dan Z’ye IŞİD Dosyası”, *HaberTürk*, 22 Haziran 2014.

Meyer, Günter, “IŞİD ile Başa Çıkmak Zor”, *DW Türkçe*, 30 Haziran 2014.

McCants, William, “IŞİD Lideri Ebu Bekir El Bağdadi Kimdir?”, *BBC Türkçe*, 16 Haziran 2017.

“Musul’da Rehin Alınan Türk Konsolosluk Görevlileri Türkiye’de”, *Sabah Gazetesi*, 20 Eylül 2014.

“Musul Operasyonuna Hangi Güç Ne Amaçla Katılıyor”, *NTV*, 17 Ekim 2016.

“Musul Terör Örgütü DEAŞ’tan Tamamen Kurtarıldı”, *TRT Haber*, 9 Temmuz 2017.

“NATO IŞİD’e Karşı Koalisyon Katılıyor.”, *DW Türkçe*, 21 Ekim 2017.

“NATO Zirvesi IŞİD’e Karşı Koalisyon Kuruldu”, *Euronews Türkçe*, 5 Eylül 2014.

Neurink, Judit, “IŞİD’in Çocuk Askerleri”, *DW Türkçe*, 18 Ekim 2016.

Okumuş, E., *Orta Doğu ve I.Ş.İ.D Gerçeği*, Siyah Beyaz Kitabevi, Ankara, 2014.

Omar, M.A., “Musul Operasyonu”, *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM)*, 30 Aralık 2016, (çevrimiçi), <https://ankasam.org/musul-operasyonu/>, 14 Nisan 2018.

Orhan, O., “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler”, *Orsam Rapor*, No: 189, Nisan 2014.

Orhan, O. ve Gündoğar, S.S, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, *Orsam Yayınları*, Rapor No: 195, Ocak 2015.

Orhan, O, “Suriye’de Kürt Kuşağı Mümkün Mü?”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 69, Cilt: 7, Temmuz-Ağustos 2015.

Orhan, O., “Kuzey Suriye’de Güvenli Bölge Tartışmaları”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015.

Orhan, O., “Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar, Riskler”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Sayı: 77, Cilt: 8, Kasım-Aralık 2016.

“Ortadoğu’da IŞİD”, *Aljazeera Turk*, 28 Ekim 2017.

Öğür, B., Baykal, Z., Balcı, A., “Kuzey Irak-Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İş birliği”, *Ormer-Samec*, Rapor No:1, Ağustos 2014.

Özçelik, N., Öncel, R., Düz, S., “15 Temmuz’dan Bir Yıl Sonra Türkiye’nin Terörle Mücadelesi”, *Seta Analiz*, Sayı: 209, Temmuz 2017.

Pazarcı, H., *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, Temmuz 2012.

“Pentagon’dan Destek Uçuşu Açıklaması”, *DW Türkçe*, 3 Ocak 2017.

Peters, R., “Blood Borders: How a better Middle East would look”, *U.S.A. Armed Forces Journal*, 1 Haziran 2006.

“Peşmerge: Türkiye Güçleri Musul Operasyonunda Yer Almayacak”, *Yakın Doğu Haber*, 17 Ekim 2016.

“Putin: ‘Türkiye IŞİD’i Destekliyor””, *Amerikanın Sesi*, 24 Kasım 2015.

“PYD Moskova’da Temsilcilik Açtı”, *CNN Türk*, 11 Şubat 2006.

“Rakka DEAŞ’tan Tamamen Temizlendi”, *GazeteVatan*, 17 Ekim 2017.

“Ramadi IŞİD’in Kontrolünde”, *AlJazeera Turk*, 18 Mayıs 2015.

Raphaeli, N., “The Sheikh of the Slaughterers’: Abu Mus’ab Al Zerqawi and the Al-Qaeda Connection”, *MEMRI Inquiry & Analysis Series Report*, No: 231, 30 Haziran 2015.

Rice, C., “Transforming the Middle East”, *The Washington Post*, 7 Ağustos 2003.

Roskin, M.G. ve Berry, N.O., *Uluslararası İlişkiler: UI’nin Yeni Dünyası*, çev. Özlem Şimşek, Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2014.

Rumman, Muhammed Ebu, “El Kaide ile IŞİD Arasındaki Anlaşmazlığın Boyutları”, *AlJazeera Turk*, 2 Haziran 2014.

“Rus Birlikleri Afrin’den Çekildi”, *Anadolu Ajansı*, 20 Ocak 2018.

“Rusya, BM Güvenlik Konseyi’nden İstedigini Alamadı”, *Hürriyet Gazetesi*, 9 Aralık 2015.

“Rusya’dan Şok Açıklama: PKK ve YPG Terör Örgütü Değil”, *CNN Türk*, 9 Şubat 2017.

“Rusya’nın Suriye’deki Bir Yılı”, *AlJazeera Turk*, 29 Eylül 2016.

Sandıklı, A., “Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği”, *Bilgesam Yayınları*, Rapor No: 67, Haziran, 2015.

“Salih Müslim: YPG Gerilla Savaşına Yönelecek”, *BBC Türkçe*, 23 Mart 2018.

Salihi., E., ve Göksun, Y., “DAEŞ’in Medya Stratejisi”, *Seta Yayınları*, Rapor No: 98, 1. Baskı, 2018.

Sarı, M., “Ermeni Terör Örgütü JCAG-ARA ve Faaliyetleri (1975-1986)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 14, Cilt: 7, 2015.

Semin, A., “Irak’ta IŞİD’le Mücadelenin Başarıya Ulaşması Mümkün Mü?”, *Bilgesam Analiz*, No: 1208, 22 Nisan 2015.

Semin, A., “IŞİD’in Ramadi’yi Kontrolü ve Bağdat-Washington Ekseninde ki Gelişmeler”, *Bilgesam Analiz*, No: 1218, 5 Haziran 2015.

Semin, A., “Başika Krizi ve Türkiye-Irak İlişkilerinin Geleceği”, *Bilgesam Analiz*, No: 1275, 31 Aralık 2015.

Sevinç, H. ve Öztürk, U., “Irak’ta Bulunan Yabancı Askeri Unsurlar Bağlamında Başika Krizi”, *Sosyal Bilimler Dergisi (Sobider)*, Yıl: 4, Sayı: 15, Ekim 2017.

Sherlock, Ruth, “Inside the Leadership of Islamic State: How the New ‘Calphate’ Is Run”, *The Telegraph*, 9 Temmuz 2014.

“Son Dakika... Terör Örgütü PYD/PKK Menbiç’te Sözde Yönetim İlan etti”, *Hürriyet Gazetesi*, 12 Mart 2017.

“Son Dakika! ABD’den Şok YPG Ordusu Açıklaması!”, *Hürriyet Gazetesi*, 14 Ocak 2018.

“Suriye’de Esad PYD kontrolündeki Haseke’yi Vurdu”, *CNN Türk*, 18 Ağustos 2016.

“Suriye’de İlk Üçlü İttifak”, *Timeturk*, 21 Temmuz 2015, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/suriye-de-ilk-uclu-ittifak/haber-31623>, 10 Aralık 2017.

“Suriye’nin Yeniden İnşa Edilen Yüzü: Fırat Kalkanı Bölgesi”, *Anadolu Ajansı*, 18 Ocak 2018.

Şehitoğlu, H.O., “Güvenlik Yaklaşımları Perspektifinde Meskûn Mahalde Harekât”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Sayı: 1, Mayıs 2016.

“Şii Milis Gücü Haşdi Şabi: “Türkiye’ye Karşı Savaşırız”, *Euronews Türkçe*, 14 Aralık 2016.

Tamer, C., “Türkiye ve İran’ın Irak’ta Güç Tahkim Etme Çabası”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2016.

Taşçı, İlhan, “10 Soruda: Türkiye’nin Sınır Güvenliği Sağlanabilir mi?”, *BBC Türkçe*, 25 Temmuz 2015.

Taşdemir, F. ve Özer, A., “Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2017.

Taştekin, Fehim, “‘Hilafet’ İlanının 3. Yılında IŞİD: Tünelden sonra Tünel”, *BBC Türkçe*, 28 Haziran 2017.

Taylan, M.U., “El Zerkavi ve Irak’ta El Kaide’nin Kuruluşu”, 29 Haziran 2015, *Bianet*, (çevrimiçi), <http://bianet.org/bianet/siyaset/165641-el-zerkavi-ve-irak-ta-el-kaide-nin-kurulusu>, 10 Ekim 2017.

Taylan, M.U., “Zekavi ve Şiddetin Tırmanışı”, *Bianet*, 30 Haziran 2015, (çevrimiçi), <http://bianet.org/bianet/siyaset/165663-zerkavi-ve-siddetin-tirmanisi>, 10 Ekim 2017.

T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, “Zeytin Dalı Harekatı’na Karşı Yürütülen Dezenformasyon Faaliyetleri”, y.t.y., (çevrimiçi), <http://www.bik.gov.tr/wp-content/uploads/2018/01/Zeytin-Dal%C4%B1-Harekat%C4%B1na-Kars%C4%B1-Dezenformasyon-Faaliyetleri.pdf>, 4 Nisan 2018.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “SC-16, 18 Haziran 2014, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün El Nusra Cephesinin BM 1267 Yaptırımlar Listesinde Listelenmesi ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Yasası Çerçevesinde Mevzuatımıza Aktarılması Sürecine İlişkin Bir Soruya Cevabı”, (çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/sc_16_-18-haziran-2014_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-el_nusra-cephesinin-bm-1267-yaptirimlar-listesinde-listelenmesi-ve-tero.tr.mfa_, 16 Ekim 2017.

T.C. Dışışleri Bakanlığı, SC-19, 28 Şubat 2018, “Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un ABD Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü’nün Suriye’de İnsani Duruma İlişkin 2401 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı bağlamında Türkiye’ye yaptığı atıf hakkında soruya cevabı”, (çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/sc_-19_-abd-db-sozcusunun-suriyede-insani-duruma-iliskin-turkiyeye-yaptigi-atif-hk-sc.tr.mfa, 6 Nisan 2018.

Tekin, Emrah, “Devletten Hilafete IŞİD’den İslam Devletine”, *Meydan Gazetesi*, 22 Temmuz 2014.

Terkan, A., Zayıf, V., Yaşar, İ., “El Nusra Cephesi”, *Savunma Bilimleri Dergisi (The Journal of Defence Sciences)*, Cilt: 14, Sayı: 1, Mayıs 2015.

Terzioğlu, S.S, “Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekatının Meşruluğu Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 134, Ocak 2018.

“Terör Örgütü IŞİD’in Türkiye’ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları”, *HaberTürk*, 11 Temmuz 2016.

The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, “The Campaign West of Euphrates: Analysis of Turkish Army and Rebel Organization’ Capture of Jarablus”, 25 Ağustos 2016.

The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, “Ayman al Zawahiri, leader of Al-Qaeda, Urges Jihadist Forces Fighting the Assad Regime in Syria to Unite in a Common Struggle to Establish an Islamic Caliphate”, 16 Ekim 2013, (çevrimiçi), <http://www.terrorism-info.org.il/en/20581/>, 15 Ekim 2017.

Thompson, Nick ve Shubert, Atika, “Anatomy of ISIS: How the ‘Islamic State’ Is Run, From to Oil Beheadings”, *CNN*, 14 Ocak 2015.

TSK Genel Kurmay Başkanlığı, 20 Ocak 2018, (çevrimiçi) http://www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA_47, 1 Nisan 2018.

TSK Genel Kurmay Başkanlığı, 20 Ocak 2018, (çevrimiçi), http://www.tsk.tr/BasinFaaliyetleri/BA_48, 1 Nisan 2018.

“TSK, Afrin Halkına Sms Gönderdi”, *TimeTürk*, 1 Şubat 2018, (çevrimiçi), <https://www.timeturk.com/tsk-afrin-halkina-sms-gonderdi/haber-841922>, 3 Nisan 2018.

“TSK’dan Son Dakika El Bab Açıklaması: Fırat Kalkanı Bitti.”, *Mynet Haber*, 24 Şubat 2017.

“TSK’dan, Fırat Kalkanı Harekatı’yla İlgili Açıklama”, *İhlas Haber Ajansı*, 5 Eylül 2016.

“TSK’nın Kuzey Irak’ta 6 Üssü Var”, *CNN Türk*, 22 Şubat 2008.

“Türkiye’nin Eğittiği “Haşdi Vatani” Musul Operasyonuna Katılacak”, *NTV*, 11 Ekim 2016.

“Türk Askerinin Eğittiği Ninova Muhafızları Musul Operasyonuna Katıldı”, *TRT Haber*, 17 Ekim 2016.

“Türkiye’deki Mülteci Sayısı 3,5 Milyon”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Şubat 2017.

“Türkiye İran ve Irak Sınırına da Duvar Örecektir”, *Euronews Türkçe*, 2 Haziran 2017.

Ulutaş, U. ve Hoca, H., “Suriye Devrim mi? Bölünme mi?”, *Seta Analiz Dergisi*, Sayı: 95, Mayıs 2014.

Ulutaş, U., “Musul Operasyonu: Türkiye’nin Öncelikleri, Sorunlar ve Kalıcı Çözüm Yolları”, *Seta Perspektif*, Sayı: 149, Ekim 2016.

Ulutaş U., vd., “Türkiye-ABD İlişkileri”, *2016’da Dış Politika*, Seta Yayınları, 31 Aralık 2016.

Ulutaş, U. ve Duran, B., “Türkiye’nin DEAŞ’la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı”, ed., Burhanettin Duran, Kemal İnât, Mustafa Caner, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*, 1. Baskı, Seta Yayınları, İstanbul, Haziran 2017.

United Nations General Assembly, Resolution 3314, 14 Aralık 1974, (çevrimiçi), <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>, 28 Mayıs 2018.

United Nations Office of Counter-Terrorism, Resolution 1624, 14 Eylül 2005, (çevrimiçi),

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1624%20%282005%29, 9 Nisan 2018.

United Nations Security Council Resolutions (UNSCR), Resolution 2401, 24 Şubat 2018, (çevrimiçi), <http://unscr.com/en/resolutions/2401>, 3 Nisan 2018.

United Nations Security Council Subsidiary Organs, Resolution 2170, 15 Ağustos 2014, (çevrimiçi), https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170%282014%29, 9 Nisan 2018.

United Nations Security Council, 2178 Resolution, 24 Eylül 2014, (çevrimiçi), <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/2178-%282014%29>, 1 Nisan 2018.

Ünver, H.A., “İŞİD’le Savaş 2018’de Nereye Gidecek?”, *2018’de Dış Politikada Türkiye’yi Neler Bekliyor?*, Edam Yayınları, Ocak 2018.

“Ülkelerine Dönen Suriyelilerin Sayısı 50 Bini Geçti”, *Hürriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2017.

Warrick, J., *Siyah Bayraklar: İŞİD’in Doğuşu ve Yükselişi*, çev: Işık Tansal, 2. Baskı, A7 Kitap Yayınevi, İstanbul, Temmuz 2016.

Weiss, M., Hassan, H., *İŞİD: Terör Ordusunun İç Yüzü*, çev. Emine Arzu Kayhan, 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, Ekim 2016.

Yalçinkaya, H., “İŞİD ve Yabancı Savaşçılar”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 66, Ocak-Şubat 2015.

Yalçinkaya, H., “Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İş birliği: Türkiye’nin Tecrübesi”, *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No: 22, Şubat 2015.

Yalçinkaya, H., “Birinci Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2178 Sayılı Kararı ve Yabancı Terörist Savaşçılar”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 70, Eylül-Ekim 2015.

Yalçinkaya, H., “İŞİD’in Yabancı Savaşçıların Yarattığı Tehdit ve Türkiye’nin Tecrübesi (2014-2016)”, *Orsam Yayınları*, Rapor No: 210, Haziran 2017.

Yeşiltaş, M., “Harita ve Gerçeklik Arasında “Kürdistani” Coğrafi Tahayyülün Yükselişi”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015.

Yeşiltaş, M., “İç Savaşa Komşu Olmak: Türkiye’nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, *Seta Analiz*, Sayı: 136, Ağustos 2015.

Yeşiltaş, M., “Musul Sonrası DEAŞ: Geri Çekilme, Topraksızlaşma ve Halifelik Kodlarının Kaybı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 77, Kasım-Aralık 2016.

Yeşiltaş, M., Seren, M., Özçelik, N., “Fırat Kalkanı Harekâtı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler”, *Seta Yayınları*, Rapor No: 91, 1. Baskı, 2017.

Yeşiltaş, M., ve Öncel, R., “Türkiye’nin DEAŞ ile Mücadelesinde İç Cephe”, *Seta Perspektif*, Sayı: 166, Şubat 2017.

Yeşiltaş, M., ve Öncel, R., “Yenilgiden Sonra DEAŞ: Yükselişi, Çöküşü ve Geleceği”, *Seta Analiz*, Sayı: 226, Aralık 2017.

“Yıldırım: Fırat Kalkanı Operasyonu Sona Erdi”, *DW Türkçe*, 29 Mart 2017.

Yılmaz, E. A., ve Irk, O., “Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma ve Meşru Müdafaa Sorunu”, *CBU Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, Haziran 2015.

Yorulmaz, S., “Sina Yarımadası: Bölgesel Sorundan Küresel Soruna”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 69, Temmuz-Ağustos 2015.

Zelin, A.Y., “The War between ISIS and Al-Qaeda for Supremacy of Global Jihadist Movement”, *The Washington Institute For Near East Policy*, Research Notes, Sayı: 20, Haziran 2014.

Zelin, A.Y., “İŞİD’in lideri el Bağdadi’nin Yükselişi”, *BBC Türkçe*, 1 Ağustos 2014.

Zelin, A.Y., “Al Qaeda in Syria: A Closer Look to ISIS”, Part 2, *The Washington Institute*, 11 Eylül 2013, (çevrimiçi), <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/al-qaeda-in-syria-a-closer-look-at-isis-part-i>, 17 Ekim 2017.

“Zevahiri’nin Nusret Cephesi Mektubu”, *İnca News*, 3 Haziran 2013.

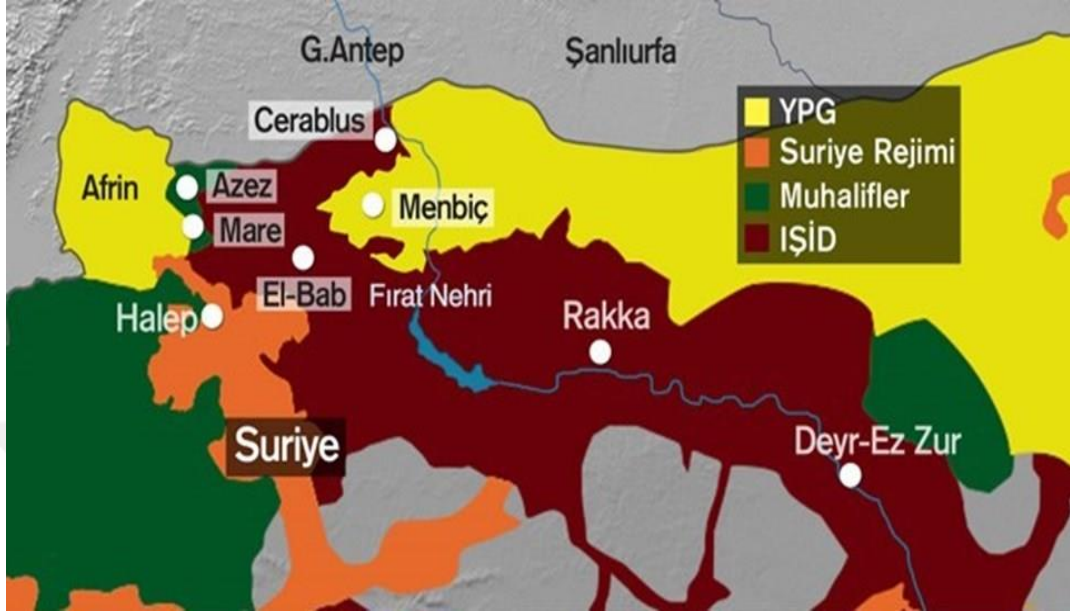
“Zeytin Dalı Harekâtı İçin Suriye’deki Aktörler Ne Diyor”, *BBC Türkçe*, 22 Ocak 2018.

“Zeytin Dalı Harekâtı’nın Politik ve Taktiksel Kazanımları”, *Sabah Gazetesi*, 19 Mart 2018.

“Zeytin Dalı Harekâtı’nda 4406 Terörist Etkisiz Hale Getirildi”, *TRT Haber*, 5 Mayıs 2018.

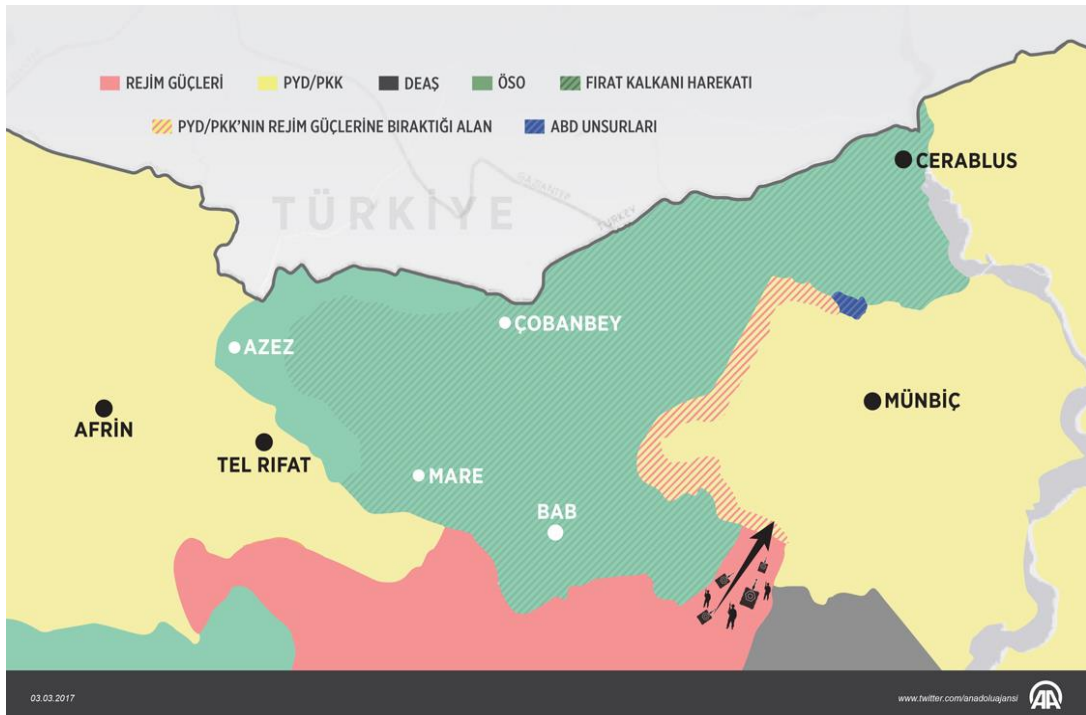
EKLER LİSTESİ

Ek 1: Fırat Kalkanı Harekâtı Öncesi Kuzey Suriye Haritası



Kaynak: ntv.com, 23 Ağustos 2016, (çevrimiçi), 31 Mayıs 2018, https://www.ntv.com.tr/turkiye/karkamisa-havanmermisi-isabet-etti,7W_pSNDaiEiqcsilQedeJA.

Ek 2: Fırat Kalkanı Harekâtı Haritası



Kaynak: Anadolu Ajansı, 3Mart 2017, (çevrimiçi), 31 Mayıs 2018,
<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/5171>.

Ek 3: Zeytin Dalı Harekâtı Haritası



Kaynak: www.haberyirmi.net, 31 Mart 2018, (çevrimiçi), 31 Mayıs 2018,
<http://www.haberyirmi.net/2018/03/tsk-bilancoyu-acikladi-afrinde-son-durum-harita-31-mart-2018.html>.

